

Skolen er fra Mars, elevene er fra Venus

– UTDANNING I ET MULTIETNISK SAMFUNN

Skolen er fra Mars, elevene er fra Venus

– UTDANNING I ET MULTIETNISK SAMFUNN

TAKK

Takk til Kunnskapsdepartementet og Oslo Kommune for støtte til dette prosjektet.

Av hensyn til anonymiteten til deltakerne publiserer vi ikke hvilke byer eller skoler vi har besøkt. Derfor kan vi heller ikke navngi alle de som har bidratt på så mange forskjellige måter til dette prosjektet. Dere er mange og dere vet hvem dere er.

Takk til alle rektorene og rådgiverne ved skolene, og til alle ved fritidsklubbene, ressursentrene og andre institusjoner vi har besøkt som hjalp til med å arrangere intervjuer og fokusgrupper.

Og takk til alle lærerne og elevene ved skolene vi besøkte for at dere tok i mot oss og delte erfaringene deres med oss i intervjuer og fokusgrupper. Takk også til alle foreldrene som stilte opp. Takk til tolkene. Og takk til alle de som har bidratt mer uformelt i samtaler.

Skolen er fra Mars, elevene er fra Venus – utdanning i et multietnisk samfunn

Forfatter: Dorthe Trøften, OMOD

Prosjektmedarbeidere: Monika Ellefsen og Christina Dalia Skalskjold

ISBN: 978-82-997873-2-1 (pdf)

Utgitt august 2010 av OMOD ©

med støtte fra Kunnskapsdepartementet og Oslo Kommune

Organisasjonen mot offentlig diskriminering (OMOD)

PB 4633 Sofienberg, 0506 Oslo

Telefon: 22 20 87 37

E-post: kontakt@omod.no

Internett: www.omod.no

Forsideillustrasjon: Trude Tjensvold, Illustratørene

Foto: Idéutvikling og hovedfotograf Ann-Elin Wang,
medfotograf Siv Næra

Design og illustrasjon: Cazawa Design

Vi gjør oppmerksom på at bildene er illustrasjonsfoto, og at skolen og personene på bildene ikke har noe med skolene og personene i teksten å gjøre.

FORORD

De fleste mennesker, enten de tilhører en majoritet eller en minoritet, har meninger om hva som skal til for å «bedre integreringen i samfunnet», altså hvordan mennesker med minoritetsbakgrunn skal kunne fungere som fullverdige samfunnsborgere. Meningene er delte. Noen skylder i all hovedsak på minoritetene selv, enten de legger hovedvekten på kulturelle særtrekk eller påstått manglende integreringsvilje. Andre mener det er systemet det er noe galt med, altså at etniske minoriteter systematisk blir diskriminert, eller at etniske nordmenn – ofte uten å vite det – opptrer rasistisk.

På ett område synes det imidlertid å være bred enighet, iallfall inntil et visst punkt: Alle er enige om at god utdanning er nøkkelen til fullverdig deltagelse i samfunnet. Det er vanskelig å avskrive en pakistansk-norsk mann som «fremmedkulturell» hvis han snakker bedre norsk enn en selv, og når det gjelder minoritetsjenter som går ut av jusstudiet med beste karakter er det vanskelig å beskyldes dem for manglende integreringsvilje, selv om de kanskje både er brune i huden og tilhenger av islam.

Derimot er det ikke enighet om hva som bør gjøres med skolen og utdanningsinstitusjonene for å gjøre dem mer inkluderende. Noen kritikere av den enøyde nasjonalismen har vært opptatt av å forandre pensum slik at det ikke bare henvender seg til etterkommere av vikinger, men også til barn og ungdom som har sin opprinnelse i et annet land. Andre har ment at fellesverdiene blir truet dersom skolen mister sin nasjonsbyggende karakter.

Samtidig kan det også argumenteres for at pensum ikke er det viktigste, men måten elevene blir behandlet på. Det hjelper ikke nødvendigvis at islam og hinduisme er tatt inn i religionsfaget dersom elever med bakgrunn i de samme religionene blir betraktet som et fremmedelement av lærere og medelever. De færreste lærere vil være enige i at de forskjellsbehandler elever på bakgrunn av kulturell identitet, men som denne rapporten viser, er det liten tvil om at slik forskjellsbehandling forekommer.

Parallellen til kjønn er opplagt her, som på mange andre områder. Det er tidligere godt dokumentert at jenter og gutter ofte behandles ulikt av lærere, og at de følgelig får ulike forventninger å leve opp til. Når det gjelder elever med minoritetsbakgrunn, er situasjonen parallell, men på mange måter mer alvorlig enn med hensyn til kjønn. Mange minoritets elever opplever nemlig at de ikke blir tatt med i det implisitte «vi» som kommuniseres fra kateteret, men at de blir behandlet som eksotiske «andre».

Det er ikke lett å bevise at et typisk norsk klasserommiljø bygger usynlige murer mellom «oss» og «dem». Replikker som oppfattes som sårende faller kanskje i en spøkefull tone, et blikk kan si mer enn hundre ord, et tonefall kan være mer betydningsfullt enn innholdet i det som sies. Det som tas for gitt, altså *that which goes without saying because it comes without saying*, er en viktig del av kulturen selv om eller kanskje nettopp fordi den er subtil, usynlig, vanskelig å påvise og umulig å måle, og det ligger mye makt i de hverdagslige kategoriene hver og en av oss – også lærere – opprettholder uten å tenke over det.

I denne rapporten presenterer Dorthe Trøften og OMOD noe av det som foregår i klasserommet og rundt skolen. Materialet som legges frem her viser med all ønskelig tydelighet at det praktiseres skjulte hersketeknikker i klasserommet, og ved å bruke omfattende eksempler og lange sitater viser rapporten at ikke alt er som det skal være med hensyn til like muligheter i og rundt skolen. Mekanismene de avdekker minner ikke så lite om Berit Ås' beskrivelser av menns hersketeknikker overfor kvinner i «Kvinner i alle land – en håndbok i frigjøring». Særlig Berit Ås' to første hersketeknikker, usynliggjøring og latterliggjøring, passer godt til noen av situasjonene som skildres her. Men til tross for alle likheter er det noe annet å tilhøre en etnisk eller religiøs minoritet enn å være kvinne i majoriteten. Trolig må de opprinnelige hersketeknikkene suppleres med noen nye, og den mest opplagte er eksotisering: «Du som er så annerledes enn oss, du kan sikkert fortelle oss noe spennende om dette merkelige stedet/kulturen/religionen».

Denne rapporten påviser problemer det er vanskelig å dokumentere, setter ord på kommunikasjonsformer som vanligvis er ordløse, og viser på overbevisende måter at det er nødvendig å ta kommunikasjonen i og rundt skolen på alvor. OMOD har all ære av dette arbeidet, som gir et unikt innblikk i noe av det som foregår på og rundt flerkulturelle skoler i Norge. Denne rapporten bør få politiske konsekvenser, og den vil utvilsomt bli diskutert i forvaltningen og på lærerværelsene. Men fremfor alt er rapporten et bidrag til kulturell selvrefleksjon om hva slags Norge som er mulig og ønskelig i den nære fremtid.

Thomas Hylland Eriksen

INNHold

1. INNLEDNING s. 1

1.1	Mangfoldskompetanse i den multietniske skolen	s. 1
1.2	OMOD, Organisasjonen Mot Offentlig Diskriminering	s. 1
1.3	«Ung, svart og norsk»	s. 2
1.4	Fokus for prosjektet	s. 2
1.5	Anvendelse av rapporten	s. 3

2. FREMGANGSMÅTE FOR PROSJEKTET s. 4

2.1	Hvem sine spørsmål blir stilt?	s. 4
2.2	Utforming av prosjektet	s. 4
2.3	Omfang og utvalg	s. 5
2.4	Tillit og anonymitet	s. 6
2.5	Organisering av rapporten	s. 6
2.6	Begreper	s. 8

3. DEN GODE ELEV / DEN GODE LÆRER – ENDRINGER I ELEVGRUPPEN s. 9

3.1	Lærere om den gode elev	s. 9
3.1.1	Lærere om endringer i elevgruppen	s. 11
3.2	Elever om den gode lærer	s. 13

4. IDENTITET s. 16

4.1	Lærere	s. 16
4.2	Elever	s. 18
4.3	Foreldre	s. 22

5. Å OPPLÈVE Å BLI BEHANDLET ANNERLEDES s. 25

5.1	Elever	s. 25
5.2	Foreldre	s. 32

6. TILPASSET OPPLÆRING – LÆREMIDLENE I DEN MULTIETNISKE SKOLEN s. 37

6.1	Lærere om tilpasset opplæring	s. 37
6.2	Elever om tilpasset opplæring	s. 41
6.3	Lærere om læremidlene	s. 43
6.4	Elever om læremidlene	s. 46

7. SKOLE-HJEM-SAMARBEID s. 48

7.1	Lærere	s. 48
7.2	Foreldre	s. 49

8. TILTAK MOT MOBBING OG DISKRIMINERING OG FOR MANGFOLD – SPRÅKBRUK I DEN MULTIETNISKE SKOLEN

	s. 53
8.1 Lærere om tiltak	s. 53
8.1.1 Lærere om tallmessig oversikt	s. 55
8.2 Elever om tiltak	s. 56
8.3 Foreldre om tiltak	s. 60
8.4 Lærere om språkbruk	s. 61
8.5 Elever om språkbruk	s. 63

9. TILRETTELEGGING FOR LIKEVERDIG BEHANDLING – FORVENTNINGER

	s. 67
9.1 Lærere om tilrettelegging	s. 67
9.2 Elever om tilrettelegging	s. 70
9.3 Foreldre om tilrettelegging	s. 72
9.4 Lærere om forventninger	s. 74
9.5 Elever om forventninger	s. 79
9.6 Foreldre om forventninger	s. 84

10. MEDIA – SKOLEN I KONTEKST

	s. 86
10.1 Lærere om media	s. 86
10.2 Elever om media	s. 87

11. LÆRERNES KOMPETANSE I DEN MULTIETNISKE SKOLEN – RÅD TIL SKOLEN

	s. 91
11.1 Lærerne om kompetanse	s. 91
11.1.1 Lærere om å bli kalt rasist	s. 97
11.2 Elevenes råd til skolen	s. 99
11.3 Foreldrenes råd til skolen	s. 103

12. OPPSUMMERING OG ANBEFALINGER

	s. 109
12.1 Innledning	s. 109
12.2 Funn	s. 110
12.2.1 Definert til utenforskap?	s. 110
12.2.2 Forskjell og forventninger	s. 112
12.2.3 Mangel på kunnskap om diskriminering	s. 113
12.3 Anbefalinger	s. 115
12.3.1 Innledning	s. 115
12.3.2 Dialogfora	s. 115
12.3.3 Lærerutdanning for den multietniske skolen	s. 116
12.3.4 Sektoransvar	s. 116
12.3.5 Kunnskapsaggregering og -utvikling	s. 117

VEDLEGG – INTERVJUGUIDE

s. 120

1. INNLEDNING

1.1 MANGFOLDSKOMPETANSE I DEN MULTIETNISKE SKOLEN

Innvandring og integrering er et av de største politiske temaene i Norge i dag, med hyppige debatter i mediene, på den politiske arenaen og i flere andre fora. Fra samfunnsdebatten generelt kan man få inntrykk av at innvandrere først og fremst bringer med seg problemer.

Statistisk Sentralbyrå (SSB) viser i rapporten *Holdninger til innvandrere og innvandring, 2009* at det i det siste året har vært «en nedgang på 4 prosentpoeng i andelen som er helt eller nokså enige i at innvandrere gjør en nyttig innsats i norsk arbeidsliv. Andelen som mener det bør bli vanskeligere for flyktninger og asylsøkere å få opphold i Norge, går likeledes opp med 11 prosentpoeng. Begge endringene er statistisk utsagnskraftige».¹ SSB setter disse endringene i sammenheng med finanskrisen og økningen i antallet flyktninger og asylsøkere til Norge, som har fått stor medie-dekning. I en levekårsundersøkelse har SSB også funnet at barn født i Norge av to innvandrerforeldre deltar i større grad enn landsgjennomsnittet i høyere utdanning.²

Norge er et multietnisk samfunn. Skolen er Norge i miniatyr, og foreldre og lærere representerer ulike meninger og holdninger, elevene likeså. Det foreligger så langt svært lite kunnskap om hvordan skolene forholder seg til det økende mangfoldet i skolen og i samfunnet generelt. Vi spør derfor: Hvilken kunnskap har man i skolen om hvordan samfunnsdebatten om innvandring og integrering påvirker lærernes holdninger? Hva gjør skolene for å fremme følelsen av tilhørighet og mestring for alle elever, uavhengig av bakgrunn? Hva gjøres for å motvirke at minoritets elever opplever at de blir assosiert med problemer, på skolen og i samfunnet generelt?

1.2 OMOD, ORGANISASJONEN MOT OFFENTLIG DISKRIMINERING

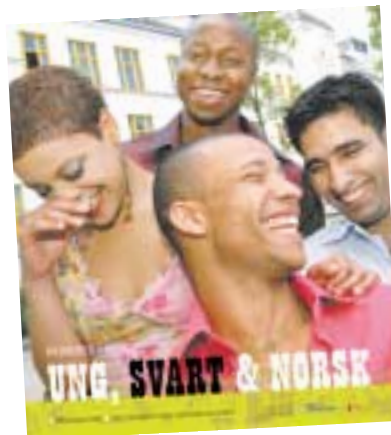
OMOD er en uavhengig, landsdekkende minoritetsorganisasjon som i over 15 år har jobbet langsiktig og strukturelt for å sikre at offentlig sektor leverer likeverdige tjenester til hele Norges befolkning, uavhengig av bakgrunn. OMOD jobber også med å heve kompetansen i det offentlige i forhold til at Norge er et multietnisk samfunn. Et sentralt arbeidsområde har vært skole og utdanning, og organisasjonen har med årene opparbeidet seg et bredt nettverk og en solid forståelse av utfordringer som økt mangfold skaper for ulike institusjoner og organisasjonsstrukturer.

**Skolen er Norge i miniatyr,
og foreldre og lærere representerer
ulike meninger og holdninger,
elevene likeså.**

Sammensetningen av elevene i skolen har blitt dramatisk endret de siste 20 årene, og mange i skolen har uttrykt at de opplever manglende kompetanse for å møte denne situasjonen.

1.3 «UNG, SVART OG NORSK»

I 2005–2006 fikk OMOD støtte av *Helse og Rehabilitering* til å samle kunnskap om minoritetsungdom og deres opplevelse av det å være svarte i et hvitt samfunn (se avklaring av begrepsbruk i kapittel 2 om fremgangsmåte). Ut fra ungdommenes egne fortellinger fokuserte prosjektet på hvordan det er å være minoritetsungdom i Norge, og dette arbeidet resulterte i rapporten *Ung, svart og norsk*.³ Med dette prosjektet fikk vi informasjon fra minoritetsungdommer om hva de opplever som viktig for dem, både når det gjelder hva som er positivt og hva som er utfordringer i hverdagen deres. Ungdommene delte også tanker de hadde om skolen, men dette var ikke

nok til å danne seg et klart bilde av hvordan mangfold ivaretas og diskuteres i skolen. Skolen er åpenbart viktig for ungdommene. Skolen er samtidig en viktig dannelsesinstitusjon i samfunnet som skal utstyre ungdommene med de redskapene de trenger for å lykkes i arbeid og samfunnsdeltakelse. *Ung, svart og norsk*-prosjektet var en begynnelse, og med dette prosjektet har vi ønsket å finne ut mer om hva som fungerer godt og hva som kan bli bedre i den multi-etniske skolen.

1.4 FOKUS FOR PROSJEKTET

Sammensetningen av elevene i skolen har blitt dramatisk endret de siste 20 årene, og mange i skolen – både minoritetsungdom og lærere – har uttrykt at de opplever manglende kompetanse for å møte denne situasjonen. Vi trenger mer informasjon om hvordan skolene forholder seg til det økte mangfoldet, og vi trenger ytterligere bevisstgjøring rundt minoritetsungdommenes situasjon. OMOD har grunnlag for å tro at minoritetsungdom har andre utfordringer i hverdagen enn majoritetsungdom, men vi vet ikke nok.

Med mer og bedre kunnskap på området kan man lettere ta tak i utfordringer, og man kan også jobbe forebyggende på lengre sikt. Dette prosjektet søker å kartlegge situasjonen i skolen på et bredt grunnlag, og vi ser at det er behov for et fokus som går utover den språklige opplæringen av minoritets elever. Derfor har vi ønsket å høre fra minoritets elever, foreldrene deres og lærerne om hva som fungerer bra, og hva som kan bli bedre, i den multi-etniske skolen. Gjennom intervjuer og fokusgrupper bestående av de tre målgruppene har vi søkt svar på følgende spørsmål:

1. Hvordan opplever lærerne skolehverdagen sin? I hvilken grad opplever lærerne at de har tilstrekkelig kompetanse til å møte en multietnisk elevgruppe? Hvilke utfordringer ser lærerne og skolen, også utover det språklige?
2. Hvordan opplever minoritetselevene skolehverdagen sin? Hvordan er det å gå på norsk skole som synlig minoritet? Hvilke utfordringer møter minoritets elever i den norske skolen som er unike for dem?
3. Hva gjør skolene for å jobbe mot diskriminering og mobbing og for å tilrettelegge for mangfold? Har skolene oversikt over art og omfang av diskriminering og mobbing særskilt i forhold til etnisk bakgrunn? I hvor stor grad har skolene en mangfoldspolitikk som er forankret i ledelsen?
4. Hvordan opplever minoritetsforeldrene samarbeidet med skolen? Sett fra foreldrenes ståsted, hvilke utfordringer opplever de og hva fungerer bra?

1.5 ANVENDELSE AV RAPPORTEN

Dette er ikke en «vanlig» rapport i form av en utredning på bakgrunn av innsamlete data. I stedet har vi fokusert på å løfte fram stemmene til deltakerne og å la dem snakke selv, i egne ord og vendinger, om sine oppfatninger og meninger. Dette formatet egner seg også godt til å formidle bredden i deltakernes oppfatninger og kompetanse på den multi-etniske skolen.

Sitatene er organisert i forhold til de tre gruppene, elever, lærere og foreldre, samt under temaer. Hvert kapittel har en kort introduksjon som forklarer formål og fokus. Når sitatene får stå ukommentert, speiler de ulike deltakernes innspill hverandre og danner et bilde av dynamikken mellom ulike oppfatninger. Slik kan leseren reflektere og selv trekke egne konklusjoner. Formålet med rapporten er først og fremst å bidra til å løfte frem de stemmene som ikke har vært tilstrekkelig hørt så langt i debatten om skolen, og vi håper at denne formen kan være nyttig for mange ulike lesere. Se punkt 2.5. i neste kapittel for mer informasjon om hvordan rapporten er organisert.

NOTEHENVISNINGER

- 1) *Holdninger til innvandrere og innvandring*, 2009: www.ssb.no/emner/00/01/30/rapp_hold_innv/rapp_200944/rapp_200944.pdf – denne undersøkelsen har blitt gjennomført årlig siden 2002.
- 2) *Innvandrerers demografi og levekår i Groruddalen og Søndre Nordstrand*, 2009: www.ssb.no/emner/00/02/rapp_200922/rapp_200922.pdf
- 3) Prosjektet om *Minoritetsungdom og mental helse*, som vi kaller *Ung, svart og norsk* etter rapporten – se www.omod.no

2. FREMGANGSMÅTE FOR PROSJEKTET

2.1 HVEM SINE SPØRSMÅL BLIR STILT?

Med dette prosjektet ønsker OMOD å gi sitt bidrag til det pågående arbeidet med å få en klarere forståelse av hva som fungerer godt og hva som er utfordringer i den multi-etniske skolen. I den forbindelse er vi like interessert i *hvordan* kunnskap formes som *hva* kunnskapen består i. Det vil si, vi er opptatt av premissene for kunnskapsproduksjonen i forhold til minoriteter i Norge. Et grunnleggende spørsmål for arbeidet vårt er derfor: Hvem sine spørsmål blir stilt? Og, hvilke svar legger grunnlaget for praksis på feltet?

Foreløpig mangler vi kunnskap fra et *minoritetsperspektiv* om hva som er utfordringer og hva som fungerer godt i det multi-etniske samfunnet som Norge er. Når det gjelder etniske minoriteter er det fremdeles slik at det i hovedsak er majoritetsbefolkningen som stiller spørsmålene og finner svarene, og som utformer policy og praksis. Det er svært få forskere som har annen etnisk bakgrunn enn norsk. Det er også svært få innenfor offentlig sektor med annen etnisk bakgrunn enn norsk, dette inkluderer også lærerstanden. Vi mangler systematisert kunnskap fra minoritetene selv, fra de som opplever hvor skoen trykker, og hvor og når den passer godt, hvor forholdene kan bli bedre, og hvilke endringer som bør gjennomføres.

2.2 UTFORMINGEN AV PROSJEKTET

For å sikre at undersøkelsen ble forankret i målgruppens erfaringer er det anvendt en «bottom-up»-tilnærming. Det vil si at vi har jobbet med representanter for de tre målgruppene, lærere, minoritets elever og foreldrene deres, for å utforme prosjektets fokus og arbeid. Fordi spørsmålene som blir stilt former utfallet av en undersøkelse, er det essensielt at de det gjelder er sentrale i utformingen av undersøkelsen.

Informasjonen i denne rapporten ble innhentet gjennom kvalitative intervjuer og fokusgrupper/workshops. Det første skrittet i å utforme intervjuguider var derfor å invitere representanter fra de tre gruppene til å delta i referansegrupper. Vi startet med «brainstorming» rundt åpne spørsmål om hva deltakerne anså som viktig i skolehverdagen, eller i forhold til skolen. For ikke å legge føringer på utvekslingen av ideer, delte vi ikke informasjon om hva vi ønsket å undersøke; i stedet ba vi referansepersonene fortelle oss hva de syntes vi burde fokusere på.

Ikke overraskende hadde elevene, foreldrene og lærerne noe forskjellige fokus, så alle slags idéer ble kastet fram: hvilke fag elevene opplever som nyttige, klassestørrelse, bråk, mediefremstilling av minoriteter, ideer om islam, læremidlenes relevans, KRL-faget, identitet, tilgang til rådgiver, læreres forventninger til minoritets elever, fysiske omgivelser /standard på skolen, frafall, mobbing, rapporteringsrutiner, lærevansker og ADHD, kulturforskjeller, ressurser, tidsklem-

mer, positive rollemodeller for minoritetsungdom, bønnerom, språkopplæring, hjem-skole-samarbeid osv.

Etter denne første runden samlet vi alle forslagene vi hadde fått, og så utformet vi et førsteutkast til intervjuguider for de ulike målgruppene. Deretter gikk vi inn i prosess med referansepersonene og utarbeidet intervjuguidene gjennom tilbakemelding og diskusjon. Til slutt hadde vi et format som ville gi oss informasjon både om de spørsmålene vi i utgangspunktet hadde, og om det som referansegruppene hadde bedt oss om å undersøke.

Parallelt med utformingen av intervjuguidene fikk vi kartlagt hva representantene for de ulike målgruppene anså som fokusområder i den multietniske skolen i Norge i dag. De tre intervjuguidene dekker de samme temaene, men er tilpasset målgruppenes ståsted. Slik har vi hatt et sammenlikningsgrunnlag mellom målgruppenes oppfatninger av de ulike temaene. En samlet intervjuguide for de tre målgruppene ligger som vedlegg bakerst i rapporten.

Prosjektgruppen som har jobbet med denne rapporten består i hovedsak av tre personer. Prosjektansvarlig har en Ph.D. fra University of Minnesota, USA, i amerikansk litteratur og kultur, og hennes forskning har bl.a. fokusert på relasjoner mellom majoritet og minoritet i flerkulturelle samfunn. Hun har også jobbet som lærer for multietniske elevgrupper i mange år, og er trent som workshopleder i mangfoldskompetanse både i USA og Norge. Av de to andre som har arbeidet med prosjektet har den ene bachelor i sosialantropologi fra Universitetet i Oslo, og den andre lærerutdanning fra Universitetet i Oslo. Begge har erfaring fra minoritetsorganisasjoner og mangfoldsarbeid.

2.3 OMFANG OG UTVALG AV DELTAKERE OG SKOLER

Skolene vi besøkte har forskjellig erfaring med minoritetselever, både med hensyn til hvor mange elever de har med ulik bakgrunn og hvor lenge de har vært en multietnisk skole. Vi har besøkt 4 skoler i 4 kommuner – på Østlandet (Oslo), Sørøst i landet, Sørvest og i Midt-Norge – hvor vi har gjennomført kvalitative intervjuer, fokusgrupper og/eller workshops og møter. Vi har også hatt møter og fokusgrupper med lærere og elever som ikke har vært tilknyttet de skolene vi har besøkt. For eksempel i Oslo gjennomførte vi en fokusgruppe bestående av elever fra 5 ulike skoler, en med lærere fra 2 ulike skoler, og en med foreldre tilknyttet 3 ulike skoler i tillegg til flere møter med enkeltpersoner.

Ikke alle skolene vi henvendte oss til hadde interesse for, eller kapasitet til, å delta, så utvelgelsen skjedde delvis ut ifra praktiske hensyn. De skolene vi til slutt bestemte oss for ble valgt ut for å gi en god balanse mellom ulike geografiske områder, og skoler der det var ulik grad av erfaring med minoritetselever. Vi ønsket også å besøke både ungdomsskoler og videregående skoler, og valgte derfor to av hver.

Skolene vi besøkte har forskjellig erfaring med minoritetselever, både med hensyn til hvor mange elever de har med ulik bakgrunn og hvor lenge de har vært en multietnisk skole.

I tillegg til intervjuene og fokusgruppene på skolene, arrangerte vi også møter og fokusgrupper via innvandrersorganisasjoner og fritidsklubber lokalt. På den måte fikk vi god representasjon av mangfoldet i de ulike gruppene. Totalt har vi foretatt 30 kvalitative intervjuer én-til-én med 10 lærere, 13 elever og 7 foreldre. I tillegg har vi gjennomført 6 fokusgrupper og workshops med elever, 3 fokusgrupper med foreldre og 2 fokusgrupper med lærere.

En del av sitatene er fra fokusgruppene, og i tillegg til dybdeintervjuene og fokusgrupper har vi hatt møter med lærere, noen formelle og andre mer uformelle. Av ulike grunner fikk vi ikke mulighet til å intervju noen mannlige lærere én-til-én. Dette skyldes delvis at skolene selv rekrutterte lærere som ønsket å delta, og at ingen mannlige lærere meldte seg. Da vi besøkte skolene møtte vi mannlige lærere som var interessert i å snakke med oss, men det lot seg ikke gjøre å arrangere dybdeintervjuer på så kort varsel. Derimot fikk vi til kortere møter og fokusgrupper, slik at vi fikk innspill også fra mannlige lærere.

Til sammen har vi hatt kontakt med om lag 130 mennesker (ca. 30 lærere, 70 ungdommer og 30 foreldre) som har ønsket å uttale seg om hvordan de opplever den norske skolen fra deres ståsted.

2.4 TILLIT OG ANONYMITET

Det kan være utfordrende – på ulike måter for ulike deltakere – å snakke åpent i en intervjusituasjon generelt. For dette prosjektet kunne det for eksempel oppleves som utrygt å snakke om problematiske ting ved egen skole. Et viktig praktisk element i å sikre at deltakerne følte seg trygge var derfor å garantere for total anonymitet. Vi la vekt på dette for alle vi snakket med, og deltakerne fikk muligheten til å velge om de ønsket at intervjuet skulle tas opp. For de aller fleste var ikke opptaket noen hindring, men noen ba om at samtalen ikke ble tatt opp. I disse tilfellene tok vi notater underveis og i etterkant. Vi tok også opp samtalen i fokusgruppene og workshopene, der det var hensiktsmessig og ønskelig for deltakerne. De aller fleste som deltok i prosjektet uttrykte at de satte pris på å få muligheten til å diskutere de emnene som kom opp i intervjuer og fokusgrupper, og mange ytret et ønske om å sette mer fokus på dette. I denne rapporten gjengir vi uttalelsene slik de ble fortalt til oss, i den konteksten de fremstod.

2.5 ORGANISERING AV RAPPORTEN

De følgende kapitlene er organisert etter temaer som springer ut av spørsmålene vi stilte i intervjuene. I noen tilfeller står ett emne som et eget kapittel, mens vi i andre tilfeller har samlet et par relaterte emner i ett kapittel – da er dette indikert i innholdsfortegnelsen med underoverskrifter.

- **Kapittel 1. Den gode elev og den gode lærer**
Lærerne og elevene beskriver det de setter mest pris på hos hverandre.
- **Kapittel 2. Identitet**
Deltakerne presenterer seg selv og hvordan de forstår sin egen identitet.
- **Kapittel 3. Opplevelser som synlig minoritet i skolen**
Elevene og foreldrene snakker om opplevelser rundt det å være synlige minoritet.
- **Kapittel 4. Tilpasset opplæring og læremidlene i den multietniske skolen**
Lærere og elever snakker om sine syn på pålegget om at skolen skal gi hver elev et skreddersydd opplegg. Her diskuteres også om læremidlene speiler mangfoldet i skolen.
- **Kapittel 5. Skole-hjem-samarbeid**
Lærerne og foreldrene deler sine syn på kommunikasjonen mellom hjem og skole.
- **Kapittel 6. Tiltak for mangfold, mot mobbing og diskriminering, og språkbruk i den multietniske skolen**
Hva gjøres for å praktisere handlingsplaner mot mobbing på skolene? Hva gjøres for å fremme mangfold? Her diskuteres også hvilket fokus skolene har på ord og begreper.
- **Kapittel 7. Tilrettelegging for likeverdig behandling, og forventninger i skolen**
Hvordan skaper skolene et arbeidsmiljø hvor alle kan trives uavhengig av bakgrunn? Her diskuteres også internasjonal forskning som har vært gjort på effekten av forventninger som skolen og lærere har til elevene.
- **Kapittel 8. Media – skolen i kontekst**
Lærerne og elevene deler sine syn på hvilken rolle media spiller i forhold til samfunnets oppfatninger av minoriteter.
- **Kapittel 9. Lærernes kompetanse i den multietniske skolen, og elever og foreldres råd til skolen**
Hva er lærernes oppfatninger av egen kompetanse i forhold til en mer kompleks elevgruppe? Elever og foreldre avslutter med råd til skolen.

I de fleste tilfellene vil leseren finne sitater fra alle de tre gruppene – lærere, elever og foreldre – under hvert tema, men ikke alle deltakerne har snakket om alle temaene. For eksempel har bare elever og foreldre snakket om å bli behandlet annerledes, mens bare lærere og foreldre har snakket om skole-hjem-samarbeid.

Hvert kapittel starter med en kort redegjørelse av bakgrunnen for temaet og hvilke spørsmål vi har stilt deltakerne. Når flere deltakere sa liknende ting har vi

klargjort dette og summert innholdet av de overlappende uttalelsene i introduksjonen til kapittelet. Sitatene som følger etterpå er da de andre innspillene og posisjonene deltakerne hadde. Vi har søkt å vise mangfoldet av meninger og oppfatninger, og for å klargjøre dette viser vi kontraster ved å binde de ulike utsagnene sammen med korte kommentarer mellom sitatene. Når sitatene blir satt opp på denne måten speiler de hverandre og kommuniserer dynamikken mellom de ulike posisjonene. I tillegg gjør den tematiske organiseringen det enkelt å velge hvordan man ønsker å lese rapporten; man kan lett bevege seg rundt og lese de delene man ønsker. Se innholdsfortegnelsen for mer detaljert informasjon om hvor de ulike temaene dekkes. Det siste kapittelet sammenfatter hovedfunn og presenterer våre anbefalinger for det videre arbeidet med den multietniske skolen.

2.6 BEGREPER

I *Ung, svart og norsk*-prosjektet ble begrepene «svart» og «hvit» brukt som politiske kategorier, ikke som betegnelser på hudfarge. Disse begrepene er en oversettelse av det britiske begrepet «Black Minority Ethnic (BME)» som refererer til synlige minoriteter, og «White British», som relative maktkategorier i samfunnet. Begrepene «svart» og «hvit» har vist seg å skape en del forvirring i Norge, blant annet har flere reagert og ment at «svart» oppleves som begrensende og at ordet kun bør brukes for å betegne mennesker med afrikansk bakgrunn. Man har ment at folk med asiatisk, latinamerikansk, og østeuropeisk bakgrunn ikke kan kalles «svarte».

I dette prosjektet har vi valgt å bruke begrepene «minoritet» og «majoritet». «Minoritet» omfatter først og fremst «synlig minoriteter», men ettersom disse begrepene handler om maktkategorier, refererer «minoritet» også i noen grad til usynlige etniske minoriteter. Det gjelder for eksempel hvite østeuropeere, dvs. personer som ikke er etnisk norske og som vil ha sine opplevelser og sitt møte med majoritets-samfunnet formet av dette i ulik grad. Hvis en person også er muslim vil religion spille inn, og så videre ettersom hvilke variabler som er operative i en gitt situasjon.

Begrepene «majoritet» og «minoritet» er ikke ideelle. Skillet mellom dem kan for eksempel synes å falle sammen i forhold til «usynlige» minoriteter, eller i situasjoner der «minoriteter» er i flertall, noe som er tilfelle ved en del skoler i Oslo. Det er derfor viktig å huske at det i det følgende er snakk om politiske kategorier, og maktforskjeller mellom majoritets- og minoritetsbefolkningen generelt i samfunnet. Synlige og usynlige minoriteter vil ha noen delte og noen ulike utfordringer, men de har det til felles at de ikke er premissleverandører i majoritetssamfunnet, at de ansees som «innvandret», og at de dermed utgjør en annen gruppe en «oss nordmenn» med opprinnelse i Norge. Hvordan de ulike personene vi har snakket med forholder seg til disse kategoriene utgjør en stor del av det intervjumateriale vi dekker i denne rapporten.

3. DEN GODE ELEV / DEN GODE LÆRER

– ENDRINGER I ELEVGRUPPEN

I *Ung, svart og norsk*-prosjektet ba vi ungdommene å beskrive den gode lærer. Mye interessant kom frem, og vi ønsket å følge opp spørsmålet i dette prosjektet ved å spørre lærerne om hva som karakteriserer «den gode elev».

3.1 LÆRERE OM DEN GODE ELEV

Mange av lærerne påpekte at elevene er svært forskjellige, og at det er vanskelig å generalisere. Noen aspekter ble likevel lagt vekt på av et flertall: Den gode elev behøver ikke være noe geni, men er ryddig, interessert i skolen, har lyst til å være på skolen, og anstrenger seg litt for å oppnå gode resultater. Den gode elev møter opp regelmessig, er ærlig og kommuniserer med medelever og lærere. Den gode elev er en som tar del i klassemiljøet, er aktiv, følger spillereglene, stiller kritiske spørsmål og setter i gang ting. Den gode elev tar initiativ.

Vivi forklarte:

Den gode elev synes jeg er en elev som forholder seg til både de oppgavene han eller hun får og prøver å gå inn i læringssituasjonen med et åpent sinn, både i forhold til medelever og lærere. En som er positiv til det skolen har å by på, og den nysgjerrige elev, som er litt på søken etter kunnskap, da. For vi er ikke bare en sosial oppbevaringsboks. Vi er jo kunnskapsformidlere også. Som lærer synes jeg jo det er viktig at den sosiale biten ligger i bunnen, men vi har jo et prosjekt. Fagene er jo store prosjekter.

Toril:

Den gode elev er en som du slipper å gi den samme beskjeden til tusen ganger. En som forstår hva du sier ganske kjapt og som klarer å ta beskjeder når de får dem skriftlig og muntlig. Som kommer forberedt til timen, og som er interessert i hva jeg har å si. Som er der for å lære noe. Det er de tingene jeg tenker på, som er viktigst i hvert fall. Det er ikke noen småting akkurat. Det finnes få elever som er sånn.

Hvordan viser elevene at de er interessert?

Jeg tror at det kan være så enkelt som å stille noen spørsmål i timene. Eller når jeg åpner opp for at de kan snakke litt fritt og ønsker å høre deres synspunkter. At folk har noe å komme med da. Det viser at de har fulgt med litt og er litt inne i hva det går på.

Men det er vanskelig å snakke om den perfekte elev uten å snakke om en god lærer, det der er jo en symbiose. Så hvis du er en dårlig lærer, så får du dårlige elever. Du får hvert fall flere av de, for å si det sånn.

Toril var nødt til å avbryte intervjuet halvveis for å ta tak i noe som oppstod, så vi avtalte å møtes igjen dagen etter. Da vi møttes igjen spurte vi først om det var noe hun ønsket å plukke opp på fra dagen før. Toril fortalte at hun hadde tenkt ganske mye på samtalen vår og hun ønsket først å snakke om «den gode elev»:

Nei, jeg har tenkt at det var litt interessant når du spurte om jeg kunne beskrive den gode eleven. Hvordan vi snakket om at alle lærerne beskriver den aktive, engasjerte og interesserte eleven som er med i timene og sånt. Og på en måte så er jo det sant da, det er den gode eleven – men jeg må presisere at det ikke nødvendigvis er det at de svarer riktig, eller sier det man forventer å høre, men mer at de viser at de er med. Men så tenkte jeg at det er kanskje ikke så lett når du ikke forstår språket fullt ut, kanskje du da blir redd for å svare. Det kan jo være vanskelig å tørre å kaste seg utpå hvis man ikke behersker språket. Da blir man jo litt den uaktive eleven kanskje?

Så i den beskrivelsen av den gode eleven synes jeg det er litt «artig» hva jeg selv har sagt, da. Det er ikke så mange fremmedspråklige som ville passet inn i min drøm, og det må være supertøft å være i så store grupper. Det synes jeg jo selv da jeg gikk på videregående, å si noe når du satt 30 i gruppe. Jeg var sånn, beskjeden, jeg rødma hvis noen spurte og svarte bare med «ja» og «nei»-svar i timen. Så da jeg kom hjem i går kom jeg på at det ikke er så lett å passe inn i mitt bilde av den perfekte elev, for mange av de fremmedspråklige.

Toril jobber ved en skole der de aller fleste minoritets-elevene er relativt nyankomne, og det er mange som jobber med å lære norsk sammen med skoleløpet.

Thea la også til et parallelt perspektiv:

Det som jeg kommer først på, må jo være interesse. Du må ha en interesse for å lære. Det har ikke noe å si hva slags nivå de ligger på, eller om moren er professor eller... Det har ikke så mye å si tror jeg. Men vi merker jo veldig godt hvis elevene er der fordi de har lyst til å lære, og hvis de ikke er der for å lære. Hvis du aldri greier å snu dem, så blir det jo vanskelig... Men det er vanskelig å snakke om den perfekte elev uten å snakke om en god lærer, det der er jo en symbiose. Så hvis du er en dårlig lærer, så får du dårlige elever. Du får hvert fall flere av de, for å si det sånn.

Hvordan er en god lærer?

Interesse. Du må ha interesse for elevene og det du gjør. Hvis det blir sånn plankekjøring, og du driter i alle de som ikke rekker opp hånden, da har du tapt slaget. Da får du ikke interesserte elever heller.

3.1.1 Lærere om endringer i elevgruppen

De fleste av lærerne vi snakket med opplevde at det har skjedd store endringer i samfunnet generelt, i skolen, og i elevgruppen. Flere påpekte blant annet at det nå er mer personlig kontakt mellom lærer og elev, og at de som lærere har fått flere oppgaver og roller i forhold til elevene. Arbeidsdagen er mer kompleks, men også mer spennende enn før.

På spørsmål om hun opplevde at det har skjedd endringer i elevgruppen svarte **Ellen**:

Ja, veldig store... Mangfoldet i forhold til etnisitet er kanskje det mest slående. Du har jo også mange flere som går på videregående nå, i og med at retten er innført. Reform94 brakte kanskje større grupper inn i vårt system, så da er det en større bredde i elevmassen. Du har ikke den utsilingen til allmennfag som før, jeg har jo sett det gradvis, altså, elever som er mindre motivert for teorifagene, av de norske.

Britt:

Ja, vi har fått veldig mange minoritetsspråklige etter hvert. I starten så var det veldig mange pakistanere, og iranere, i starten da jeg begynte å jobbe. Og nå har vi jo fått alle typer, blant annet somaliere har kommet, i stort tall, irakere, selvfølgelig, etter krigen der nede. Ja, andre grupper også, men kanskje mer at det blitt en dreining mot mennesker som kommer fra Afrika, altså, kontinentet Afrika.

Er det noen positive endringer?

Eh, jeg tror at... Ja, det er vanskelig å si, for det er jo positive ting som skjer. Utviklingen er jo ofte positiv. Jeg tror at vi har blitt mye mer vant med å omgås mennesker med... Som har utgangspunkt i en annen kultur, når det gjelder akkurat det vi nå snakker om. Men det positive med skolen, det er vel kanskje at elevene på et vis har fått litt mer å si etter hvert. Det kan være både positivt og negativt, altså, det er ikke bare positivt.

Vivi påpekte også noen endringer som hun mener gjelder elever generelt:

Siden jeg begynte som lærer har jeg sett endringer i elevmassen på flere måter, og det vil jeg kanskje si at ikke bare er positivt. Det tror jeg ikke bare har å gjøre med at jeg har blitt eldre, men jeg synes elevmassen har endret seg ved å ha et mer avslappa forhold til seg selv og sin innsats. Og de er kanskje ikke er fullt så realistiske i forhold til sine egne talenter opp mot det som er ønskelig i forholdt til yrkesvalg. At det er mer sånn at ting bare skal dette inn i hodet, liksom. Da jeg begynte som lærer var det mer realisme i forhold til hva man kunne bli og i forhold til hva man selv ga av innsats.

Det er litt mer uro i skolen i dag enn da jeg begynte å jobbe. Og det tror jeg ligger i en endring av pedagog-

Ja, vi har fått veldig mange minoritetsspråklige etter hvert. I starten så var det veldig mange pakistanere, og iranere, i starten da jeg begynte å jobbe. Og nå har vi jo fått alle typer, blant annet somaliere har kommet, i stort tall, irakere, selvfølgelig, etter krigen der nede.

ikken, som starter allerede i barnehagen, der man tenker at unger skal få utvikle seg. På mange måter kan det være positivt, men det har blitt mindre grenser tror jeg. Og det er ikke bare sunt fordi mange trenger dem. Så jeg synes jeg ser mye mer i gåseøyne «apekattholdningene» når de begynner på videregående skole nå enn før. Det som du kanskje før så i barneskolen. Det synes jeg er en litt skremmende utvikling.

De fleste lærerne opplevde at en stor del av utfordringene i klasserommet bunner i kulturforskjeller. **Vivi** var en av de som trakk frem et eksempel som også flere lærere nevnte:

Også er det noe i forhold til respekt. Jeg har jo på en måte sett en del av de minoritetsspråklige, spesielt gutta, ha et problem i forhold til den biten. Tror jeg. Fordi mange er vokst opp i litt sånn streng bakgrunn, og hvis de har vært i et skolesystem i landet de kommer fra, så er det ganske rigid og strengt. Jeg synes egentlig at det er mer et gutteproblem enn et jenteproblem. Så når de kommer til den norske skolen, der det i bunnen ligger en respekt, selvfølgelig kan den misbrukes også. Da er det kanskje noen av disse guttene som får problemer. Noen av de norske guttene vet når grensen er nådd, mens noen av de fra andre kulturer ikke ser seg selv i den biten, men liksom utnytter den friheten som ligger i det. Det har jeg sett. Og det er klart at for noen så er det fryktelig vanskelig.

Og det er også vanskelig å forklare dem det. Hva gjør man? Må vi true dem med et eller annet, for å si det sånn, så blir det «nå må vi ha et møte. Nå må vi snakke med foreldrene dine eller kontaktlæreren», og sånn. Det blir på en måte en pedagogikk som du vanligvis ikke bruker, og det er jo litt uvant for oss da. Men nå snakker vi om en veldig barnslig atferd, altså. Den situasjonen jeg ser for meg er når eleven nesten må beskyttes mot seg selv. Det er den eleven. Vi snakker ikke om den vitebegjærlige som tilfeldigvis har en annen hudfarge. Det er ikke der vi er. Nå snakker vi om en sosialt uakseptabel atferd. Der en som går på videregående oppfører seg som om han går på tidlig barneskole, ikke sant? Og det finner du blant alle raser da, for å bruke det ordet. Men jeg har sett at en noen av de minoritetsspråklige guttene sliter litt med den biten.

Juni opplevde utviklingen i skolen som noe som gjelder mer generelt:

Mindre og mindre høflige elever, og mindre alminnelig folkeskikk. Det er gutter hovedsakelig, men jentene, det har jeg sett de siste åra, er på full fart til å ta igjen. Både med slåssing, krangling og frekkhet. Det er en trend for både sorte, hvite, gule og alle. Mer støy, mer bråk. Før skulle vi alltid oppmuntre eleven til å ha tro på seg selv. Nå er det altfor mange som har tro på seg selv, og ikke på andre. Ego. Men det er jo bare en del av at resten av samfunnet. De er jo oppvokst i at lykken er å kjøpe ting og komme seg fram og spisse albuer. Det er jo ikke så rart, men det er ikke noe gøy.

Er det positive endringer?

Det er mer selvstendig arbeid for elevene... det er mer stå-på-selv. Elevene får mer frie tøyler nå.

3.2 ELEVER OM DEN GODE LÆRER

De fleste elevene snakket om at de likte lærere som var snille og hyggelige, som bryr seg, som har godt humør. Flere snakket også om at de syntes det var viktig at lærerne snakket med dem om ting utenfor skolen. Flere påpekte også at de likte de lærerne som behandler dem som «vanlige» elever.

Alex forklarte:

En god lærer er en som liksom gidder å høre på hva andre folk sier, samtidig som han, eller hun, snakker sånn at elevene vil høre på dem. En god lærer vil, ja, vil høre på, og er interessert i oss. Og en god lærer skriver liksom ned ting og forklarer oppgavene, forklarer grundig hvis folk ikke forstår. Så en god lærer vil hjelpe elevene samtidig som elevene hjelper læreren med enkelte ting. Ja, det er det... Også er læreren grei og har godt humør. Hvis for eksempel læreren er litt deppa, så liksom bør elevene respektere at en er litt deppa av og til, og være snille så det ikke blir noe verre ut av situasjonen. Ja, det er det jeg tenker med en god lærer. Det er masse av de her, vi har bare gode, hyggelige lærere her.

Men av og til, det var forleden en lærer som var ganske streng, men det er noe av det som ikke nødvendigvis er et problem, hvis han også er snill. Jeg liker den type kontroll, liksom, som man kan kalle streng. Han måtte kontrollere meg og noen andre rundt han – det er det noen i gruppa mi som liksom vil plapre og ikke gidder å følge med, og så han kan av og til bli sånn «hei, nå må dere gjøre dette», også gjør de det. Også blir de som små mus, liksom pyser, små mus. Den type kontroll liker jeg. At det blir stille, så jeg kan arbeide, og han forklarer meg ting hvis jeg ikke skjønner det. Jeg liker en sterk leder, men som samtidig også vil hjelpe.

Amina snakket om at hun opplever at lærerne holder avstand til henne sammenliknet med de «norske» elevene, så vi spurte:

Hvordan ville det være hvis lærerne var sånn du liker det? Hvordan ville de vært mot deg, da?

Mye mer nærmere meg, at de var veldig, ikke snillere, men litt sånn åpen til meg, åpen til flere kulturer og flere religioner. Da ville jeg følt meg mer velkommen, liksom.

Jamal:

En god lærer... Hva gjør noen til det? Vet ikke... Det er to, og det som jeg liker best er at de bare snakker om det som er faglig. De gjør ikke alt det der «forstår du?», «trenger du hjelp?», «hvordan går det der nede?» som om jeg ikke skjønner norsk, liksom. Og de er skikkelig greie

**Og selvfølgelig, hvis lærerne er
hyggelige og sånn så er man hyggelig
tilbake. Er læreren drittsekk så er
man drittsekk tilbake.**

mot meg i tillegg, de er skikkelig greie mot alle elever, jeg bare synes de er skikkelig koselige. For eksempel idrettslæreren vår han teller ut 1-2-1-2 for lagene så vi ikke velger hverandre, da blir det ikke noe stress.

Sarah:

En god lærer for meg er en som forstår de unge inn og ut. Enten om de er gammel eller ikke gammel, at de oppfører seg veldig sånn på elevenes nivå og gjør timene sånn veldig spennende og noe man gleder seg til. En god lærer er en som kan snakke med elevene... Og sånn som jeg sa i sted, en god lærer er en som forstår ungdommene både inn og ut.

Hvordan kan man lære seg å gjøre det?

Det er at de tar seg tid. At de ikke bare gjør noe med en gang, men at de ser hvordan ungdom oppfører seg, hva de liker å gjøre... Sånn at de tenker på det når de setter opp hva de skal gjøre i klassen, i timene, sånn at de lager timer så vi tenker «ja, det her er noe jeg liker å snakke om, som jeg liker å tenke på». For eksempel X, han er en skikkelig kul lærer, han er jo sånn, han oppfører seg veldig sånn, ung og sånn, og «jeg kjøpte den her i dag og skal jeg vise deg hvor det er salg?». Det er sånn, han liksom snakker som om han var en av oss. Mens andre lærere er sånn, «ta frem bøkene, les fra side 100 og et eller annet også bare skriver dere stikkord»... Altså, det er ikke sånn, hadde det vært en kul lærer så hadde det vært, «kom igjen alle sammen, nå skal vi lese også skal vi snakke sammen om det her og vi skal ha det gøy denne timen». Så det har ikke bare med å være en streng lærer, men samtidig noen som forstår det unge og ikke kjører et gammeldags system hele veien.

Ridwan:

En god lærer er en som er hyggelig, som har godt humør når han kommer. Greit, han må jo undervise, men det er best hvis han også tar litt tid til å snakke med elevene og ikke bare står der opp og ned og skriver, skriver, skriver. En litt sånn hyggelig person, som du kan spørre om hjelp og sånn hvis det er noe du trenger – også om ting som også ikke bare gjelder skolearbeid og sånn. Og selvfølgelig, hvis lærerne er hyggelige og sånn så er man hyggelig tilbake. Er læreren drittsekk så er man drittsekk tilbake.

Kadir:

En god lærer? Ehh... Hvis det er en lærer så må han være smart i hvert fall, siden han skal lære bort kunnskap til oss. Og de må liksom være... Ikke gi opp håpet om å lære bort, for selv om det er bråkete er det flere av barna som følger med og da skal ikke de stoppe. Det er mange lærere som gjør det, bare stopper opp og sier «alle skal være stille». De kan fortsette liksom, men det er mange som ikke klarer å bare snakke og så se at halvparten ikke

gidder å høre på dem. Det er skikkelig nervepirrende, det vet jeg selv også. Men hvis de klarer å fortsette og liksom holde det de snakker om med resten som følger med, så ville det være mye bedre. Og at de deltar litt i problemstillinger om andre ting enn på skolen. At det er en time med noe de snakker felles med. At de prøver å støtte, danne flere grupper av elever som har noe til felles som de kan være sammen med og drive med noe.

Men kontaktlæreren min er en helt fantastisk lærer. Jeg har aldri hatt en bedre lærer. Hun er alltid blid og glad selv om folk er negativ mot henne. Hun kan være streng også, men hun er så blid og glad hele tiden. Hun er snill og hyggelig og liksom ikke sier det negative til folk. Hun har energi og tenker som en ungdom selv om hun er gammel, da. Så har hun liksom energi og tankene som ungdommer så hun skjønner oss veldig godt. Hun gjør timene ikke så kjedelige, så til og med de som ikke er så interessert i faget blir interessert.

Hva gjør hun som gjør at det blir interessant?

Måten hun snakker på, måten det er bevegelse... Hun driver ikke og bare sitter bak kateteret liksom, hun reiser seg opp og går rundt. Og driver og viser i stedet for bare å forklare med ord for da kan ikke så mange forstå det, men hun driver og viser med skuespill. Hun driver og tar opp elever og sånn, «kan du komme og stå der, og du står der» og så viser hun hvordan tyskerne kom inn og sånn, så tar hun plassen og sånn, ikke sant. Hun viser det sånn at du ikke vil glemme hvordan hun sier det. Du vil tenke «husker du den gangen da X gjorde det og det». Det er i alle fall aktivt og mye bedre enn å bare sitte på stolen hele tiden. For det bare gjør deg slapp og man får vondt i baken og det er vanskelig å konsentrere seg og sånn.

Muna:

Det er en lærer som ser deg sånn som han ser de andre, og som forklarer det du spør om og ikke det han tror det er, som ikke dømmer, en som ikke ser ned på deg, som tror at jeg kan det pensumet vi har gått igjennom og ikke at jeg er mindre verdt enn de fleste andre i klassen. Hudfarge har ikke noe å si i en sånn situasjon, de må se forbi det, for det har ikke noe med saken å gjøre – alltid. Men de skal faktisk vite at jeg er brun, for jeg er det, men de skal ikke se ned på oss på grunn av det. Det er ingen som velger å være hvit eller brun eller svart, liksom.

Farah:

Jeg synes at en god lærer er en som ser på meg som et individ, og ikke på hudfargen, se på meg som Farah, og jeg er et individ akkurat som Kari som sitter ved siden av meg. Men det er mange lærere som ikke ser bort fra det, de ser hudfargen først. Huden definerer ikke det som foregår i hjernen.

Jeg synes at en god lærer er en som ser på meg som et individ, og ikke på hudfargen, se på meg som Farah, og jeg er et individ akkurat som Kari som sitter ved siden av meg.

4. IDENTITET

4.1 LÆRERE

Vi spurt lærerne hvordan de ser seg selv, og hvilke tanker de har om sin identitet. Hvis elevene deres er «minoriteter», hva er de selv? Vi stilte alle deltakerne i prosjektet følgende spørsmål: «hvis jeg sier *identitet*, hva tenker du da?»

I svarene sine snakket de fleste lærerne først generelt rundt identitet, og de sa ikke så mye om seg selv før vi spurte nærmere – identitet er tilhørighet til en gruppe, eller bunner i nasjonalitet, bakgrunn og røtter. Når de ble spurt om å fortelle om seg selv nevnte de fleste først og fremst personlighetstrekk, det å være utadvent, åpen, sosial, nysgjerrig, eller interesser som musikk eller reising.

Gunn beskrev seg selv slik:

Ja, si det... Jeg føler meg veldig norsk – det er min identitet. Ja, og jeg har bodd i andre land i store deler av livet mitt. Det var en av grunnene til at jeg ikke gifta meg i utlandet for jeg skjønnte at min identitet er det norske. Du er alltid en fremmed der, jeg følte det så sterkt på kroppen, så for meg ble det et veldig greit valg.

Bortsett fra **Gunn** nevnte ingen umiddelbart at «norsk» var en del av deres identitet, så som oppfølging spurte vi:

Hva legger du i ordet norsk?

Ellen:

Jeg har lett for å legge «etnisk norsk» i det ordet, fordi vi tar så mye hensyn til integrering, ikke sant, at du tenker at «norsk» er... hvit, etnisk norsk fra Norge i fem generasjoner. Du tenker jo fort sånn, jeg vet jeg ikke mener det, men...

Britt:

Altså, etter hvert har jeg begynt å nyansere det noe mer, tror jeg, for det er jo så mange som har en utenlandsk, eller utenlandsk... fremmed opprinnelse som har blitt norske etter hvert, på et vis. Så jeg ville ikke umiddelbart si at å være norsk er å være født i Norge, lenger, jeg vil egentlig ikke si det lenger, altså. Men jeg vet ikke hvordan mennesker som har kommet til landet og som har blitt norske statsborgere, om de da vil kalle seg norske, det er jeg litt usikker på.

På spørsmål om hvordan hun ville beskrive sin identitet svarte **Jannecke**:

Mmm. For å være ærlig så har jeg ikke tenkt så mye over det. Jeg snakker mye med elevene om dette, men de stiller jo ikke spørsmålet tilbake.

Jeg har lett for å legge «etnisk norsk» i det ordet, fordi vi tar så mye hensyn til integrering, ikke sant, at du tenker at «norsk» er . . . hvit, etnisk norsk fra Norge i fem generasjoner. Du tenker jo fort sånn, jeg vet jeg ikke mener det, men . . .

Tenker du på deg selv som en majoritetsperson?

Nei. Jeg har aldri tenkt over det en gang, at vi kan dele oss inn i det.

Etter at **Vivi** hadde beskrevet seg selv og snakket om elevenes identitet, spurte vi om hun anså etnisitet som en del av sin identitet:

Ja, jeg tenker jo at etnisitet er en del av hvem jeg er. Ikke på den måten at jeg tenker veldig mye på det. Men det er klart at i den multikulturelle verden vi lever i, så man er jo litt obs på de tingene der. Man tenker jo kanskje litt sånn. Men ikke sånn at jeg tenker at det polariserer på noen måte, det synes jeg ikke. Så det er ikke noen sånn overskyggende greie at jeg er hvit og de andre er noe annet (ler).

Caroline:

Du skaper din egen identitet ved det du fokuserer på. Identitet for meg er ikke – ikke noe som du har bestemt at sånn er den. Den kan påvirkes av andre og du kan påvirke andre til å tro noe om din identitet. Min identitet, den er litt forvirrende, jeg flytta mye som liten, jeg har bare gått noen år på hver skole, og bodd i utlandet, så ingenting stod stille, det var alltid en forandring... Men jeg identifiserer meg som norsk da, som en del av hvem jeg er.

Man trenger å identifisere seg med noe, og der tror jeg vi driter oss ut mye i norsk skole. Vi forvirrer mange, tror jeg, i form av hva de skal identifisere seg som. Og så forventer vi at de skal kunne identifisere seg, i hvert fall elever med minoritetsbakgrunn, med nordmenn, men samtidig som vi sørger for at de skal ikke identifisere seg som nordmenn hele veien. Og det kommer jo inn med nynorsken. Elever med minoritetsbakgrunn får ikke nynorsk, skal ikke ha nynorsk. Men de skal identifisere seg som norske elever. Så til og med barn som er født i Norge og vokser opp her, som er brune, da, skal ikke ha nynorsk selv om de vil det. De kan sikkert søke om det, men i utgangspunktet så er det en merkelig deling. Det blir litt sånn «du kan slappe av litt for dette her for det skal ikke du lære så mye om», liksom. Så i alle norsktimer i alle ungdomsskoler i hele Norge, tror jeg, så går minoritets elevene ut på et klasserom og har norsk og de «norske» elevene har nynorsk.

Tanken er nok en merkelig form for snillisme, at du sparer disse elevene for nynorsk fordi de ikke har noe forhold til det. Men det som skjer er at du sørger for at disse barna mister 300 år med norsk kultur som de kunne ha identifisert seg med. Og da får du den, ikke sant, at det blir helt irrelevant for dem, som en av elevene mine sa til meg en gang. «hva skal vi med dette, det er ikke noe poeng». «Hvis du en gang skal jobbe i offentlig sektor så trenger du dette». «Men du vet jo det at 80 % av oss skal havne på sosialet likevel».

Man trenger å identifisere seg med noe, og der tror jeg vi driter oss ut mye i norsk skole. Vi forvirrer mange, tror jeg, i form av hva de skal identifisere seg som.

4.2 ELEVER

I samtalene med elevene kom de fort inn på hva det å være norsk betyr for dem, og hva ordet «norsk» beskriver. Mange snakket også om utseende og om foreldrenes bakgrunn. I noen grad varierte svarene på dette spørsmålet i forhold til hvor lenge personene hadde bodd i Norge.

Hvilke begreper bruker ungdommene for å beskrive seg selv? Tenker de at de er «minoriteter»? «minoritetsungdom»? «norske»? «utlendinger»? Hva betyr de forskjellige begrepene? Vi startet med å stille spørsmålet «hvis jeg sier *identitet*, hva tenker du da?»

Som en del av dem vi snakket med, var **Khadra** først litt usikker på hva vi mente med spørsmålet – hva ville vi egentlig vite noe om? Så vi snakket litt rundt hva hun ville sagt hvis hun skulle si hvem hun er, og hun sa hun er en somalisk jente. Men er hun norsk? Hun snakker norsk og har bodd her mesteparten av livet:

Nei, for jeg er jo ikke helt sånn ordentlig norsk... For de kommer jo aldri sånn til å akseptere deg uansett hvis du er annerledes... Det er det jeg tror. Ja, det er bare sånn det er, liksom, så du bare opplever det, jeg kjenner det.

Også **Somaya** identifiserte seg med landet hun hadde kommet fra, og hun sa hun er somalisk. Men hva med andre ting, hva med kjønn, ting hun er interessert i, er det viktig? Og er hun norsk også samtidig med at hun er somalisk?

Nei, jeg bor bare i Norge, men jeg er ikke norsk... Jeg bodde ikke her i så mange år... Det er ok, men du føler ikke så helt den som norske, men det er ganske bra. Du er utlandsk, fordi du har et annen kultur, du vokste opp ikke i Norge, så selvfølgelig du føler deg ikke som norsk...

Amina svarte:

Aner ikke, altså... Mmm, jeg er en ung jente fra Syria. Jeg føler at jeg tilhører Syria.

Ser du på deg selv som norsk?

Egentlig ikke, eller jeg er jo liksom norsk statsborger, og jeg er født her, men foreldrene mine kommer fra der, og jeg tilhører mest der synes jeg. Ja... For siden, jeg har jo annerledes kultur og annerledes religion, så derfor er det mest Syria. For eksempel, en som hadde kommet fra Ghana, broren min kjenner en, han er fra Ghana, men han er jo kristen også, så på en måte så har han litt felles liksom, med norske også, for de er også kristne. Men jeg er jo muslim liksom, da er det litt annerledes. Jeg har ikke mye felles med norske på en måte.

Tofan:

Jeg er en vanlig person. En palestinsk gutt. Jeg bor her.

Er du norsk?

Nei, det kan jeg ikke, det kan bare de som er født her være.

Mens **Jamal** er født og oppvokst i Norge og identifiserte seg selv som «utlending»:

Jeg føler meg ikke noe særlig norsk... Fordi jeg har ikke den hudfargen, og da kan jeg aldri bli norsk for de norske, enkelt og greit.

Og **Ridwan**:

Jeg vet ikke jeg... Jeg er... Hvordan, hva mener du, skal jeg si hva jeg gjør?

Du kan si hva du vil.

Jeg er kickbokser. Og jeg er halvt marokkaner, mest marokkansk men litt norsk også.

Yousuf:

Jeg er bare en sånn vanlig gutt, også tenker jeg bare at jeg kommer fra Indonesia, og jeg har mer lyst til å bo der enn å bo her... Det er mye finere, fin natur og alt, gøyere... Du kan bade og det er ikke kaldt, også har vi mye familie, farmor og farfar og alle, et stort hus, liksom, alle sammen så det er veldig hyggelig.

Mimi:

Jeg lever bra. Det er vanlig liksom, det er sånn. Nå er det sånn, nå er det vanlig at det er utlendinger her. Det er ikke sånn som før, de pleide å bli diskriminert mye.

Mimi snakket om seg selv som «utlending». Hva betyr det?

Hva tenker hun om sin egen posisjon, er hun somalisk og norsk, er det et poeng? **Mimis** oppfatning av hva «norsk» er deler hun med veldig mange av ungdommene vi snakket med:

Nei, jeg er somalsk, jeg vil være somalsk fordi jeg er fornøyd med hvordan jeg er. Jeg vil være somalsk-somalsk. Det går an å si du er norsk-somalsk hvis du er en somalier fra Norge. Men ikke at du er norsk. Jeg kan ikke gå rundt og hoppe rundt og si hvis noen sier «hvilket land er du fra?» og hvis jeg sier jeg er fra Norge, det blir jo litt teit, «men du er jo brun», liksom.

Det er det samme for meg. Jeg bryr meg ikke så mye. Jeg er «svart», kaller jeg meg. Hvis jeg er brun og moren min er somalsk og faren min er somalsk, så kaller jeg meg «svart». Hvis jeg hadde vært hvit og moren min var norsk så hadde jeg sagt at jeg var norsk. For nå, folk tenker jo «oj, hvordan kan hun være norsk, hun er jo veldig brun». Så hvis jeg hadde vært halvt så hadde jeg sagt begge nasjonalitetene mine. Det hadde vært mye enklere. Da skjønner folk.

Folk tenker jo
«oj, hvordan kan hun være norsk,
hun er jo veldig brun» . . .

I følge alle ungdommene vi snakket med betyr «norsk» mer eller mindre «hvit» og/eller «kristen». **Mimi** mener hun aldri kan bli sett som norsk fordi hun er afrikansk, og de aller fleste av dem vi snakket med ville være enige med henne i at det er sånn det fungerer – er man synlig minoritet er man ikke norsk, i hvert fall ikke helt.

Alex var enig i denne logikken, og selv om han selv har en litt annen opplevelse fordi han «ser norsk ut», så definerte han heller ikke seg selv som helt norsk. Vi startet først med hva han legger i ordet identitet:

Navn, etternavn, når jeg er født, om jeg har utenlandsk bakgrunn eller ikke, hvor foreldrene mine er fra... Ja, det er det jeg tenker om identitet. Og meg, ja, utenpå er jeg norsk, men inni er jeg polsk, for å si det sånn. Liksom, hvordan jeg oppfører meg, hvordan jeg snakker, hva jeg spiser og sånt, smak, hva jeg venner meg til, alt er jo norsk da, for å si det sånn. Men egentlig er jeg polsk da, men jeg gjør norske ting som ikke er polske. Jeg tenker meg liksom at jeg er både norsk og polsk, sånn tenker jeg på det, ikke bare polsk, men norsk og polsk.

Er det mange som tror at du er bare norsk?

Ja, faktisk så tror de det. Jeg synes det er helt greit, men når jeg sier at jeg ikke er fra Norge, så blir de liksom helt overrasket. At jeg snakker et annet språk, er fra et annet land... Ja. Plutselig når mamma ringer, så svarer jeg også snakker jeg polsk, de bare liksom, «jeg trodde du var norsk, jeg! Hvor er det egentlig du kommer fra?» så sier jeg, jeg er fra der og der... Også de bare «kult», også, det er helt greit at det er en utenlandsk og, som kan være med.

Alex snakket også om at han er utlending, så vi spurte hva han legger i det:

Øhhh... Det er litt sånn, jeg vet ikke sjøl for å si det sånn. Liksom, jeg har jo polske foreldre, utenlandske foreldre, men jeg er født her. Så liksom, jeg er jo mest utlending i forhold til det jeg er norsk, for å si det sånn. Men liksom egentlig så tenker jeg ikke på meg selv akkurat som full utlending for jeg bor i Norge, snakker dialekt, og ja...

Kadir har bodd i Norge mesteparten av livet sitt men identifiserer seg også med hvordan de gjør ting hjemme, med det kjente:

Jeg er kurder, tyrker. Jeg er utlending. Jeg er ikke fra Norge. Jeg er ikke som norske folk, de er mye annerledes enn utlendinger i alle fall. Det er liksom mer... Besøktid er liksom 2–3 timer før de sier, «nå er det kveldstid». Det er litt mer stille i norske familier. De pleier å drikke mye kaffe og spise kaker og sånn. Se på programmer og greier. Vi drikker mer te, vi. Vi ser som oftest ikke på TV sammen. Bare når det er «Vil du bli millionær»-greier og «Yes» og «No deal», sånn tyrkisk versjon.

Og egentlig, utseende teller også mye. Det gjør det. Det forklarer egentlig det meste om hvordan en person

er. Utseende og klær. Og hvis du for eksempel er en av de der så vil du ha på deg den og den capsen eller et eller annen type kjede. Dyre sko. Og hudfarge teller også. Brun eller solbrun. Og sånn svarte afrikanske. Litt sånn som meg fra Midtøsten. Jeg har vært så mye i Norge at jeg ser litt hvit ut.

Hvordan teller utseende og klær og hudfarge?

Det forteller hvis jeg ser en sånn der med caps og sånn slenge, sagge seg helt ned til klærne, jeg tror ikke de føler seg så bra når de sier sånn skikkelig. Men det er bare at de føler seg sånn å få oppmerksomhet – «se på han, han sier skikkelig. Se på han, han har kule klær». Også er det en utlending, ikke sant? Og hvis det er en norsk som har på det der så vil de kalle han «wannabe» siden han prøver å være som dem utlendingene eller som svarte i de der hip-hop-greiene og sånn. Det er bare de norske som blir kalt «wannabe», de norske som prøver å være ghetto. Folk tenker at de kan jo gjøre masse andre ting, hvorfor gjør de dette? Gjengmiljøet ødelegger mye. Jeg ser på norske folk som smarte, rike, de har det bra med familieforhold. De har det ikke noe hardt liksom, at det er rolig. Sånn tenker jeg når jeg ser norske.

Farah:

Men det jeg lurer på er, hvor lenge skal man ha vært her for å kunne si at man er norsk? Når skal man eie at «norsk» ikke bare er blond og blåøyd? For nå sier alle «oss utlendinger», men de er født og oppvokst i Norge, har gått på norsk skole, er med på å forme samfunnet, deltar... Når er det vi skal få være med på å definere hva som er norsk? Det er vi som kommer til å dra i land hele dette landet. Men så får vi den «nå er du i Norge, nå skal du følge reglene her», hvor ellers skal jeg være, liksom?

Muna:

Det er ikke det at vi ikke vet når vi kan kalle oss norske, men det er det at vi ikke vil, for man blir jo ikke tillatt å være det. For jeg blir jo alltid spurt hvor jeg er fra. Da vi begynte på skolen nå så spurte alle, og alle svarer byene de er fra eller stedene og sånn, men hva skal jeg si?, «er det Somalia, eller er det (byen) du mener?». For jeg er født i Somalia, men jeg var 8 måneder da jeg kom hit. De kommer til å spørre «men hvor er du egentlig fra?» til slutt, så kanskje jeg bare skal svare på det spørsmålet først som sist?

Det er selvfølgelig ikke alle, men de fleste ser jo det her først (peker på ansiktet sitt)... Jeg blir snakka engelsk til når jeg er på jobb, og jeg jobber i en butikk, «du ser jo at jeg snakker norsk til hun som står foran deg så hvorfor snakker du engelsk til meg da, jeg kan jo norsk?!» Også på posten hvis jeg skal poste noe så er det sånn, «hei, jeg skulle gjerne poste denne, her, jeg». «Jess, du ju vånt...» (med norsk aksent). Hallo!, snakka jeg engelsk til deg, liksom? Det blir sånn, hele tiden.

**Uansett om du ønsker å bli en norsk,
på grunn av hvordan jeg ser ut så er
det vanskelig å bli akseptert.
Jeg har prøvd alt mulig, men sånn er
det. Så jeg må bare leve med det.**

4.3 FORELDRE

Hva er foreldrenes tanker om hvem de er? Alle foreldrene vi snakket med er immigranter til Norge. Noen har vært her i flere tiår mens andre bare har vært her et par år. Likevel kom «norskhet» opp som tema i alle samtaler. Hvis jeg sier identitet, hva tenker du da?

Martin svarte:

Identitet, det må være med hvordan du ser ut eller navnet ditt, kultur, bakgrunn. Det er den identiteten du har. Min identitet er afrikansk. Norsk-afrikansk. Jeg har norsk statsborgerskap, men jeg er afrikansk.

Hva legger du i ordet «norsk», hva betyr «norsk» for deg?

Norge er mitt andre land. Hvor jeg kommer fra, for jeg har bodd her og betalt skatt i mange, mange år. Jeg har gjort min plikt som en borger i dette landet. Jeg har jobbet og stått på og betaler skatt. Og mine barn vokser opp her og går på skole. De er født her. Så Norge er veldig viktig for meg, men jeg kan ikke glemme min bakgrunn, og min bakgrunn er afrikansk.

Men du tenker at du er norsk også?

Ja, jeg er norsk. Jeg er norsk. Ja, jeg er eritrisk-norsk. Jeg bor her, jeg gjør min plikt i å støtte samfunnet og sånn. Jeg gjør ikke sånn i Eritrea. Det eneste jeg gjør i Eritrea er at jeg bygger hus der, kanskje for fremtiden, ikke sant, eller det som jeg kan bidra med. Nei, jeg bidrar mye her, så jeg er norsk.

Tenker du på deg selv som en minoritet i Norge?

Ja, det gjør jeg. Fordi at uansett om du ønsker å bli en norsk, på grunn av hvordan jeg ser ut så er det vanskelig å bli akseptert. Jeg har prøvd alt mulig, men sånn er det. Så jeg må bare leve med det.

Elena:

Jeg er en irakisk kvinne som måtte dra fordi det var problemer. Jeg kom alene med 4 barn og barnebarnet mitt døde for 24 dager siden. Min identitet er alene-mamma fra Irak, og bestemor.

Bashir:

Åh, identitet... Det er ikke lett. Jeg er en mann som ingen hører på meg lenger. Det er en flyktningens utfordring, miste alt. Jeg bærer alt jeg har i meg. Jeg går nå på norskkurs.

Linda:

Identiteten min? Noe albansk, noe norsk, noe litt..., og kanskje mest internasjonal.

Hva betyr «norsk» for deg?

En person som er veldig behersket. Som prøver å oppføre seg fint. Er litt sånn alvorlig person, som ikke snakker mye og åpner seg mest på fest etter et glass med noe.

Marjane snakket mye om sin egen prosess med å finne seg en plass i Norge. Hun satte ord på mange av de utfordringene som migranter som flytter livet sitt til et annet land har:

Åh, jeg elsker å tenke på min identitet – jeg høres kanskje litt egoistisk ut, men jeg er ikke det. Jeg er veldig stolt av min identitet, for jeg har ikke fått den gratis. Da jeg bodde i Palestina så hadde jeg en status, jeg visste hvem jeg var, jeg hadde familie rundt meg, og venner, og nesten de fleste visste hvem jeg var, altså, navnet mitt betydde noe, det var noe. Da jeg kom til Norge så mistet jeg den identiteten, den biten, og jeg følte at «oh, my god, her er det ingen som kjenner meg, her har jeg ingen venner». Jeg hadde mistet det nettverket rundt meg, og det var vanskelig, men jeg hadde ikke ord, jeg kunne ikke sette ord på disse følelsene. Men så begynte jeg å studere samfunnsfag, og jeg hadde sosialantropologi, og det var der jeg begynte å lære om dette, og jeg forsto at «ok, dette kalles tap av identitet, og dette er normalt».

Alle som flytter til et nytt land og som mister sine nettverk kommer til å få noen sånne opplevelser. Og det å vite at dette var en normal følelse ga meg veldig mye tilbake, jeg fikk en sånn aha-opplevelse, «å, ja, tap av identitet». Du føler at du har mistet din identitet, men det er bare midlertidig, og så må du kjempe for å få den tilbake igjen, og jeg har gjort det. Og det var en fantastisk kamp, det var ikke så forferdelig, men det var fantastisk (ler). Og kamp for meg, det er handler ikke bare om å slåss, det er også en kamp for å være tilstede, for å delta, for å være engasjert. Så da jeg fikk barn så var jeg ikke den typen som bare skulle sitte hjemme og amme og passe på barnet mitt. Nei, jeg var ute, og jeg oppsøkte alle de institusjonene som var tilgjengelige, for eksempel helsestasjonen, så du kan si jeg ble mer aktiv da jeg fikk barn. Og det var fantastisk å kunne gå til meg selv og si til meg selv, «ok Marjane, nå har du fått identiteten din tilbake».

For å si det enkelt, jeg er veldig stolt av å være palestinsk men samtidig så føler jeg meg norsk også. Det blir veldig vanskelig å si om jeg er palestinsk eller norsk, jeg er utrolig glad i mitt land, men det er veldig mange ting i mitt land som jeg ikke aksepterer, og det er veldig mange ting jeg er glad i i det norske samfunnet. Så for å si det enkelt, min identitet består av å gi og ta. Jeg har tatt, jeg har adoptert, en god del elementer fra norsk kultur som jeg er veldig stolt av, og så har jeg gitt i fra meg en del elementer fra min kultur som jeg ikke vil ha, og selvfølgelig, beholdt noen, så det er en fin balanse. Norge er mitt andre land og Palestina er mitt land nr. 1, for å si det sånn.

Marjane snakket mye om hvordan tapet av identitet ytret seg i hverdagen hennes. Hun jobber som lærer og i foreldre-samtaler på skolen til datteren sin ble hun spurt om hun skjønte timeplanen. Vi spurte henne om lærerne hadde spurt henne hva hun jobber med:

Men vet du hva, nå... Dette var i begynnelsen da datteren min begynte på barneskolen, da hadde jeg ikke den jobben, jeg var ikke ferdig med utdanningen min en gang, og jeg hadde ikke det språket, det må jeg si. Det blir jo bare bedre og bedre med årene. Så jeg hadde ikke den selvtilliten, kan du si. Identiteten var på plass, ja, men selvtillit er situasjonsbetinget, mener jeg, du kan få selvtilliten svekket en periode, også kan du øke den gradvis igjen, eller det skjer ikke. Men for min del så ble det sånn at jeg fikk en aha-opplevelse på hvem jeg var og min identitet og mine venner og min status, og hvorfor er jeg her og hva gjør jeg her, og da økte selvtilliten.

Så i begynnelsen, så hadde jeg ikke den selvtilliten til å si det jeg tenkte til lærerne, og når du da snakker gebrokkent norsk så begynner de å være veldig snille og så begynner fordommene. «Du forstår, det, ikke sant? Du forstår det?» Og så har du lyst til å si «jeg forstår, jeg forstår det du snakker om, men, my god, ikke snakk sånn til meg». Du har lyst til å si det men du kan ikke si det, for du tenker «jeg er her, jeg er foreldre, og jeg må gjøre det beste jeg kan for mitt barn».

5. Å OPPLÈVE Å BLI BEHANDLET ANNERLEDES

I *Ung, svart og norsk*-prosjektet spurte vi ungdommene om de mente at de noen gang hadde opplevd å bli behandlet annerledes enn det de trodde de ville blitt hvis de var hvite, norske. Alle ungdommene hadde flere fortellinger, og de fortalte at det å bli behandlet annerledes er noe de anser som en del av det å være synlig minoritet i Norge. Vi ønsket å følge opp dette spørsmålet i dette prosjektet.

5.1 ELEVER

Det viste seg at dette var det temaet ungdommene hadde mest å si om. De færreste snakket om opplevelser av direkte diskriminering, angrep eller vold, og det var heller ikke mange som snakket om direkte slengbemerkinger. Men alle ungdommene som er synlige minoriteter hadde liknende erfaringer, og felles for disse var at de oppleves som utfordrende nettopp fordi de som oftest er subtile.

Det handler om blikk, kroppsspråk, og tonefall som er vanskelig sette fingeren på, men som de kjenner. Og dette er hverdagshendelser, noe de ser på som en del av livene deres. Vi spurte ungdommene:

Har du opplevd å bli behandlet annerledes enn du tror du ville blitt behandlet hvis du var en hvit, norsk jente/gutt?

Kadir summerer opp det som veldig mange fortalte oss:

Ja, jeg blir sett på annerledes. De bare ser på deg annerledes. Det er mest psykisk egentlig. Rart å skulle fortelle det. Det går automatisk bare, det er bare sånn det er. Det er bare en del av å være en som folk her ser som en utlending.

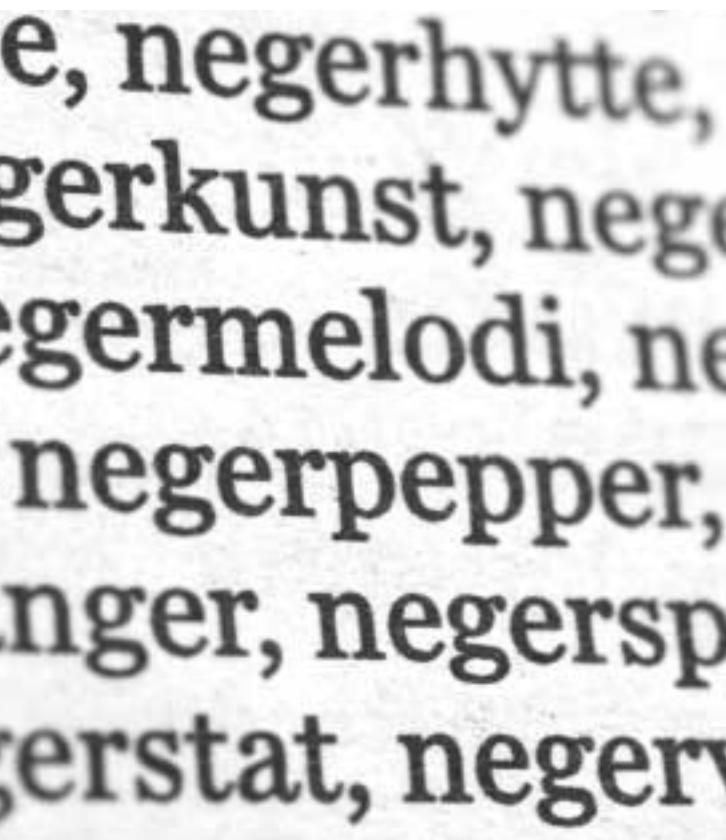
Yousuf var først litt usikker på hva det var vi spurte om. Han hadde ikke opplevd direkte diskriminering så han tenkte at han ikke kunne fortelle om noe som vi var interessert i. Vi understreket at vi ville høre det han selv opplever som viktig, og da kom det mange historier. Denne opplevelsen Yousuf deler her faller sammen med erfaringene til mange av de vi snakket med:

Eh, jeg tror kanskje, ganske ofte, at når andre folk ser meg så tror de at jeg er, liksom, en utlending, at jeg ikke har samme respekt og at jeg ikke kan gjøre noe jeg har lyst til, at jeg ikke er flink til ting. De ser liksom annerledes på meg. De sier ikke noe, men de ser rart på meg, ikke på skolen, men bussjåfører og mange andre i byen, de glør sånn frekt på meg.

Hva gjør du da?

Nei, jeg bare smiler til de, jeg. Og da ser de en annen vei som regel. Det er mest gamle folk som ofte ser rart på

**Ja, jeg blir sett på annerledes.
De bare ser på deg annerledes. Det er
mest psykisk egentlig. Rart å skulle
fortelle det. Det går automatisk bare,
det er bare sånn det er.**

meg, jeg tror ikke de har lyst til å ha folk som er utlendinger i landet sitt... For eksempel når vi skal gå og selge lodd, så åpner de døra også ser de at jeg er en utlending så vil de ikke kjøpe lodd. Men hvis det er en annen, en helt sånn norsk, så kjøper de, sånn har det hendt flere ganger. Det er mest gamle damer, da... De vet ikke bedre. Jeg tenker det, at de bare er dumme. Men av og til er det litt vondt. Men jeg tenker bare at de ikke er sånne mennesker som er glad i andre, også prøver jeg å ikke tenke så mye på det... Men jeg har mange venner som er utlendinger også og de sier at det skjer masse med dem også, og det er mange som sier det til mora mi for hun er lærer, hun lærer norsk til utlendinger, og de sier ting som de har opplevd. Vi snakker om det.

Hva sier moren din?

Hun sier «ikke bry deg, ikke tenk på det» og sånn.

I forbindelse med at vi snakket om hvilke ord som brukes for å betegne forskjellige folk fortalte **Yousuf** denne historien:

Vi har ikke snakket om ord og sånn, men i lærebøker så står det masse sånn «neger» og sånn, og når lærerne skal lese så leser de det bare rett ut, liksom, og da ser mange i klassen på meg. Men de synes bare at det er dumt... Jeg har ikke snakket med dem, altså, jeg bare kjenner det at de synes det er dumt også. De blir flau og.

Når læreren leser og sier «neger» så ser alle de andre elevene på deg?

Kanskje jeg er det, liksom...

Men ingen er en «neger», for det finnes ikke et land som heter «Negerland».

Ja, jeg vet det, det var det de kalte folk i slaveriet, men jeg kan ikke si noe, jeg er liksom bare en, det er mest norske folk her... Men det har skjedd flere ganger med meg. Og det er så ekkelt. Og ingen sa noe. Det er litt ekkelt å si sånt til en lærer. For de hadde bare sagt sånn, «jeg mente ingen ting med det» og sånn.

I likhet med mange av de vi har snakket med har ikke **Yousuf** fortalt om disse opplevelsene til foreldrene sine for han vil ikke «gjøre det så veldig stort». Han har venner han kan snakke med, men de går på andre skoler. Som oftest sier de at han bare må glemme det som skjer og gå videre. Av og til har han hatt lyst til å si noe til læreren men han har ikke gjort det fordi han er redd for at han vil få beskjed om at han har misforstått. Vi spør om det er noen lærere han kan snakke med?

Ikke noen av lærerne her, nei, ingen, de skjønner ikke hva jeg mener. Men hvis de hadde vært utlendinger eller noe sånt, så hadde de jo skjont det. Jeg skulle ønske vi hadde flere utlendinglærere, for de forstår, for de har jo opplevd sånne ting selv.

Du sier at mange forteller deg at du må prøve å glemme det som skjer. Gjør du det?

Man legger det helt vekk... Jeg pleier alltid å tenke på noe godt med en gang, fotballtrening, for eksempel, eller jeg hører på musikk, hip hop. Det bare er sånn. Men jeg synes bare at det er bra å snakke om det nå, liksom.

Jamal hadde hatt en liknende opplevelse:

I barneskolen, da hadde vi historie og så hadde vi lest om slavene og «negerne» i den tida også bare snudde folka seg og kikka på meg.

Hva gjorde læreren da?

Nei, hun fulgte ikke med, hun leste, ikke sant. Åh, det var så ubehagelig! Det ble sånn at jeg ikke vil at klassen skal lese høyt om det, etter den gangen. Det var en grusom følelse, det kommer jeg alltid til å huske. Det var sånn at jeg ikke ville være i klassen, bare gå ut når de skulle lese om det der, om slaver i den tida og at de hvite kom og herska over dem og bla bla bla. Og i tillegg så følte jeg først at «det her går bra, det er en historietime og jeg er en av de norske og jeg sitter her og leser», også bare kikka de på meg også ble det helt annerledes igjen. Det var helt greit fram til alle snudde seg, det var den delen jeg ikke fiksa. Og en gang senere, det var på ungdomsskolen, da gikk vi igjennom noe av det sammen stoffet i en time, da klarte jeg ikke se på boka så jeg så opp for å se om det var noen som så på meg, men det var det ikke. Jeg klarte ikke å følge med, jeg ble så stressa.

Jamal hadde også mange historier. Selv om han er født og oppvokst i Norge var han veldig klar på at han ikke føler seg norsk og at han blir behandlet annerledes enn «norske», dvs. i hans definisjon, folk med lys hud og ganske lyst hår, som ser «norske» ut. Hvordan opplever han at han blir behandlet annerledes:

Ta fotballbanen, da, at folk trekker meg sist, og så etterpå når vi er ferdig så sier de for eksempel, «ja, jeg visste ikke at du var så god» og liknende, i stedet for å si «ja, du spilte bra» og liknende. Og nå, selv om jeg er bedre enn noen av de andre så trekker de fortsatt meg sist. Sånt skjer hele tiden. Vi er bare tre som ikke er norske. Og de to andre, de får ikke spille, og de synes jeg er ganske gode, de trenger bare litt sånn push, litt sånn «kom igjen!» i stedet for «hva er det du driver med?». Treneren er liksom bestevenn med alle de andre bortsett fra den lille gruppen.

Hva med skolen nå?

Skolen her, de er snille... Men de skjønner kanskje ikke helt. Alle er hyggelige, utenpå i hvert fall, men inni så veit du at de synes du er annerledes. For eksempel, en gang så ble vennen min pekt ut av læreren. Han snakket om hvor dårlige vi var, og han sa «dette forklarer jeg på grunn av deg» til vennen min, som er svart da, selv om mange andre hadde den sammen feilen. Han ble skikkelig flau, jeg syntes det var skikkelig fælt.

**I barneskolen, da hadde vi historie
og så hadde vi lest om slavene og
«negerne» i den tida også bare
snudde folka seg og kikka på meg . . .
Det var en grusom følelse,
det kommer jeg alltid til å huske.**

**Jeg har flere opplevelser,
men de bare sitter i hue og surrer
også blir det til slutt at jeg blir
forbanna også tar jeg det ut over
en eller annen, som ikke kanskje
skjønner noe, at jeg bare blir
sur på han.**

Og han samme læreren. Det er ei jente i klassen som har hijab, og læreren spør henne hele tida spørsmål, om åssen det er og om det ikke er varmt og sånn... Og jeg mener at han skal kunne ganske mye om akkurat det der siden han har faget sosialantropologi og kan mye om det, og det går jo under kultur og alt det han lærer oss. Også sier han at han ikke ville hatt en elev som også har dekket resten av ansiktet så man bare ser øynene. Men jeg synes ikke at det er noe snilt sagt for hun jenta sitter jo nesten sånn.

Også en gang hadde vi om kultur og da spurte han meg åssen jeg hadde det, foran klassen, og om jeg blir kalt «neger» og sånn... Det var ikke en hyggelig opplevelse, akkurat, men den var ikke spesielt sur heller. Men det er eksempel på en av de tinga som får meg til å føle at jeg ikke er norsk, da...

Har du pratet med foreldrene dine om disse tingene du forteller oss nå?

Jeg prater ikke om sånt... Ikke hvis det ikke er skikkelig krise. Jeg vet ikke, de spør ikke... Nei, har meg sjøl... Jeg har flere (opplevelser), men de bare sitter i hue og surrer også blir det til slutt at jeg blir forbanna også tar jeg det ut over en eller annen, som ikke kanskje skjønner noe, at jeg bare blir sur på han. Det er bare sånn det er, det er ikke så mye å snakke om. Så jeg må jo bare deale, liksom. Jeg bare har de der også ligger de der... Men man får jo dårlig selvtillit, sliter med ting.

På spørsmål om hun opplevde at hun har blitt behandlet annerledes svarte **Mina**:

Jeg blir ikke behandlet annerledes på skolen av lærerne, men noen ganger med elevene. Det er litt vanskelig å forklare. Jeg er en 17 år gammel jente, men jeg har en helt annen tankegang enn en norsk 17 år gammel jente. Vi prater ikke om det samme, vi har ikke samme tanker. Jeg er opptatt av min fremtid mens norske jenter snakker om klær og sminke. Jeg tror at de norske kjeder seg når jeg snakker om bakgrunnen min. De forstår ikke, de synes det er kjedelig. De vil bare ha det gøy, gå ut på disko og sånn. Også er det sånn at det noen ganger i klassen kjennes ut som de ikke vil være med meg for jeg er rar, liksom. Noen ganger har jeg sett at lærere sier at de norske elevene ikke skal si til utlendingene at de ikke vil å være på gruppe med dem. De har ikke sagt det når jeg hører det, men jeg bare forstår at det er sånn. Jeg vet det på hvordan de er, på kroppsspråket og hvordan jeg kjenner at de ikke vil være med meg når jeg ser på dem.

Mina forteller også om en norsk venninne som hadde sagt til henne at hun ikke burde prøve å melde seg på et kurs, for hun kom ikke til å klare det siden hun er «utlending».

Jeg synes det er vanskelig å si tilbake når noen sier noe. Jeg vil ikke gjøre noen trist. Så mange ganger så sier jeg ikke noe eller snakker ikke om noe fra bakgrunnen min

fordi de norske ikke vet eller forstår. Jeg vet jo om deres kultur, men de kan ingenting om min kultur. Hvis venninnen min hadde visst om min bakgrunn så ville hun aldri brukt de ordene hun gjør. Men det er ikke alle norske som er sånn. Jeg tror ungdommer vet mindre enn voksne.

Somaya snakket også om opplevelser på skolen:

Og jeg tror at noen norske mennesker synes om oss at vi er rare og sånn. Jeg tror de tenker at vi som har hijab og alle de tingene at vi er litt rare, tror jeg, fordi de fleste vil ikke å bli venner med deg og sånn. Jeg skulle gjerne bli kjent med de og sånn og være sammen med de, men det er ikke så lett.

Hva er det som skjer?

Jeg prøvde ikke å snakke til noen (ler)... Men jeg føler jeg kanskje ikke er velkommen. Men noen er ganske greit og hyggelige, det er ikke alle, folk er ikke samme. Men vi er ikke venner sammen. Og ingen sier ikke noe som er direkte, de mobber ikke og de sier ikke noen sånne ord, men jeg vet likevel at de liker ikke meg. Jeg bare snakker ikke med dem. Hvis de var direkte jeg skulle svare dem, men jeg kan ikke si noe fordi de sa ikke noe til meg.

Hvordan merker du at de er annerledes mot deg?

Indirekte... at de ikke snakker med meg, at de vil ikke at de kjenner meg.

Khadra mente at folk ville vært annerledes mot henne hvis hun ikke brukte hijab. Hun har ikke fått noen direkte kommentarer:

De mobba ikke, på en måte, men måten de snakket på, «hva er det?», «hva er det du har på?» og så gir de meg en sånn dult greie bak på meg, masse sånne greier. De spør på en frekkere måte enn å være interesserte. Jeg vet jo at det er ikke alle som er interessert i det, men de trenger ikke si helt sånn frekt, «hva er DET?», liksom, sånne greier. Hvis de hadde spurt sånn hyggeligere fordi de ikke vet hvorfor, så hadde det vært greit, liksom. Så kunne jeg fortalt. Det er mange som spør om det også, som i klassen, noen jenter også, «kan vi ikke se deg en gang, please?», sånne greier.

De vil se deg uten hijab? Har de fått lov til det?

Ja. De sa «åh, det var fint, det var finere», men de sa at det var fint begge deler, liksom. Jeg er den første som de kjenner som bruker hijab. Islam er veldig annerledes for norske folk, det er mest for religionen min tror jeg de synes jeg er litt rar, jeg vet ikke.

Tofan:

Norske folk tenker «det vi jobber for og tjener, det brukes av utlendinger som ikke gjør noen ting.» Det var det noen gutter som sa til oss i fjor. Men vi sa ingenting. Fordi vi ikke kunne si noe. Vi kunne ikke snakke noe norsk. De sa

Og jeg tror at noen norske mennesker synes om oss at vi er rare og sånn. Jeg tror de tenker at vi som har hijab og alle de tingene at vi er litt rare, tror jeg, fordi de fleste vil ikke å bli venner med deg og sånn.

at «dere er ikke her ifra. Dere har kommet bare for å bruke pengene våres og sitter hjemme og spiser».

Hva tenkte du da?

Jeg håpet jeg ikke skulle ha reist hit. Det var bedre i hjemme. Fordi der, familien vår hadde ikke problemer med penger og sånn. Faren min hadde jobb og sånn. Jeg tenkte vi hadde det ikke veldig hardt da, vi har ikke kommet hit for penger, vi må bare være trygge. Men de tror det. Det gis ikke mye informasjon til norske elever. Det er veldig, de hører mye ting, de lærer fort. Først hører de at utlendinger er her for ingenting, «det er vi som betaler for alt». Jeg tror at de kan lære mer om hvordan det egentlig er.

Sarah understreker at hun selv ikke blir behandlet annerledes, og at det er fordi hun oppfører seg ordentlig, i motsetning til mange «utlendinger» som oppfører seg dårlig og lager problemer for andre. Hun snakker om ordbruk og gir eksemplet med at en «norsk» (dvs. hvit) elev kaller en «pakistaner» for «pakkis»:

Sånn jeg har sett det, da vil en pakistaner snakke tilbake, «vær stille, din potet», eller «hold kjeft, du vet ikke hva du snakker om», eller noen ville ha tatt sånn «yeah, det der er bare barnslige saker», liksom, mens andre ville ha tatt det litt seriøst og kanskje de hadde begynt å slåss. Det blir sagt mye sånne ting, «æsj, du lukter», til utlendingene, da, «æsj, du lukter løk, du lukter det og du lukter det, gå og vask deg, du lukter svette»... Og... Eh... Det er sånn. Siden de vet at, asså, utlendinger bruker masse løk når de skal lage mat... Så da er den sånn til en pakistaner «gå å be mammaen din lage løk til deg... det stinker av kjeften din» og «dere er tyver» og det og det. Men det er ikke bare de norske. Det er utlendinger også som sier mot hverandre... De norske blir også diskriminert.

Hvordan da?

Det blir sånn... Åhh, da er det ikke noe å si! (ler). Det blir bare, «din homse, gå til kjæresten din Per, du og Per, Ola og Per. Ja, dere skal gjøre det, dra hjem til hverandre» Du vet aldri...

Ridwan ville være en av de Sarah kritiserer, men selv har han en annen forklaring. Han snakket om noe som mange av guttene vi har møtt har snakket mye om:

Ja, for eksempel en lærer som... Jeg var jo blant en av dem som bråkte, så allerede før hun kom inn i timen hadde hun allerede skrevet opp masse anmerkninger på meg, før jeg hadde gjort noe. Så uansett hva jeg gjorde, hun ville ikke svare meg en gang. Når jeg prøvde å rekke opp hånda, så hun tok ikke meg. Hun svarte ikke på hva jeg sa. Hvis jeg sa noe så fikk jeg anmerkning og... Det var bare sånn. Ja, det var ikke bare meg det gjaldt da, det var mange. Det var, liksom hvis det skjer noe i klassen og sånn, så blir vi som er utlendinger de første som er mistenkt selv om vi ikke har gjort noe. Kanskje de har noe

mot folk som har utenlandsk opprinnelse, eller kanskje bare noe mot den ene personen, hvem vet. Hvis det er flere enn en person så er det et eller annet som ligger bak da, så er det rasisme eller noe. Det er litt vanskelig å forklare, men det er en følelse man har og så får man jo bevis på det når det er også, hvordan lærere oppfører seg.

Mimi var overbevist om at hun blir forskjellsbehandlet:

Okay, det er en lærer her som ga meg 2- i matte. Og jeg fikk 4.5 poeng, så var det en annen jente som også fikk 4.5 poeng. Like mange feil og like mange riktig som meg og hun fikk 2. Er ikke det frekt? Det er jo litt rart da, fordi hun fikk akkurat samme poeng som meg. Hun hadde ikke svart mer enn meg og det er matte også. Hva er forskjellen, liksom? Er det at jeg er utlending, liksom?

Er hun andre hvit, norsk?

Nei, hun er pakki... Ja, asså, hun er hvit, men hun er sånn veldig lys pakistaner. Hun ser norsk ut. Men han er så urettferdig. Nei, liksom, han gir forskjellig karakter til alle. Det er sånn, de han får dårlig inntrykk av gir han mindre karakter. Liksom, hvis han liker deg, hvis vi går ut, blir venner og går ut og spiller fotball sammen så gir jeg deg bra karakter fordi du er vennen min, sånn er det. Hvis han liker deg og hvis du gjør som han sier. Hvis han sier «kan du rydde klasserommet?», hvis du gjør som han sier så gir han deg bedre karakter. Det er ikke noe sånn at det skal være på skolen, sånn da. De skal se ut i fra hvordan du gjør det på prøven. Og han gjør ikke det.

Og det var en mann som faktisk sa det, selv som læreren vår, han sa, «jeg liker ikke... jeg skulle ønske alle dere var hvite». Ja, han sa det rett ut. Ikke hvite, men at vi var norske smartinger, liksom. Han mente, «jeg skulle ønske dere var hvite, for de som ikke er hvite har ikke disiplin eller oppdragelse. De har veldig lite respekt». Han sa det selv.

Var det noen som tok det opp med skolen?

Nei, for ingen tror på oss. Jo, en lærer sa sånn «jævla pakkis» til en elev. Men hun ble kasta ut da, fordi det var en annen lærer som var der.

Amina snakket mye om at hun opplevde at hun ble behandlet annerledes enn «norske»:

Jeg trives ikke så veldig godt, egentlig ikke. Det er veldig sånn diskriminering og mobbing og sånn her.

Hvordan da? Kan du fortelle mer om det?

Vet ikke... Emmm, i klassen min så er det ikke så veldig godt miljø og jeg er ikke veldig fritt i klassen fordi at... Religionen min, for eksempel, det blir jeg mobba for, og hvor jeg kommer fra og sånn. Det er en som har sagt at jeg er terrorist, liksom. Jeg sa til læreren at han sa det. Så tok vi det opp i klassen, og så sa læreren at Amina er fra en annen kultur, det har ingenting med terrorist å

Å si at noe kanskje er rasistisk er litt sånn, på en måte, en stor ting.

gjøre og sånne greier. Jeg vet ikke... Egentlig hjelper det ikke noe, det hjelper ikke noe at lærerne snakker egentlig. For de gjør det uansett, de hører ikke på lærerne.

Hva synes du om at det ble tatt opp?

Det var ok, det er liksom bare det at han vet om det. At det var sårende, liksom. Det var vel det. Men mange sier sånn om islam til meg, egentlig. Og noen ganger så sier jeg at «åh, det er urettferdig», at de gjør sånn mot meg og sånt, norske.

Jeg vet ikke helt om de er rasistiske, jeg vet ikke det, men de fleste lærerne er jo snille, de er greie, de er jo ikke noe. Men i klassen og sånn, jeg vet ikke, jeg føler ikke at lærerne er sånn nærme til meg. At de er åpne til meg. Så jeg er ikke åpen til lærerne, men de norske (elevene) er jo det. De (lærerne) viser jo ikke ut, direkte at, at de ikke liker meg bare til meg. Det er ikke sånn, men noen ganger når de, måten de hjelper meg når jeg spør om noe, så kjennes det sånn ut. Jeg rekker aldri opp hånden nesten, jeg er bare litt sånn flau, men liksom, jeg vet ikke, jeg bare spør ikke om noe. Hvis jeg lurer på noe, så spør jeg en sidemann. Jeg spør ikke lærerne, for, det er akkurat som at de, jeg bare føler sånn at de er ikke nærme til meg. De bare sier sånn, «Åja, det er sånn».

Har du snakket med noen på skolen om det du snakker om nå?

Nei, jeg har aldri sagt til de at... Det kan være at jeg tenker inni meg at nå var det litt rasistisk og sånn, men jeg har aldri sagt til noen at det var rasistisk. Jeg vet ikke, jeg tør ikke på en måte. Å si at noe kanskje er rasistisk er litt sånn, på en måte, en stor ting.

5.2 FORELDRE

Hva med foreldrene? Hvordan ser de på sine barns opplevelser, og snakker de om dem hjemme? Og hva er foreldrenes egne opplevelser?

Martin fortalte om da han kom til Norge for 25 år siden:

Da jeg først kom hit ville folk ta på meg, på huden min og håret mitt. Det hadde aldri sett en afrikansk person før. En dag da jeg tok bussen spurte en unge moren sin «mamma, hvem er han?» Så svarte moren «en neger». Så reagerte jeg og sa, «du må ikke si sånn, du kan bare si en afrikansk mann.» Hun sa ikke noe. Så spurte gutten, «så hva gjør han her?», så jeg måtte bare snakke med gutten og si «jeg går på skolen her». Så sa han, «hvorfor er du sånn... helt svart?» Så sa jeg «alle afrikanere er sånn, jeg vet ikke hvorfor» (ler). Og noen ganger når du skulle sitte med noen på bussen så bare flyttet de seg. Det var pinlig til å begynne med, veldig pinlig. Men etter hvert var det ikke noe å tenke på. Man blir vant til det.

Det burde jo ikke være slik at man måtte være vant til det, men man omstiller seg. Jeg tenker at de vet ikke hva

de gjør, men jeg klarer ikke alltid å la være å bli opprørt. Men ting er bedre nå enn da jeg først kom. Det er mindre direkte nå. Det er mange år siden jeg fikk kastet stein i hodet fordi jeg gikk med en norsk dame langs veien, kan du si. Det er viktig å være organisert gjennom organisasjoner og institusjoner for å jobbe mot disse tingene. Det er utrolig viktig å jobbe organisert for å hjelpe de som ser annerledes ut. Fortsette å gi informasjon til folk, ha seminarer.

Martin jobber med ungdom og er opptatt av at en høy andel av «problemelevnene» i skolen er minoritetsgutter:

Jeg jobber mye som en kontakt mot skolene i forhold til de «vanskelige» guttene. Men for meg er de ikke vanskelig å takle i det hele tatt. Det er jo gutter jeg har sett tidligere og som jeg fint får kontakt med. Guttene sier de føler seg stigmatisert, at noen lærere ikke gir de en sjanse men bare gir de anmerkninger og kaster de ut av klasserommet etc. Etter at vi fikk kontakt med den ene skolen og fikk til et samarbeid med rektor gikk det fra å være 11 til 3 stykker som slet.

Elena opplevde at hun har hatt ganske gode opplevelser i Norge så langt:

Jeg har jo gått på norsk skole selv for å lære norsk. Der er vi alle sammen innvandrere og norske lærere. Jeg har ikke opplevd noen forskjellsbehandling. Jeg må bare si det at folk er hyggelige. Sann som jeg får besøk av en norsk dame som følger opp barna mine siden jeg ikke kan så godt norsk. Jeg har oppdratt barna mine til å følge reglene der de er. Alt er veldig hyggelig når hun dama er der og når hun drar.

Jeg synes ungdommene er hyggeligere. Smiler du så smiler de. Men det er verre med de voksne. Hilser du så ser de rart på deg. Da jeg først kom hit til Norge så hilste jeg på alle jeg møtte. Det ligger i kulturen min å hilse på folk, men da så alle rart på meg, så jeg sluttet med det. Jeg tror de syntes vi var rare fordi vi er innvandrere og de kjenner oss ikke. Jeg vil si at det var kanskje en utfordring for tre år siden. Det var mye nytt og jeg hadde mange ubehagelige opplevelser. Jeg følte jeg ikke var norsk og at jeg var utlending og ikke velkommen og sånne ting. Å misforstå hverandre eller å ikke forstå hverandre er ikke så rart når det er kulturelle forskjeller. Nå føler jeg de fleste er veldig hyggelige og hjelpsomme. Så den følelsen har jeg ikke lenger.

Men i forhold til å søke jobb og arbeidslivet så er forskjellen mer tydelig å se. Jeg ser på hvilke krav som stilles når jeg skal søke jobb. Jeg har blitt spurt om hvor godt jeg snakker norsk, og det er jo greit. Men jeg har også blitt spurt om jeg er gift med en norsk mann. Hva har det med saken å gjøre? Dette er noen av de måtene man behandler folk forskjellig på. Barna mine har ikke store problemer med språket, men skal min datter og en annen jente som er norsk søke jobb så er det ikke min

**Jeg synes ungdommene er
hyggeligere. Smiler du så smiler de.
Men det er verre med de voksne.
Hilser du så ser de rart på deg.**

datter som får den beste jobben. Det blir antageligvis vaskejobb, tømme søppel eller et eller annet, mens den norske jenta vil sitte i kassa eller bak en datamaskin.

Bashir:

Problemet her for våres barn, den første er den kultur-forskjellen. Og det kommer særlig fra undervisnings-institusjoner hvor læreren spør unge barn «du er muslim, og du kommer fra et fattig land, et islamsk land hvor det er så mye krig. Hvorfor er det sånn?» På en negativ måte.

Når barna er så liten de har ikke lest hele historien hva har skjedd her. Hva Mussolini har gjort eller hva Hitler har gjort, og når læreren kommer og sier «hvorfor Al-Qaida har gjort sånn?» Når de kommer og spør denne type spørsmål fra barna «hvorfor de gjøre sånn, og dere kommer fra denne type kultur», så blir det problemer for barna.

Ja, det er en holdning, «det er noen tingene feil med dere.» Når denne typen spørsmål (om innvandring og integrering) kommer i media så de kommer og spør denne typen spørsmål til barn som vet ingenting, som vet ingenting om religion og hvor det kommer fra. Det er barn som har ikke vokst opp i en familie. Det er de som har forlatt familie og kom hit. Så de har ikke den kunnskapen om religion og mennesker.

Sonia snakket om liknende utfordringer og fortalte om et eksempel fra skolen der sønnen hennes gikk før:

Det er en lærer der. Hun stiller barna så mange problematiske spørsmål, for eksempel kan hun si «hvorfor dere har sånn skaut på dere?». Hun mener jo at det er noe fundamentalt negativt med samfunnet vi kommer fra. Veldig negativt. Det er en elev som nå er i psykolog-behandling på grunn av denne typen spørsmål.

Vet skolen om dette?

Nei, men det er en ting som veldig mange av foreldrene vet om og er bekymret for. For denne læreren har sagt så mange diskriminerende og stygge ting om det samfunnet som vi kommer fra at denne gutten faktisk har brutt sammen og er på psykiatrisk avdeling. Sønnen min var alltid redd i timene hennes. I stedet for å undervise i faget kom det sånne spørsmål hele tiden, «hvorfor gjør dere sånn eller sånn?». «Hvorfor er det alltid krig i landet deres?» «Hva er det med dere?» Hun har til og med fortalt barna at de kommer fra et samfunn uten sivilisasjon.

Marjane:

Absolutt. Ja, jeg har blitt behandlet forskjellig, men ikke bare negativt, både-og. Positive eksempler er at de på skolen har vist en velvilje til å vise respekt, til å hjelpe datteren min så godt de kan, til å begynne samtalen med noe mer, altså ikke bare hoppe rett i det faglige, men også være vennlige, menneskelige... De har vært veldig hyggelige, absolutt, også har de prøvd å snakke litt med meg, om mitt liv, og det var jo interessant. Men de har

også hatt en del løsninger som i deres øyne har vært veldig positive men som har fungert veldig dårlig for datteren min. For da hun begynte på skolen i første klasse, så ble hun delt i timene, altså tatt ut. Og jeg hadde ikke så mye erfaring, også sa de at «disse barn skal ha spesialundervisning», men de kalte det ikke spesialundervisning da, de kalte det «styrkingstimer».

Det var godt ment, ikke sant, de skulle hjelpe barna våre til å bli flinkere. Og jeg forsto det, jeg forsto det veldig godt, fordi jeg tenkte «ok, hun er født i Norge, hun snakker flytende norsk, men fortsatt så mangler hun en del begreper, for vi snakker jo arabisk hjemme, hun kommer til å mangle en del ord, ting som man snakker om daglig»... Og på den måten så følte jeg at det var bra for henne fordi hun manglet en del begreper, så da sa jeg ingenting. Men i etterkant så så jeg at «my god, dette var ikke bra for datteren min». Hadde jeg hatt den erfaringen jeg har i dag så hadde jeg aldri, aldri sagt ja til dette. Hun hadde en veldig dårlig opplevelse, og hun sa til meg senere at «mamma, det var en forferdelig følelse at de kom og skilte oss». De delte dem opp så de flinkeste var i en klasse og min datter var med de svakeste i en annen klasse, så jeg hadde aldri sagt ja til dette nå. Men hun klarte seg heldigvis helt fint.

Marjane jobber som lærer ved en videregående skole:

Mange som ser meg, eller som hilser på meg på skolen sier «du er morsmåslærer, ikke sant?». De tar det for gitt at jeg er morsmåslærer. Og det er jo fordommer, for de kan ikke tenke seg at en innvandrerkvinn, som kommer fra Midtøsten, kan jobbe med andre ting enn morsmål. Jeg vet ikke, jeg vet ikke. Men jeg ser veldig mange individer i dette, jeg vil ikke generalisere og si at nordmenn er sånn eller sånn. Jeg vil tro at de som vil forstå, de kommer til å forstå, de som ikke vil de vil aldri forstå. Det er viljen ofte det står på, holdninger, menneskesynet, det betyr veldig mye...

Linda:

Når jeg begynte å jobbe som lærer i 1995, som jeg sa til deg, så alle på meg som en rar avis, sånn «hvem er hun der?». Jeg snakket ikke så veldig godt norsk, selvfølgelig, men jeg var ikke ansatt som norsklærer. Jeg var matematikk og engelsklærer sånn at jeg trengte ikke være verdens beste i norsk. Men de så på meg veldig sånn, likegyldig, og det tok meg lang tid før jeg følte meg på samme nivå som dem. Det tok meg ganske lang tid, ja, noen år. Nå når noen nye norske kommer så ser de på samme måte på meg. De hører jo at jeg gjør jobben min og at det er greit. Etter at de hører så ser de på meg plutselig som likegyldig. Men vi har mange morsmåslærere på jobben og de blir sett på som, ikke andre sortering men som femte sortering. De blir sett veldig ned på. Dette har jeg hørt fra andre som har reagert på det. Norske lærere. Nå har jeg kommet så langt opp i systemet at jeg er blant de norske.

**Alt det som er annerledes er
veldig rart. Og når jeg sier rart
så betyr det ikke positivt.**

Så vi er like. De selv, altså disse hyggelige vennene mine da, de forstår jo hvor forferdelig dette er. Og de morsmåslærerne er veldig ydmyke, ikke sant, og de vet at de er sånn B-vare, ja femte sortering. Og det er forferdelig å se. Og sånn er det på alle skolene, ikke sant, «de der rare». Det er farge og religion. De vanlige tingene.

Og jeg ser jo at dette gjelder barna mine, for de har begynt å si «de norske», ikke sant? Men de er jo halvt norske. Og de ble jo født her, men de føler selv at de er ikke helt 100 % som de andre. Men nå har de jo vært skånet noe. Altså, de gikk først i norsk skole, og etterpå var det britisk og så fransk skole. Nå på IB er det veldig mange utenlandske elever, eller norske som har studert i utlandet, så det er veldig internasjonalt. Men i vanlig norsk skole så følte de både fra lærere og elever at de ble sett på som annerledes. Selv om de ikke er mørke, de er hvite og pene, ikke sant? Men likevel fordi lærerne hadde sett meg på møter og elevene visste at de at jeg ikke var norsk, så ble de sett på som annerledes.

Så du opplever at bakgrunnen din var viktig for lærerne?

Ja, ja. Det er en norsk overlegenhet som de fleste nordmenn ikke er klar over at de tror på. Altså, det er sånn at norske veldig ofte tror at «vi har det så godt i Norge, vi har det så mye bedre, vi er så mye bedre, vi kan så mye bedre». Det ligger i norsk vesen, i norsk natur. Ikke alle, men de fleste dessverre, sånn at mange tror at alt norsk er best. At en norsk lærer er klokere enn en utenlandsk lærer. Om du er lærer som forelder så må du være litt dummere, litt lavere. Altså, dere er jo bedre. Da må du jo se litt sånn ned. «Vi er best, alt her er best».

Mener du at du hadde opplevd å bli sett på på en annen måte hvis du hadde vært norsk?

Ja, helt bestemt. Jeg tror at rett og slett fordi at jeg ikke var norsk at de så på meg, altså i utgangspunktet som annerledes. Så lenge du nikker og er enig med alt så er det jo greit. Men hvis du tør si noe, på et foreldremøte for eksempel, ikke sant? Hvis du tør å åpne munnen så ser de på deg rart og hvis det du mener ikke stemmer med det de andre mener så er det jo forferdelig, for du skal jo ikke si noe egentlig, ikke sant. Men hvis du nikker så er det greit.

Opplever du at lærere du har møtt har en forståelse og bevissthet om hva det betyr å være en synlig minoritet i et majoritetssamfunn?

Nei. Fordi at de forventer jo hele tiden... Altså, alt det en elev, en utenlandsk elev eller forelder sier eller gjør blir sett gjennom norske øyne. For de forventer egentlig at alle skal tenke og oppføre seg på norsk måte. Og når de ikke gjør det da er det rart. Alt det som er annerledes er veldig rart. Og når jeg sier rart så betyr det ikke positivt.

6. TILPASSET OPPLÆRING

– LÆREMIDLENE I DEN MULTIETNISKE SKOLEN

6.1 LÆRERE OM TILPASSET OPPLÆRING

Pålegget fra læreplanen om at alle elever har krav på tilpasset opplæring har fått mye oppmerksomhet i skoledebatten. Som et ledd i vår undersøkelse av hva lærerne selv mener fungerer godt og hva de synes kan forbedres, spurte vi om deres oppfatninger av læreplanen de jobber med. Det var mange meninger om dette og i svarene la alle, mer eller mindre, vekt på de samme aspektene. Hvordan ser tilpasset opplæring ut i praksis?

Gunn svarte:

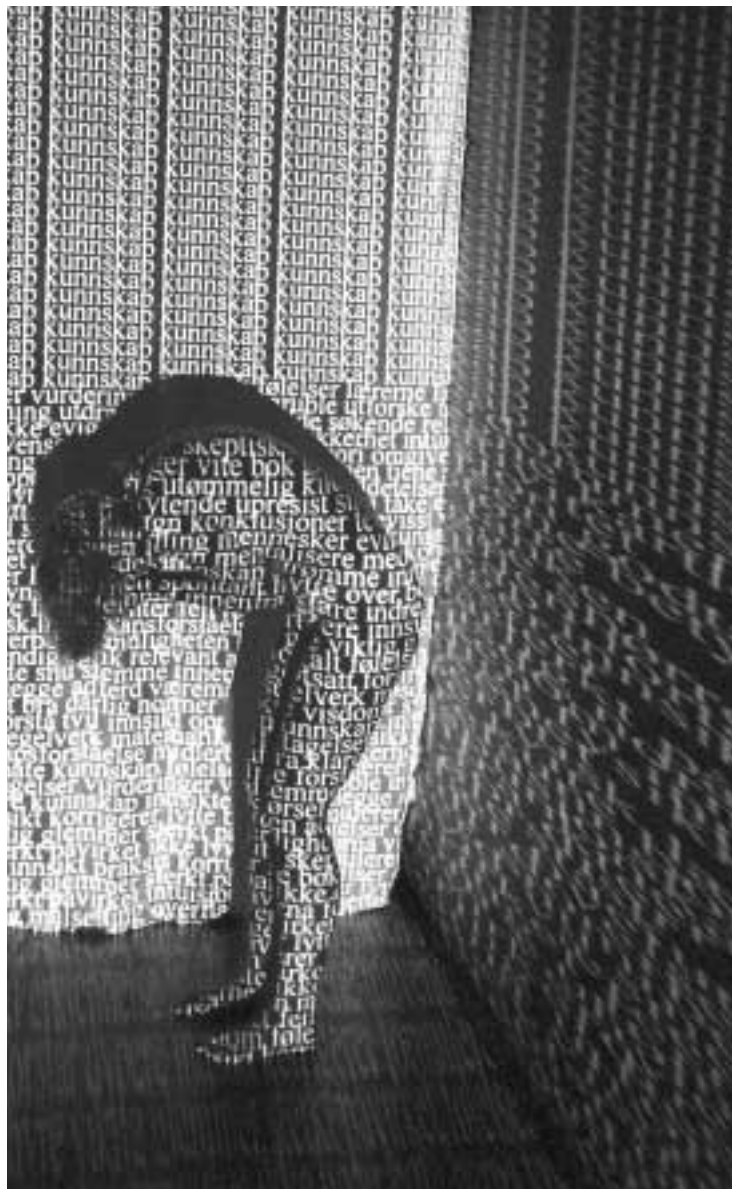
Ja, du kan si, med 30 i klassen så vil jeg si at det er umulig, og nå snakker jeg ut ifra meg selv... Jeg synes det er umulig med 30 i klassen. Den er veldig pretensios, Kunnskapsløftet, de gaper for høyt, det går ikke an... Hvis ikke du har bitte små grupper da, og det har vi jo ikke, er den helt umulig.

Toril:

Det som egentlig er pålagt er at jeg skal ha en individuell samtale med alle sammen. Ja, la oss si at jeg har 75 elever da, totalt, og jeg skal legge opp en egen plan til alle dem. Det går ikke an. Så jeg må prøve å variere litt. Gå på at en treffer noen ganger midt på, noen ganger de beste og noen ganger hjelper en de dårligste. Jeg klarer i hvert fall ikke å gi tilpasset opplæring til alle, men da blir det jo ofte til at en satser på tilpasset opplæring for de svakeste så jeg i hvert fall får med dem. Så blir det heller litt kjedelig å være best. Det er jo sånn det er. Ikke akkurat ideelt.

Vivi utbroderte litt mer:

Ja, det er jo et tidsspørsmål. Vi sliter jo med tiden våres som lærere. Vi har et mye større krav om at alt skal dokumenteres nå. Det skal tilpasses enkelteleven i mye større grad. Og så har vi fått nye elementer som skal inn i fagene våre. Og vi har egentlig ikke noe særlig kursing, men det er bare sånn at «nå har samfunnet blitt sånn og nå skal vi bruke de og de hjelpemidlene i undervisningen» og så skal vi på en måte bare gjøre det, da. Så det er veldig mye som kreves av læreren i dag. Både på den sosiale biten med å se alle, og flytte folk dit man tror de hører hjemme. Samtidig skal de føle seg vel og ikke mislykkes. Så skal man og ivareta de faglige kravene som har blitt enda større. Det er liksom litt mer tilbake til «byer i Belgia» i pedagogikken. Samtidig som man skal

ivareta de elevene som er et produkt av den litt mer frie oppdragelsen også. Så alt det her skal komme sammen til et hele. Så det er jo ikke lett. Det er mye som skal klaffe for å si det sånn.

Dokumentasjonskravet og et økt antall møter er aspekter alle vi snakket med nevnte som utfordringer. Det andre hovedpoenget lærerne la vekt på var tilpasningen av undervisningen når man har flere elever med varierende norskkunnskaper. Dette gjaldt både i innførings- eller mottaksklasser, i forhold til overføring til ordinær undervisning, og i ordinære klasser. Alle la vekt på at de opplever dette som et ressursproblem på flere plan.

Ellen underviser i norsk i en ordinær klasse og refererer her til de som trenger ekstra tilrettelegging i forhold til språkforståelse:

Ja, altså, den store utfordringen er det å lære de godt nok det som de trenger for å kunne følge undervisningen. Altså, det å stå i en klasse med så mange forskjellige behov også skal du dekke alle behova, det er helt umulig. Jeg mener at vi er altfor dårlig kvalifisert til å undervise fremmedspråklige i norsk. For vi har bare en vanlig norskutdanning de fleste av oss, også driver vi og gjetter oss til hvordan vi skal få elevene til å bli flinkere i norsk ut fra en helt annen språkbakgrunn, vietnamesisk, somalisk, kanskje de er analfabeter... Vi mangler metodikken. Så får vi kanskje noen lærebøker fra et forlag og sitter og pusler med de, da, men vi har jo ikke utdanningen. Det er det største problemet, synes jeg. Også skal vi ha dem gjennom de tunge, tunge bøkene... Håpløst, synes jeg, da. Det er jo rett og slett en for dårlig utdanning for de fremmedspråklige elevene. De får for dårlig utdanning, av oss. De blir jo bare sittende der og får det de andre skal ha, men ikke tilrettelagt.

Sier du nå at det trengs en generell kompetanseheving i forhold norskundervisningen?

Det tror jeg kanskje er det aller viktigste. Jeg kan for lite, jeg kan ikke deres bakgrunn nok til å lære de det de trenger. Så du sitter egentlig bare og ser på norskbiten, også sitter du og sier hva som er feil også lar du de trene på hva som er riktig. Du går ikke tilbake i deres bakgrunn... Og det er jo ikke lærerens feil, altså, læreren kan det jo ikke, læreren har det jo ikke, det er en systemfeil. Det går på innhold i skolen, vi har ikke kompetanse i skolen til å undervise i fremmedspråk.

Hvem er kompetent ved denne skolen her til å ha innvandrerens norsk, da? Hvem kan hva en somalier trenger hvis du er analfabet, hva en kosovoalbansk trenger hvis du har kosovoalbansk bakgrunn, hva en vietnameser trenger, hvem er det som har den utdanningen?

Det virker ikke som politikerne er klar over denne situasjonen. Det man burde gjort var jo å rekruttere inn lærere med ulik språkbakgrunn som timelærere. Rekruttere kosovoalbanske voksne lærekrefter inn for å

hjelpe kosovoalbanske barn, og de kunne kanskje slå sammen noen asiatiske greier, altså, de store skolene kunne klart det. Jeg kan ikke løse alle problemene her...

Og så har du den andre siden av dette her. Det er faktisk to ulike fagplaner, men det er jo ingen som kjører to ulike fagplaner i klassen når du har en eller to innvandrer-elever. Vi har kanskje tre, toppen. Du kjører jo den fagplanen flertallet har, også bare tar du noe med venstre-hånda på de andre, knapt nok. Jeg vil si, flertallet av elevene har jo ikke engang levert inn to fagplaner. I praksis får minoritetselvene en mindreverdig norskundervisning.

Og, det verste, synes jeg, når jeg ser den nye norsk-boka vi skal bruke i VG3, den er så tung og vanskelig at jeg skjønner ikke hvordan de ferskeste innvandrerne skal klare det, åssen de skal komme seg igjennom. Den er en murstein – så utilgjengelig... Og det virker som om forfatterne har løfta seg selv etter håret på å være akademiske sånn at jeg med min utdanning faktisk må gå i fremmedordboka og friske opp og kanskje se helt nye ord, altså... Det skal være så fint, vet du, nå har retorikken kommet inn, og da går du til latin og gamle Sokrates-uttrykk... Det er Kunnskapsløftet... Og jeg ser at det er ikke bare den ene boka... Jeg ble slått i jorda av den boka jeg skal bruke, altså. Det er ikke bra... For Notaker lagde jo en samfunnsfagbok tidligere som var i en forenklet utgave for fremmedspråklige – for det er ganske vanskelig. Så den gamle hadde en tjukk bok for de språkflinke, og vi ga jo også den tynne til dyslektikerne i tillegg til de med begrenset språk. Glimrende å få slippe så mye tekst men fremdeles få med fagbegreper og viktige ting... Men nå er de mursteiner alle sammen.

Jannecke underviser i norsk i en innføringsklasse. På spørsmål om hvordan tilpasset opplæring fungerer i praksis svarte hun:

Jeg vet ikke... Det er veldig ofte et pengespørsmål. Vi får for eksempel ikke nok penger til bøker, ikke sant? Vi har ikke nye bøker på 9. og 10. trinn. Vi har da ikke norsk-bøker som er laget etter den nye læreplanen. Sånne ting burde faktisk vært en selvfølge når det kommer nye læreplaner. At alle bøkene er på plass.

Hvordan fungerer det når elevene skal overføres til ordinær undervisning?

I mottaksklassen går elevene i et år, og så blir de kastet ut hvis det er kø. Jeg har to jenter som har gått fra mottak til en vanlig niende klasse og det er et mareritt for dem. Det er et mareritt av en annen verden. De er ikke klare i det hele tatt. Det er en åpning for at elevene kan gå i to år, men bare hvis det er plass, og det er det aldri. Og det er ingenting jeg kan gjøre. Men det som er redningen for dem er at de får tilpasset på videregående, ikke sant? Mens ungdomsskolene har ikke noe tilbud. De kan jo få voksenopplæring etterpå og så har de sittet gjennom ungdomsskolen og ikke skjønt noen verdens ting. Gått ut

Og det virker som om forfatterne har løfta seg selv etter håret på å være akademiske sånn at jeg med min utdanning faktisk må gå i fremmedordboka og friske opp og kanskje se helt nye ord.

med enere og toere og så på voksenopplæring. Jeg synes det er helt forferdelig, og jeg har opplevd dette her i ti år, altså. Og lærere som tar imot dem er også kjempefortvila, ikke sant? Det er for en god del barnemishandling. Det her er helt klart den største utfordringen vi har. Det hadde vært lettere å få til med noe mer ressurser, for eksempel hvis vi var to lærere kunne vi gjort mye.

Thea fortalte om et tiltak som hun synes fungerer veldig godt:

Skolen her har valgt å legge pengene i tilrettelegging. Det er opp til hver skole å gjøre dette. Andre har jo sånne baser og sånne ting hvor elevene kan komme og gjøre ikke-faglige aktiviteter. Og de er selvfølgelig ikke bare for minoritetsungdom, det er for alle som har ett eller annet som gjør at de kanskje ikke alltid trives i klasserommet, de sliter med å følge med, eller sånne ting. Men skole er jo først og fremst skole, og vi har vel en teori om at det er vanskelig å følge med om du ikke skjønner hva som skjer, og lettere å følge med hvis du skjønner hva som skjer. Dermed er det dét vi forsøker å fokusere på.

Vi har et lesekurs. Og det som jeg fokuserer på er rett og slett å være en bevisst leser. Det er ofte der det ligger, at de ikke er det. De stopper ikke opp når de kommer til et ord som de ikke forstår, for det er faktisk så mange de ikke forstår. Så de kan lese en hel paragraf, altså, og så sier jeg «hva stod det her?», så sier de «vet ikke». Så sier jeg «du må stoppe for hver gang og tenke deg om, så får du heller lese mindre og ta mindre leselekser». Og det funker, det funker ganske fort. Så det er mye lettere det enn å lære masse, masse begreper og pugge, sånn latinerskole-greier. For det går ikke an, men at vi kan være litt mer bevisste, også har de gjerne en liten bok ved siden av. De stoppet for eksempel ved «regjering» en gang. Så skrev de jo «regjering» også tok de det med til meg også snakket vi om hva «regjering» er. Og det hadde jo overføringsverdi til samfunnsfag og generell kunnskap.

Det er viktig for meg at de tør spørre. Også vet de for eksempel at med det lesekurset de går med meg, så er det både minoritetsungdom også er det jo vanlige norske folk som har de samme problemene, for å si det sånn. Så det er liksom ikke en gruppe for minoritets elever, det er for de som sliter litt... Altså, vi har en oversikt over de som sliter i flere fag. Som for eksempel i samfunnsfag og naturfag, og norsk, særlig i lesing, de som gjør det dårlig på lesetester. Også prøver vi og hente ut de, også er det kursvirksomhet, så de går gjennom et program på en måte. Også tester du igjen, også ser du om det var noe nytte, for noen, noe som helst for noen. Og det er det jo.

Vet du om de synes det er flaut eller fint å gå der?

De som jeg har synes det er fantastisk, de slipper å være i klasserommet. De er jo litt den typen som synes det er litt slitsomt å være i klasserommet. Så de synes det er fint, også prøver jeg også å la de få ut... Altså de vil jo

De stoppet for eksempel ved «regjering» en gang... også snakket vi om hva «regjering» er. Og det hadde jo overføringsverdi til samfunnsfag og generell kunnskap.

gjærne vite så mye. Også siden jeg bare har fem stykker, så kan de få lov til å spore av, også kan vi snakke om det som er viktig for dem.

6.2 ELEVENE OM TILPASSET OPPLÆRING

Hva tenker elevene om tilpasset opplærings? De fleste vi snakket med hadde ikke så mange tanker om dette fordi de som regel ikke hadde spesielle planer el. l. Når elevene var opptatt av det de assosierte med tilpasning snakket de om det de opplevde som forskjellsbehandling. Sitatene som følger er fra en fokusgruppe hvor alle deltakerne bortsett fra en var født i Norge eller hadde tilbrakt den største delen av oppveksten sin her. De fleste gikk på videregående og to gikk første år på høyere utdanning.

Muna forteller:

Ok, da jeg begynte i 1. klasse så hadde vi kjemi, også var det sånn, jeg spurte læreren «kan du hjelpe meg?», «ja, jeg kan hjelpe deg». Læreren prøvde å hjelpe meg, men, altså, jeg forstår norsk, det er ikke norsken som er problemet, problemet er at jeg skjønner det ikke, jeg skjønner ikke faget, kan du hjelpe meg med det, det er innholdet jeg ikke forstår... Så tenker jeg «hallo, jeg kan norsk, jeg har vokst opp i Norge». Så jeg følte at han ikke møtte meg noe sted på veien... Han var bare sånn, «ja, det og det står der». Du skulle tro at de aldri hadde møtt på noen utlendinger... Og de gjør det enda på den skolen.

Aisha:

Men jeg føler at det er sånn på alle de vanskelige faga, for jeg hadde jo bio og kjemi, og jeg følte at norsk-læreren ikke behandla meg sånn som de behandla meg, «jeeeg skjøøønner aaat duuu iikke kaaan sååå myyye nooorsk» (hun snakker veldig sakte og tydelig), og jeg tenkte «hæ! Jeg kan jo så mye norsk som jeg trenger». Og (læreren sa) «du kan få en så og så lett oppgave», og jeg sa at «jeg trenger ikke noen lett oppgave, jeg trenger at du forklarer meg denne oppgava på sammen måte som du ville forklart den til de andre». Poenget er at jeg ikke skjønner denne ene oppgava, som kanskje hun andre skjønner men kanskje ikke han andre.

Så jeg føler at i de faga er det sånn at de forventer at vi ikke skjønner fordi vi ikke kan nok norsk eller vi ikke er født i Norge. Også skal de alltid ha en sånn prat med meg «jeg skjønner at du ikke er født i Norge osv.» og jeg tenker, «hva har det med saken å gjøre?». De sier «vi kan ta det etter timen, vi», men jeg forstår norsk, jeg forstår like mye som sidemannen min som er norsk men det er bare det at jeg ikke forstår denne oppgava! Det er veldig stygt gjort av de synes jeg, jeg føler meg dum, selv om jeg vet at jeg ikke er det så er det vanskelig å ikke føle seg dum når du blir behandla som om du er det hele tida!

Men de gjør det ikke på en slem måte, absolutt ikke, de bare skjønner ikke. De er fordomsfulle, uten at de vet

Jeg føler meg dum, selv om jeg vet at jeg ikke er det så er det vanskelig å ikke føle seg dum når du blir behandla som om du er det hele tida!

Og så opplever jeg det omvendte også,
folk sier ofte «men du kan jo så bra
norsk, jammen studerer du?,
næmmen så bra!, også jobber du også,
så flott!». Gjør ikke de det også?

det. For det er fordommer som så mange har at de
kjennes vanlige, ikke sant? De har ikke den kunnskapen
de skal ha for å forstå ordentlig. De forventer at vi ikke
kan. Selv om jeg er født og oppvokst i Norge, så blir jeg
alltid en «utlending». For hvis jeg sier at jeg er norsk nå
så er det bare... (latter)

Edith:

Men de forklarer jo på sin måte, og når du ikke forstår så
blir det sånn «men da hadde det vært litt lurere om du
hadde gått på norsk 2», men jeg skal ikke gå på noe sånn
«jeg heter...», og det er, og den er gul og den er blå» og
sånn. Poenget er at du skal ikke begynne på det igjen,
de skal ikke trække deg tilbake, de skal hjelpe deg.

Det er en gutt i klassen min, og han er den eneste
utlendingen jeg kjenner som har fått 6 i nynorsk. Det er
bare tre av oss i klassen, han, meg, og en til, og han var
den eneste av oss som tok eksamen, også fikk han 6, men
av alle de norske var det ingen som fikk det, den beste
karakteren noen fikk var 4. Og etter den eksamenen en
gang så gjorde han feil i timen, også sa læreren at «vi
skal prøve å gjøre vårt beste for å starte en norsk 2-
gruppe for dere slik at dere får den hjelpen dere trenger». Og jeg tenkte «her snakker du om en som har fått 6 i
nynorsk, liksom, og de andre fikk 4, hva er det du tenker
med, folk gjør feil!»

Farah:

Det er så mange som tror at vi er så stakkarslige, at vi
trenger hjelp fordi vi er innvandrere, også ser de på meg
som et stakkarslig menneske, men hvis jeg trenger hjelp
så kommer jeg jo og spør...

Og så opplever jeg det omvendte også, folk sier ofte
«men du kan jo så bra norsk, jammen studerer du?,
næmmen så bra!, også jobber du også, så flott!». Gjør
ikke de det også? Er det sånn at fordi jeg er utlending så
kan jeg ikke studere, ikke kan jobbe ved siden av og ikke
ha min greie, da? «Jammen så flott!» Skal jeg ta det som
et kompliment, eller er det diss mot alle de andre
utlendingene liksom, eller hva? De sier at det er så flott,
men jeg synes at det er en helt normal ting å ta en
utdannelse og jobbe. Det er som om de tenker at det ikke
er noen utlendinger som tar utdanning eller jobber.
«Jammen, det er så flott å se!»

Det er nettopp de holdningene som gjør at vi føler oss
annerledes. Det er ikke flott at vi tar utdanning, jeg tar
det som en selvfølge, jeg! Det er mangel på kunnskap...
Det er det vi kommer tilbake til. Folk som sier sånt har
sikkert ikke truffet mange smarte mørkhuda folk, da.
Men norske har jo også dumme og smarte folk, hvorfor
kan ikke vi også ha det?

De tror ikke det selv, de føler at de hjelper deg, men
jeg føler at de ser ned på meg. Jeg tror det er få lærere
som mener det, og de tenker at de skal prøve å hjelpe
deg, men de sier det på feil måte, ting kommer ut på feil
måte, og de er rett og slett ikke klar over det.

6.3 LÆRERNE OM LÆREMIDLENE

Hvilke fortellinger fortelles i skolehverdagen om ulike menneskers bidrag til samfunnet, til forskning, til politikken? Hvem er heltene, hvem løser problemer og hvem skaper positive endringer? Kjenner alle elevene seg igjen i de fortellingene som fortelles? Hva tenker lærerne om hvilke fortellinger de formidler gjennom læremidlene? Vi spurte lærerne hva de tenker om i hvilken grad læremidlene reflekterer mangfoldet blant elevene. Det var ganske delte meninger om dette.

Juni svarte:

Svært dårlig. Læremidler er i stor grad bøker fremdeles, det vil si, de forutsetter en type læring kun. Riktignok kan det hende i et mattestykke at det står Per og Fatima i stedet for Per og Kari, men fremdeles så er de jo ute og kjøper koteletter. Og den norske skolen er jo så norsk-norsk at det er til å spy av. Altså, for eksempel når jeg underviser i samfunnsfag så er det Norge, Norge, Norge og så litt USA fordi vi er sammen med USA. Når det er om 2. verdenskrig så er det heldigvis noen elever som spør, «men hva skjedde i Asia?» Altså, det er borte fra bøkene. Eller det er hengt på et kapittel om samene, og samfunnsboka har et kapittel om noe hinduisme og buddhisme, også er det vel vietnamesere kanskje, jeg er ikke sikker. Et lite vedheng. I norsk der er det forandret på en ting i Kunnskapsløftet. Nå skal de lese bøker, før skulle de lese gode norske forfattere. Det var bare norske forfattere du skulle lese på hele ungdomsskolen uten unntak. Nå kan du i 9. klasse lese en europeisk forfatter da. Læremidlene, noen av de er nesten sjåvinistiske, særlig i historie.

Vi spurte **Jannecke** hvem sine historier læreboka forteller, er det mest hvite, vestlige eller også andres versjoner:

Vet du hva, jeg tenker ikke hvit og utenlandske så det kan jeg ikke svare deg på (ler). Dette er jo norsk så de skulle jobbe med norske forfattere. Men i forhold til det du spør om nå, vet du hva jeg klarer ikke å svare deg. Jeg har ikke tenkt på det.

Disse lærerne representerte ytterpunktene, mens andre landet et sted midt i mellom. De fleste syntes læremidlene var ganske balanserte i forhold til representasjon av ulike verdensdeler, men hadde tenkt mindre over hvilke føringer som ligger i fortellingene, og i hvilken grad disse spiller mangfoldet blant elevene og i samfunnet generelt.

Tanja forklarte:

Noe er bra. KRL får det til på en god måte. De har mange moduler på ulike religioner i Norge, hva som er likt og ulikt. Men der tror jeg det stopper. I engelsk så er det mye den gang da, men veldig lite om dagens samfunn, spesielt for ungdomsskoleelever. Så vi har hatt mye om immigrasjon til Amerika, det går igjen hvert år, men ikke så mye annet. Det er også en del historisk materiale om USA og England, om Native Americans, litt om slaveriet, det har vært litt interessant for dem.

Riktignok kan det hende i et mattestykke at det står Per og Fatima i stedet for Per og Kari, men fremdeles så er de jo ute og kjøper koteletter.

Trekker du inn andre kilder?

Ja, ganske mye. I pensum er det ganske klart hva jeg skal igjennom. Men jeg har mye litteratur, så jeg har tatt inn ulike ting. Vi har brukt mye «challenge books», ting som har blitt flagga, om outsiders og sånn, det synes de er spennende... Jeg bruker mye musikktekster, film, dikt, og internettsider i tillegg til bøker. Det er jo alltid interessant å binde ting opp mot politikk, men man må være litt forsiktig noe ganger. Men jeg prøver å finne ting som handler mer om i dag. Og innhold som er interessant for dem, om folk de kan identifisere seg med, ting som betyr noe i dag, som er ekte og som har skjedd og som ikke bare er svada og tull. Det er ikke så mange som synes det er kult å lese om hundevalper, liksom. Du skal liksom lære disse barna å resonnere og tenke seg fram, og det gjør man ikke når man har om hunder og katter og fashion.

Britt opplevde at det etter hvert har blitt trukket inn litt mer historie fra andre verdensdeler og at norske lærebokforfattere er nøkterne og nyanserte. Hvordan fortelles for eksempel historien i forhold til Afrika:

Den fortelles stort sett på samme måten, spesielt dette her med kampen som engelskmennene førte, boerne, ikke sant, Sør-Afrika. Det begynner faktisk den gangen, altså det er jo vanskelig å trekke linjer for da blir det veldig detaljert, men de tar jo for seg Afrika hvordan det var før disse europeiske statene begynte å lage seg kolonier der, og tar for seg hvordan handelsstasjonene kom, hvordan de hadde utførsel av slaver, altså man legger ikke skjul på at europeiske land drev med slavehandel i stor stil... Og Amerika, hele trekanthandelen, hvordan det foregikk...

Og det er med en god porsjon, altså, de er jo nøytrale, men alle skjønner jo hva dette her egentlig går ut på. En arbeidsbok som følger med viser jo et riss av et slaveskip, hvordan slaverne ligger, dere har kanskje sett det? Ja? Og jeg viste jo en kopi av det til elevene mine, og da var det en som spurte «hva er det der for noe?» og da svarte jeg at «det er sånn de stabla slaverne». Og så lurte de på, og det vet jo ikke jeg, de lurte på om de kunne reise seg opp, hva gjorde man, også sa jeg at «det tror jeg ikke, de måtte ligge sånn over overfarten», og da ble elevene rimelige sjokkert, altså. Og det er klart at boka gir jo også klart uttrykk for at dette her er jo ikke... Det er jo helt horribelt, det er jo klart det var det, for disse det gjaldt.

Vi snakket litt om effekten læremidlene kan ha på elevene og i hvilken grad de får positive rollemodeller gjennom fortellingene i for eksempel historien. Hvilket perspektiv har bøkene? Vi spurte **Britt**:

Var det noen elever med afrikansk bakgrunn i klassen?

Nei, det var det ikke.

Hvordan tror du de ville vært å være den ene svarte eleven?

Nei, det vet jeg ikke. Det kan du jammen spørre om, det er et interessant spørsmål. Jeg ville kanskje ikke ha vist det bildet da. Jeg vet ikke, jeg tror jeg kanskje ville tenkt meg litt om, for de har ikke arbeidsboka, den er det bare jeg som har. Jeg kan velge, men man skal jo ikke drive og stikke hodet i sanda heller, man skal jo forsøke å være realistisk. Men det er en balansegang. Hva gjør du, der sitter det kanskje noen som kommer fra det kontinentet og tenker at dette her kan være noen av mine forfedre som ble behandla på den måten, ikke sant?

Vivi hadde dette å si om i hvilken grad læremidlene reflekterer mangfold:

Jeg har jo inntrykk av at det i Kunnskapsløftet er lagt vekt på det. Jeg har sett at i norskbøkene så er det tatt mer hensyn til at samfunnet har endret seg. Det ser jeg helt tydelig. Norsk bøkene før var jo mye mer kun det norske, da. Mens nå har det åpnet mer etter Kunnskapsløftet, når jeg tenker norsk i studiespesialisering, så er det lagt mye mer vekt på oss i en større sammenheng. At vi har en større arv å ta vare på og at den norske litteraturen har på en måte sitt utspring i en større europeisk tradisjon. I tillegg så er det mye mer tekster fra, tekster skrevet av minoritetsspråklige, for eksempel. Så det er tatt hensyn til i bøkene nå synes jeg i stor grad.

Jeg synes også at engelskbøker de siste årene har et veldig gjennomtenkt tekstutvalg både i forhold til kjønn, i forhold til bakgrunnen til forfatterne og i forhold til tema. Så engelskbøkene synes jeg er ganske moderne i forhold til en sånn multikulturell verden, da. Det ligger kanskje litt i faget også. Du snakker om USA og Storbritannia som har lange tradisjoner i forhold til å være multikulturelle og med de problemene som ligger og på en måte. Eller utfordringen som ligger i de samfunnene.

Men jeg synes også at det er det dratt fram en del gode rollemodeller. Det synes jeg. Og da er det viktig at vi bruker dem i undervisningen. Jeg synes jo kanskje at det burde være mer av litt sånne rollemodeller som ungdom kan identifisere seg med. Ofte blir det liksom Martin Luther King og Mahatma Gandhi. Du har de der store tenkerne som blir portrettert. Det er jo viktig i en global sammenheng. Men det er og viktig med tekster som går på gutten og jenta i gata som har lyktes. Vi trenger ikke bare de her store, for det blir så fjernt uansett. For eksempel minoritetsungdom som har lyktes i politikken, i skole, i utdanningssystemet i Norge. Det er jo mange eksempel på det, da. Men det er jo liksom noe med å få dratt det fram i skolen også. Jeg sier ikke at vi ikke gjør det. Men det er jo noe med og kanskje litt sånn inn i læreverkene også. At det ikke bare blir sånn dikt i engelsken med rap som handler om en tragisk bakgrunn.

Pressefoto 2009, Alexander Rybak
Fotograf: Bård Lunde / Copyright: EMI Music Norway

Lærte du om noen av disse oppfinnerne på skolen?

Lærte du også at de var svarte?

NAVN	OPPFINNELSE
Lewis Howard Latimer	elektrisk lampe
John Standard	kjøleskap
G.T. Samson	tørketrommel
Sarah Boone	strykebrett
Lydia Newman	hårbørste
Edmond Burger	tennplugg
Mary Anderson	vindusvisker
Garrett Augustus Morgan	trafikklys gassmaske sikkerhetshjelm
Henry Sampson	mobiltelefon
Otis Boykin	resistor for datamaskin og pacemaker tyverisikkert kassaapparat kjemisk luftfilter

Kilde: «Black Inventors». The Learning Centre: Barons Ct., Hammersmith and West London College

6.4 ELEVER OM LÆREMIDLENE

Hva tenker elevene? Kjenner de seg igjen i de fortellingene som fortelles? Hva tenker de om i hvilken grad læremidlene reflekterer mangfoldet blant elevene og i samfunnet generelt? Er dette noe de har tenkt på som de synes er viktig?

Svarene vi fikk falt mer eller mindre i to kategorier. Omtrent halvparten av elevene vi snakket med hadde ikke tenkt på hvem som var representert i bøkene, men da vi spurte sa de at det selvfølgelig er «hvite», eller «vestlige», eller «europiske» folk, for sånn er det bare. De andre hadde tenkt på at de ikke så folk som likner på dem i bøkene, og noen hadde snakket med foreldrene sine om dette.

Vi spurte **Alex**:

Hva med bøkene deres, hvem er det bilder av, og hvem er historiene om?

I historiebøkene akkurat nå, så er det mer om Amerika. I hvert fall i engelsken, så hadde vi Amerika for lenge siden, «the dream of America». Liksom, kan vi ikke ha noe annet, hvordan Europa ble til? Men, liksom, i hvert fall om Amerika, så er det alltid de hvite som kommer best ut av det. Jeg synes i hvert fall at det virker som det er veldig stor diskriminering mellom Amerika og de andre landene, i hvert fall de som har en annen hudfarge. Så det er de hvite folka og de kristne, og Amerika, som vinner hele tiden i forhold til det de andre landene gjør. Det er veldig sjeldent at du ser at de andre vinner i forhold til de.

Har dere snakket om det i timen?

Nei, ikke egentlig, det er mer noe jeg har observert selv.

Khadra var først ikke sikker på poenget med spørsmålet vårt om hvem som er avbildet i bøkene og hvem som har gjort hva:

Men sånn er det bare. Det er bare de hvite i bøkene, selvfølgelig.

Har du tenkt på det før?

Jo, jeg har tenkt det, selvfølgelig. Jeg synes det er veldig dumt, men det er jo ikke noe jeg kan gjøre med det.

Vi snakket om hvem som har gjort hva i historien. **Khadra** hadde hørt om flere afrikanske oppfinnere, og at araberne «fant opp» matematikk, men det har de ikke om på skolen.

Ville det vært bra hvis alle elevene kunne lære om dette?

Ja, det hadde det selvfølgelig (latter). Nå tror de jo selvfølgelig at det bare er de europeiske som kan ting.

Yousuf var opptatt av at nordmenn tror at «utlendinger» ikke er flinke og at de ikke får til ting. Han forklarte dette med at mange nordmenn som jobber med å hjelpe folk har møtt «utlendinger» med lav utdanning som ikke kan norsk også tror de at alle er sånn. I forhold til læremidlene, står det noe der om «utlendinger» som har gjort bra ting:

Jo, det står om han der Martin Luther (King) og Rosa Parks, det er de... Det er ingen andre, jeg tror ikke de (lærebokforfatterne) er så interessert i det. Kanskje de ikke kjenner til noen andre, men uansett tror jeg ikke de ville skrevet om dem.

Somaya:

Nei, jeg har ikke tenkt på det. Men hva som, om de er hvitt de som har skrevet det eller svart, er det samme for meg for jeg lærer bare boka, jeg bryr meg ikke.

Vet du at det er mange mennesker fra Afrika som har funnet opp masse ting, ting som vi bruker hele tiden overalt i verden?

Jeg tenkte ikke på det, jeg vet ikke (ler). Kanskje de som skrev boka de lærte ikke om de afrikanere og de andre, eller det er bare de tok ikke med. Jeg vet ikke (ler).

Tror du det hadde vært viktig at folk lærte om dette?

Det er samme for meg, historie er historie.

På spørsmål om han trodde det ville være bra om de lærte mer om andre menneskers bidra til ulike disipliner svarte

Jamal:

Ja, det hadde vært veldig annerledes, jeg har jo aldri lært om noe av det fra Afrika, det er bare fra Frankrike og Tyskland og England og sånn... De forteller bare om de fra Europa som har funnet opp ting, men så er det egentlig kanskje versjon nr. 2 de kom opp med for noen andre i Afrika eller et annet sted fant det opp først, men så later de som om de fant det opp selv. Pappa har fortalt meg om noen ting, men jeg har aldri hørt noen andre snakke om det. Jeg tror ikke folk her er så interessert i det.

Mina:

Ja, fordi de synes ikke utlendinger kan noen ting. At utlendinger bare kan spise og sove. Det er mange ting som Asia-folk har gjort også, ikke bare Amerika og Europa.

Vi spurte **Mimi** om det er bilder av folk som ser ut som henne i bøkene hennes:

Nei. Jeg vet ikke hvem, jeg, men det er i alle fall ikke afrikanere fra Somalia. Det er i alle fall ikke noen brune med sjal. Så de kan ikke se ut som meg. Det er ingen som meg som vi lærer noe om, som har gjort noe bra, da Det er bare afrikanere som har problemer.

Hva hvis bøkene også var om brune mennesker, med og uten sjal, som har gjort ulike ting, ikke bare de som har problemer?

Jeg er ikke sikker. Jo, det hadde sikkert vært bra, det. Jo. Kanskje etter hvert hadde alle blitt behandlet litt mer likt, men jeg vet ikke, det vil ta lang, lang tid, sikkert.

De forteller bare om de fra Europa som har funnet opp ting, men så er det egentlig kanskje versjon nr. 2 de kom opp med for noen andre i Afrika eller et annet sted fant det opp først, men så later de som om de fant det opp selv.

7. SKOLE-HJEM-SAMARBEID

7.1 LÆRERE

I skoledebatten har det vært mye snakk om skole-hjem-kontakt i forhold til minoritetsforeldre. Vi spurte lærerne hva de tenker om kontakten med hjemmene, hva de eventuelt ser av forskjeller i kontakten med majoritets- og minoritetsforeldre.

Gunn svarte:

Stort sett er skole-hjem-samarbeidet lite fokusert på i den videregående skolen, men oppstår det problemer blir selvsagt hjemmet kontaktet, så sant eleven ikke har fylt 18 år. Foreldremøter har vi en gang pr. år. Når det gjelder minoritetsspråklige vet jeg at man prøver å vektlegge problemet, og de forrige rådgiverne på vår skole har vært flinke til å ta kontakt. Likevel tror jeg generelt at det er en unnfalighet i forhold til minoritetsspråklige. Totalt sett er det kanskje et ressursproblem, og andelen av elever fra andre kulturer har på vår skole økt betraktelig i løpet av de siste årene. Det blir nok kommunikasjonssvikt enkelte ganger, og jeg tror det av og til er vanskelig å komme i kontakt med hjemmene. I hvor stor grad tolk brukes vet jeg ikke. Dette skoleåret har jeg ingen minoritetsspråklige i min klasse, men jeg vet det jobbes en del med denne gruppen i andre klasser.

Vivi:

Jeg er ikke kontaktlærer for de minoritetsspråklige elevene jeg har, men jeg kan svare ut fra det jeg har hørt fra andre her. Det er jo ikke så mange møter på videregående. Det ligner ikke på grunnskolen, hvor tett foreldrekontakt er lagt inn i stillingsressursene, og er fokusert på en annen måte. Men, det som er av utfordringer er mest i forhold til språk, så jeg vet at det har vært brukt tolk ved enkelte slike møter her. Vi har også lærere ved vår skole som har vært tolk i slike sammenhenger. Det er sikkert et utviklingspotensiale i forhold til dette, som i det meste annet, men det handler om ressurser. Vi henger i stroppen for å si det mildt, og oppgavene bare øker på. Jeg har inntrykk av at det er ekstra fokus på informasjon til de minoritetsspråklige for å gi ekstra støtte. For eksempel kveldsmøter med info og fagvalg, foreldremøter med sosial ramme, middag osv, for å hente inn flest mulig.

Juni:

Både og. Noen er helt supre og kommer på alle møter med tolk og sånn, og andre synes ikke det er viktig at barna deres går på skolen.

Det er sikkert et utviklingspotensiale i forhold til dette, som i det meste annet, men det handler om ressurser. Vi henger i stroppen for å si det mildt, og oppgavene bare øker på.

Tanja:

Dårlig, veldig dårlig. Jeg innkalte til foreldremøte, da kom det 7 foreldre, alle sammen norske. Da skapes det en idé om at de andre foreldrene ikke er interessert eller engasjerer seg. Det blir veldig mye «oss» og «dem». «Vi» kan kommunisere med hverandre for vi snakker det samme språket, men «de» gidder ikke engang å komme. Hvorfor det? Bryr de seg ikke om barna sine? Det har blitt myten. Det opplever jeg hver dag på skolen av kolleger. De sier «80 % kommer ikke til møter» – «de klarer ikke samle inn penger». Det har vært litt rare ting som har hendt med foreldre. Skolen frykter de norske foreldrene. De er jo med i FOU, så de er redde for dem og vil gjøre det de kan for å tilfredsstille dem. Men en elev sa det veldig bra til meg en dag: «Jeg kan ikke komme på konferansetimen for mamma kan ikke norsk og pappa kan ikke komme.» Så jeg spurte, «men kan dere tre komme sammen en dag det passer?» «Jo da, det kan vi sikkert», sa han. Etterpå fortalte han meg at han aldri hadde fått den forespørselen før.

7.2 FORELDRE

Hva tenker foreldrene om fokuset på minoritetsforeldre i skoledebatten, og hva tenker de om kontakten med skolene?

Martin svarte:

Vel, jeg har hatt dialog med de hele veien, og for noen år tilbake så beskyldte de meg for at sønnen min hadde oppført seg dårlig. Det er jobbing og dialog som har hjulpet oss mest. Jeg må takke lærerne og skolen som institusjon for at de har hatt dialog mellom foreldre og skolen. Det har hjulpet oss mye. Når det gjøres noe som ikke er bra på skolen så blir foreldrene invitert, og det snakkes om hva som skjer. Og det pleier å være konferansetime, og den fungerer bra. Vi snakker fra fag til fag, hva som kan bedres osv. Og foreldrene kommer.

Mange snakker om at minoritetsforeldre ikke er i kontakt med skolen og at de er vanskelige å få tak i. Vi har også snakket med foreldre som sier at de har prøvd å snakke med skolen men at de føler at de ikke blir hørt, så da ønsker de ikke å prøve igjen. Hva tenker du om det?

Jeg har ikke opplevd det. Men kanskje skolen har opplevd det. Jeg kan ikke si 100 %, men jeg som forelder har vært på skolen når jeg har blitt invitert. Hvis jeg reiser bort og sånn så kommer min kone, men jeg vil jo helst være med.

Det er jo ikke så greit dersom man opplever å ikke bli forstått eller tatt på alvor. Jeg pleier å si til andre foreldre at det er best å komme uansett for ellers så blir det vanskeligere for barna. For noen foreldre som ikke har høy utdanning selv er det klart at terskelen for å møte skolen som arena kan kjennes veldig høy. Men hvis det er barn som har foreldre som kanskje ikke kan stille opp

**Det blir veldig mye «oss» og «dem».
«Vi» kan kommunisere med hverandre
for vi snakker det samme språket,
men «de» gidder ikke engang å
komme. Hvorfor det? Bryr de seg ikke
om barna sine? Det har blitt myten.**

Jeg er veldig fornøyd med skolen og lærerne til mine sønner og min datter. Jeg har fått tilbakemelding fra skolen at jeg kan ta kontakt når jeg vil. Og siden jeg ikke snakker så bra norsk så skaffer de også tolk.

eller som har vanskelig for å forstå systemet så er det bra å snakke med eldre søsken som har slitt med det samme som da kan representere foreldrene.

Vi spurte **Linda:**

Hvordan har du opplevd kommunikasjonen med lærerne og skoleledelsen i norsk skole?

Vanskelig. Fordi at jeg ikke var norsk. Altså, de hørte på meg, men jeg vet ikke om jeg ble forstått. Jeg vet at de så på meg som på en rar person, ikke sant, fordi jeg ba om å få et alternativt opplegg, litt mer utfordringer for mine barn, litt ekstra oppgaver. Det syntes de var litt frekt og uhørt. Og de har aldri fått noe. Aldri noe ekstra, noe hjelp, noen ekstraoppgaver. Så i stedet har barna kjedet seg. Sånn som han yngste var et år på den norske skolen i London, i femte klasse. I et helt år satt han og gjorde sånne delestykker, ting han kunne inn og ut. Han fikk i oppgave å hjelpe og lære de andre elevene og det gjorde han også, men det var dødskjedelig.

Ayaan:

Altså, kanskje jeg ikke snakker norsk, jeg er ikke flink å snakke norsk, også kan jeg ikke gi barna mine, hva heter det, leksehjelp, og kanskje læreren blir sint mot meg og sier «du må hjelpe barna ditt» – hva jeg skal gjøre hvis læreren blir sinte mot meg? Så jeg løper på Barnevern, «vil dere hjelpe å finne noen som hjelpe på meg leksehjelp på barna», men de nekter på hjelpe meg. Også jeg går til skole (og sa) «dere har en plass til barna mine og leksehjelp?» og de sa meg «nei» så jeg blir lei seg så jeg ikke går mer til skolen og bare passer på barna hjemme og de som kommer fra skole jeg hjelper dem med matematikk, men ikke bra norsk – hva jeg skal gjøre hvis læreren blir sinte mot meg? Nå han tror jeg er slem foreldrene, ikke bra foreldrene for barna mitt.

Manuel:

Men kontakt er et begrep som er litt komplekst... Folk snakker mye om kontakt, men det må være gjensidig, synes jeg, og det er det ofte ikke... Vi får kontakt (dvs. skolen kontakter dem) hvis barna bråker i timen eller ute, men jeg synes at de også kunne ta kontakt hvis det er noe fint... Og, vi hører bare noe gjennom telefonen, ikke ansikt til ansikt, vedkommende kjenner ikke deg som person, kanskje. Også spør vi barna, «har du gjort sånn og sånn?», «jaa, men andre har skylda», de skylder alltid på noen andre.

Elena:

Jeg er veldig fornøyd med skolen og lærerne til mine sønner og min datter. Jeg har fått tilbakemelding fra skolen at jeg kan ta kontakt når jeg vil. Og siden jeg ikke snakker så bra norsk så skaffer de også tolk. Men jeg har jo mest kontakt i forhold til yngstemann. Da er det ofte tett kontakt med skolen med foreldresamtaler. Ellers får

vi beskjed om sosiale ting etter skoletid. Da bruker vi foreldrene å være sammen. Jeg synes det er bra å ha så tett kontakt for da kan du ta opp ting som er problematisk i forhold til barnet ditt.

Jeg tror det er mye opp til meg som mor. Jeg er veldig opptatt av barna mine og føler at da må jeg ha den kontakten også med skolen. Barna mine er i en alder, en ungdomsalder der det skjer veldig mye så de trenger mye oppfølging. Jeg sier ikke at de aldri skal røyke eller smake alkohol og sånt, men de er enda for unge til å prøve dette så jeg må være obs. Skolen tar bare kontakt når mitt barn har gjort noe feil. Men jeg vil ikke vente til problemet har vokst så stort, jeg vil være der med barna mine så problemene ikke starter i utgangspunktet.

Jeg føler som mor på vegne av alle mødre og fedre i det hele tatt at skolen skulle vært flinkere til å samle foreldre, kanskje en gang i måneden for å gi tilbakemelding om eleven. For barnet forlater jo hjemmet og skal på skolen. Hva skjer? Er barnet virkelig på skolen, gjør han eller hun leksene?, er det god oppfølging av barnet både faglig og sosialt? Det bør være litt mer initiativ fra skolen for å gi tilbakemelding.

Flere foreldre snakket om at de ønsket mer informasjon og kommunikasjon med skolen, men det var en del uenighet om hvordan denne utvekslingen burde se ut i praksis:

Manuel fortalte:

Jeg synes at skolen skal gi informasjon før skolestart til foreldrene, for eksempel, «vi har fått de og de lærerne for barna, de og de lærerne har slutta, og de og de har tatt over», det skulle man gjort. Men problemet er at i skolestart, før skolestart, fra 1. til 15. august så sier de at de har dårlig tid, for de har planlegging og sånn, man da er løpet kjørt.

Veena:

Nei, ikke samle alle, bare gi informasjon til foreldrene at de og de lærerne er byttet ut. Skriftlig, jeg vil gjerne at det skal være skriftlig først.

Ayaan:

Muntlig, kanskje noen ganger ikke alle forstår. Så hvis vi forstår ikke kanskje det kommer skriftlig så vi kan snakke med andre (som kan forklare).

Mansour:

Men når de skriver så bruker de veldig vanskelige ord som alle kan ikke skjønne det, så de kan skrive enkelt bokmål så alle kan forstå det. Og de kan sende beskjed at hvis vi har spørsmål så dere kan ringe eller dere kan sende e-mail. Det er viktig å ha alternativer for foreldrene.

Samira:

Kanskje flest har et språkproblem, egentlig, fordi det er

De forventer faktisk at jeg ikke forstår. Men hadde de ønsket å bli kjent med meg, hadde de spurt, så hadde de funnet ut at jeg jobber som lærer og at jeg legger opp timeplaner selv, ikke sant? Vi har noe felles!

vanskelig noen ganger å forklare... Vi ønsker å snakke med læreren men vi kan ikke. Og de har ofte ikke tid, lærerne, og, når du prater med en lærer ser du på ansiktsuttrykket, og hvis du er litt dårlig i språket så er det sånn «ja, men nå er du i Norge, og det er sånn og sånn...».

Veena snakket også om å ha blitt fortalt at hun nå var i Norge:

Og det uttrykket, fikk meg til å studere videre, ikke sant, det ansiktsuttrykket... Og så kunne jeg si at «nei, jeg har studert, og Norge er ikke sånn», og når man kan si sånne ting da stopper dem... Og jeg tror at hvis elevene skal ha det mye bedre på skolen så må foreldrene ta kontakt med læreren, sånn nær kontakt, ringe og snakke med dem, sende melding med barna, «hvordan går det, jeg trenger noe», men så lenge du ikke har språk kan du ikke ha den kommunikasjonen. Og barna forteller ikke alt hvis dem har gjort noe feil... Så jeg tror at lærerne trenger kanskje en måned hvert år med pedagogisk veiledning – og retningslinjer – for hvert år kommer nye tanker og metoder, hvordan man skal behandle barn, hvordan man skal snakke med dem... Og på skolen til mine barn er 60 % utenlandske, så da trenger de mer kunnskap. Mange av lærere har studert for mange år siden, og ting har forandret seg. Jeg har snakket med rektor og sagt dette men de gjort fremdeles det samme som de har gjort før... Og metoden med å sende barn til rektor, det er ikke riktig, det bare stresser barna, jeg så en gutt som var veldig redd og når læreren kom i nærheten av ham så gjorde han sånn (viser at han skalv).

Marjane:

Det jeg har sett som er en utfordring er at lærerne, for eksempel Berit, eller Marit, ofte har hatt en del negative opplevelser med foreldre som for eksempel ikke kunne språket, foreldre som ikke har hatt jobb, foreldre som ikke har møtt opp på foreldremøte osv. Også lar de denne opplevelsen danne et mønster i tankene sine, og det er veldig farlig. Jeg vet at det finnes, og det er det jeg vil snakke om.

Fordi, de må ikke ta det for gitt at neste år, når de får en ny elev som er, som har innvandrerforeldre, så er det akkurat det samme. De må tenke at «nå har jeg en ny elev, et nytt menneske, så nå må jeg se og bli kjent». For jeg har opplevd det flere ganger, men heldigvis så tolker jeg ikke dette veldig negativt for jeg vet hva jeg står for, jeg kjenner mine verdier, og jeg vet hvem jeg er. Så jeg blir ikke provosert hvis de sier (snakker veldig sakte) «jaaa, duuuu forstår, ikke saant?» «Ja, da, jeg forstår», svarer jeg. Altså, de er veldig forsiktige når de forklarer timeplanen og sånn, også tror de at jeg ikke forstår. De forventer faktisk at jeg ikke forstår. Men hadde de ønsket å bli kjent med meg, hadde de spurt, så hadde de funnet ut at jeg jobber som lærer og at jeg legger opp timeplaner selv, ikke sant? Vi har noe felles!

8. TILTAK, MOT MOBBING OG DISKRIMINERING, FOR MANGFOLD – SPRÅKBRUK I DEN MULTIETNISKE SKOLEN

Vi ønsket å få mer klarhet i hva skolene gjør for å jobbe mot mobbing og diskriminering, og for å tilrettelegge for mangfold. Har man tallmessige oversikter over klagesaker og elever som sliter på skolen? Har man en policy i forhold til hvilke begreper man kan bruke og hvilke som ikke er akseptable – og hvorfor ikke? Hva gjør en elev som opplever mobbing eller diskriminering, hvem kan han eller hun henvende seg til? Hva gjør lærerne i slike tilfeller?

8.1 LÆRERE OM TILTAK

Vi spurte lærerne om det finnes tiltak mot mobbing ved skolen. Alle nevnte at det er et viktig satsningsområde, og at dette står i skolens strategiplan. Alle skolene hadde null-toleranse mot mobbing og diskriminering.

Ellen svarte:

Det har vi fått et diplom for en gang, så det er liksom over. Neida, er det en problematikk et sted så går ledelsen alvorlig, dypt og ordentlig inn i det. Og jeg vet det har vært en episode i en gruppe i år hvor, altså, hvor det var resolutt handling. Så det er ikke noe som blir bagatellisert, det er det ikke. Vi har en dyktig rektor som griper rett inn.

Toril:

Eh, det finns en egen handlingsplan her mot mobbing, da, som jeg må si at sikkert ligger ganske godt skjult. Det er et papir sikkert som ligger et sted... Men, det er et satsingsområde som vi er bevisst på, og som alltid blir lagt vekt på i starten av skoleåret og alle lærere blir oppfordret til å ha et øye på det. Det er et område vi ønsker å ha fokus på, men jeg kan ikke si det er noe sånn overordnet stor plan på det. Det er det ikke. Så tror jeg kanskje at mange opplever at det er lite mobbing her, eller, folk tror nok at det er lite mobbing her. Men om det stemmer? Jeg tror faktisk at det er mobbing her. Men det er vanskelig å ta tak i.

Britt mener at det fra fylkeskommunen finnes en overordnet plan mot mobbing for alle skolene. Da vi spør hva som gjøres i hverdagen for å overholde og praktisere denne planen, svarer hun:

Ja, det kan du spørre om... Vi prøver å holde øynene og ørene åpne, og blir det tilløp, hvis vi ser... Og vi har jo elevsamtaler, og det kommer fram en del i elevsamtal-

Jeg tror kanskje ikke at de som kommer fra en annen bakgrunn ville tenkt at de kan gå den samme veien med diskriminering som med mobbing.

ene, altså, hvis det er noe elevene føler at de har lyst til å si... Og sist nå da jeg hadde elevsamtaler så var det en elev som sa at «jeg synes kanskje klasse miljøet blir veldig prega av sånn klikkvesen nå, og kan vi prøve å gjøre noe med det?». Så da tok vi det opp.

Vivi:

Jeg ble litt overrasket for to år siden. For da var det en mobbesak hvor muslimske jenter hadde mobbet en, hva skal jeg si, en vanlig norsk elev som var homofil. En gutt. Så da var det litt andre veien. Eller det er nå to minoriteter som mobber hverandre, da. Men det var litt overraskende. Da måtte jeg skifte fokus. Kanskje fokus for meg har vært å passe på å få de minoritetsspråklige så bra som mulig integrert i klassen. Men nå ble det mobbing fra annet hold.

Hva ble gjort i den saken?

Nå var jeg ikke kontaktlærer for den gruppen. Men det ble kalt inn til møte med elevene som var involvert og kontaktlærer til hver av de gruppene. Men det ble ord mot ord og nekting. Og kanskje som kontaktlærer, så føler en at en må tro mest på sin elev. Så de ble vel ikke noen løsning...

Hva gjør en elev som føler seg mobbet? De fleste av lærerne forklarte at eleven vil gå via de vanlige kanalene, rådgiver eller helsesøster, eventuelt kontaktlærer. De fleste mente at elevene er klare på hvor de kan få hjelp. Som regel dreier sakene som kommer opp seg om problemer mellom elever. Vi snakket med flere om forholdet mellom mobbing og diskriminering og om skolen registrerer klager. **Ellen** påpekte at det kan være vanskelig å ta tak i diskriminering:

For å være ærlig så tror ikke jeg at det foregår diskriminering... Altså, lærere som jeg kjenner ved denne skolen har jo positive holdninger og humanistiske syn... Så da (hvis det skjer diskriminering) må det jo være systemet, som jeg sier, med en vanskelig norsk bok eller en for tjukk samfunnsfagbok. Det er sånne ting... Men da tenker jeg ting man har å klage på... Jeg tror ikke du hadde fått registrert noe, for å si det sånn, for jeg tror ikke det er noen overgrep av en slik art at du kan si at det er konkret sånn. Kanskje noen blir oversett, kanskje noen blir forventet for lite av, kanskje læreboka er for vanskelig, mange sånne systemfeil, men det er ikke sånn du kan ta opp og si, «her er det diskriminering».

Thea:

Jeg tror kanskje ikke at de som kommer fra en annen bakgrunn ville tenkt at de kan gå den samme veien med diskriminering som med mobbing. Med mobbing er de fullstendig klar over hvilken vei de skal gå. Men jeg vet ikke om det hadde slått de med det samme at det er den samme veien, og det kunne det kanskje vært opplyst bedre om. Og det går på voksne og elever, det er en saksgang.

Flere nevnte at det ikke alltid er helt klart hvordan mobbing og diskriminering defineres og forstås. Noen opplevde at skolen i noen grad kunne hatt øket kompetanse i forhold til å ta tak i disse problemstillingene. Skolen der **Caroline** jobber skulle få en minoritetsrådgiver, og vi spurte om hun opplevde at det kunne være behov for det:

Jeg tror at man i skolen bør være desperate etter å få inn en hvilken som helst form for kompetanse på dette området, for nå har vi ingenting. Vi har ikke særlig lærere med minoritetsbakgrunn, vi har ikke særlig kontakt med foreldrene, vi har ikke noe handlingsplan, ikke noe verktøy, ingenting. Så nå føler jeg at uansett hva disse rådgiverne ville sagt og gjort ville det vært bedre enn ingenting. Hvis det er det vi får, så ville jeg tatt imot med åpne armer, jeg. Vi tar ikke godt nok vare på folk.

8.1.1 Lærere om tallmessig oversikt

Har skolene tallmessig oversikt over elevene i forhold til bakgrunn, karakterer, eventuelle lærevansker eller andre problemer? Har man data ift. om spesialtiltak gir resultater, om mobbing og tiltak mot dette, om positive grep for å fremme mangfold? Hva tenker lærerne om viktigheten av å samle slik informasjon?

Caroline skulle gjerne hatt denne informasjonen:

Nei, vi har elevmapper om bakgrunnen. Informasjon fra PPT blir lagt inn. Men hvis ikke det er noe læreren opplever at skal puttes inn i mappen, for eksempel bekymringsmeldinger, så forblir den tom... Så det er ikke informasjon der om eventuelle diagnoser, spesialundervisning, om den virker osv. Så, så vidt jeg vet finnes det ikke oversikt... Tror jeg, men jeg har i hvert fall ikke fått beskjed om det og jeg har ikke tilgang på det hvis det eksisterer. Jeg mener jo det er et poeng å få en oversikt over hva det er vi trenger å vite mer om, i stedet for og bare si at vi trenger mer, vi trenger mer, men så vet man ikke hva.

De fleste andre vi snakket med så ikke nødvendigheten av slik informasjon. **Britts** holdning delte hun med flere av de vi snakket med:

Det tror jeg vi har, men jeg må bare si, jeg kan tenke meg rådgiveren har det. Jeg har null niks peiling. Men med hensyn til om det er viktig, så... Neeei, jeg synes mennesker er mennesker og jeg liker å møte de sånn som de er, og da behøver jeg ikke å vite noen ting, også finner jeg ut etter hvert gjennom samtaler. Det jeg liker å vite er om de tingene som gjør at jeg lar være å trække i salaten. Altså, hvis det virkelig er ting du må vite så du kan unngå en del misforståelser, men her er de flinke med sånt.

Juni:

Jeg vet ikke, for meg som lærer er det greit å vite om de enkelte elevene for da vil jeg jo gjerne plukke ut land og

Jeg mener jo det er et poeng å få en oversikt over hva det er vi trenger å vite mer om, i stedet for og bare si at vi trenger mer, vi trenger mer, men så vet man ikke hva.

eventyr fra steder de kommer ifra. Så de kan få litt mer identitet. At de merker at det er ålreit der hvor foreldre eller besteforeldre kommer fra også. Til noe annet har jeg ikke bruk for det.

8.2 ELEVER OM TILTAK

Hva tenker elevene i forhold til mobbing? Er det et problem? Snakker de om mobbing og diskriminering, eller om mangfold på skolen? Hvem kan elever som opplever mobbing eller diskriminering henvende seg til? Vet de om skolen har en praksis på hvilke ord man bør bruke, og hvilke som ikke er akseptable – og hvorfor ikke?

På spørsmål om han opplever at det er mobbing på skolen svarte **Yousuf**:

Ikke så mye på denne skolen. Men vennen min har sagt at det er ganske mye på hans skole... Men de mobber ikke på grunn av hudfarge og sånn, de bare mobber hvis man ser veldig rar ut, hvis en går med briller så blir han mobba. Her blir folk mobba hvis de er kristne, ikke omvendt... Eller ikke mobba da, men hvis du er muslim så har du respekt, hvis du er kristen så har du liten respekt. Hvis du er utlending så har du mer respekt, men hvis du ikke er utlending så har du ikke så veldig mye.

Yousuf syntes ikke de jobber så mye i forhold til mobbing ved skolen hans. Men hva hvis det skjer noe, er det noen elevene kan gå til:

Jeg hadde ikke gjort det, da hadde det bare blitt mye større, og da hadde ingen likt meg. Og så ville det bli bråk etter skolen, og baksnakking. Men jeg synes ikke lærerne tar det så alvorlig. De bare sier første dagen at vi ikke skal plage andre og hvis noen gjør det igjen så orker de liksom ikke å gjøre noe med det.

Er det mobbing ved skolen deres?

Sarah:

Det var det før, men det har faktisk roa seg... Vet ikke, folk bare begynte å snakke, og vi har fått inn lærere som tar seg av elever som trenger litt ekstra hjelp og kanskje har ADHD, kanskje trenger litt forklaring på at man skal ikke banne og... Ja, de har fått inn en som ungdommene liker skikkelig bra, og han har kommet og hjulpet gutter og jenter som må roe seg litt ned og trenger litt ekstra hjelp.

Hva er det folk blir mobbet for?

Kanskje rykte, at det går rykter. Kanskje at en jente er skitten for hun har allerede hatt sex, eller hun er stygg for hun bruker jævlig mye sminke, hun kler seg ikke dekkende nok, en jente. Mmm, altså gutta her, for når de ser på fedrene sine som har en kone som dekker seg til så er det sånn at de sier at «dere er de kuleste og vi skal holde oss med dere og da skal vi si at hun kan ikke kle seg

sånn, hun er skitten, hun er tisper». Ellers er det ikke mye mobbing om klær og sånn. Men det er sånn på denne skolen her, at hvis du ikke kler deg dekkende nok så...

Sarah sier hun ikke har blitt mobbet selv. Vi spør henne om jentene også mobber:

Ja, eller jenter i mellom seg, det går... Ikke for så lenge siden var det en konflikt og det endte med slåsskamp... Det var en som, det var et bilde, på Facebook, og det var en som hadde skrevet «se på det jordskjelvet helt til venstre, hahaha» også reagerte mange jenter på det og gikk imot hun jenta som sa det, da, også kalte de henne en taper, også møtte hun hun ene jenta som hadde kalt henne en taper også begynte de å slåss, så alle de jentene som er på siden med hun som ble kalt «jordskjelv», alle de hater hun jenta nå. Det er så teit, bare...

Gjøres det noe på skolen for å jobbe mot mobbing?

Ja, vi har jo den MOT... Det er veldig morsomt, samtidig som vi lærer noe nytt. Det er leker og aktiviteter, men det skjer bare 2-3 ganger i året, da. Men for eksempel, det er en lek... En skal sitte i midten også skal alle i klassen si noe bra om den personen, og det hjelper jo, det øker selvtilliten til en person som kanskje har følt seg litt undertrykt og sånn. Også har vi sånne lapper hvor vi skal skrive «X, hun er en stjerne fordi...» også skriver alle i klassen, og de får vi beskjed om å henge opp på veggen hjemme så vi kan se på de (ler). Og det liker jo alle, for det er noe de kan få noe ut av, og der de kan si noe om det de mener og sånn, og de kan få noe tilbake. Det er det de alltid tenker (gutta), de skal ha noe tilbake, skal de være med på noe som er gøy så skal de alltid ha noe tilbake.

Jamal har ikke opplevd noe mobbing selv:

Men en kompis av meg, han blir kødda med, tulla med, om hvor han er fra. Jeg vet ikke åssen han reagerer... Han er fra Irak, eller han er tyrker, han snakker turkmensk, han er blanding, da, moren er tyrkisk og faren er iraksk eller noe... Så hvis det er et eller annet som har skjedd med terrorisme og sånn så kommer det sånn «du kunne jo ha vært med på det, du» og sånn «hahaha».

Men hva er egentlig mobbing? Er det som kompisen til Jamal opplever mobbing, eller er det bare litt tulling som ikke er så farlig?

Jamal svarte:

Han ser jo ikke det som mobbing... Sånn som jeg har lært om det så er mobbing at det er flere enn en som plager og det går over lengre tid. Sånn som man hører om. Jeg har alltid trudd det er sånn det var, jeg tror jeg lærte det av en lærer, eller om jeg har lest det et sted, det husker jeg ikke, men det var sånn det var forklart. Jeg tror han har blitt vant til det. Han tar det ganske greit.

**Jeg sier det til mamma og pappa,
men de kan jo heller ikke gjøre noe
med det. Kan ikke akkurat ta meg
på en annen skole, det skjer jo i hele
Norge, liksom.**

Er det bra?

Jeg veit ikke... Det er bedre å bli vant til det enn å bli plagt av det. Du må bli vant til det eller så blir du irritert over det, og da kan det gå ut over andre enn deg sjøl. Det er jo forskjellige måter å gjøre det på... Det er jo det han har blitt vant til. Jeg tror at han tenker at de ikke skjønner hva som skjer – dere skulle ha snakket med ham.

Er det et poeng å skille mellom å bli behandlet annerledes på grunn av den du er, på grunn av utseende, hvor du kommer fra eller hvem du blir forelsket i, og mobbing, eller diskriminering? Vi snakket med lærerne om hvordan man definerer mobbing og diskriminering, og mange av dem snakket om at det var litt vanskelig å ta tak i disse tingene fordi grensene kan være flytende og det kan være vanskelig å påvise at noe galt skjer. Hva tenker elevene om dette?

I disse samtalen kom det opp hvordan det er å gå rundt i verden som synlig minoritet, og i hvilken grad de opplever at lærerne deres forstår hva det innebærer. Alle som er synlige minoriteter opplever at de blir behandlet annerledes, men ingen mente at de blir direkte mobbet. Forstår lærerne at de har andre utfordringer enn majoritets elevene? Er det positive tiltak på skolen for å sikre at alle skal trives og ha det bra uavhengig av bakgrunn:

Amina svarte:

Ikke alle lærerne forstår, da, men kontaktlærerne mine gjør det. De skjønner, ja... Men egentlig gjør de ikke noe, men, for eksempel, de gjør ikke noe før jeg sier noe. Når jeg sier det, så begynner de på saken, og «sånn skal man ikke gjøre det», og «at sånn føles sånn». Men ellers så prater vi ikke, ikke noe blir tatt opp før jeg sier noe. Men generelt, de har jo regler generelt om mobbing på skolen. At vi ikke skal mobbe, ikke skal erte og sånne greier. De har jo det. Men, jeg tror ikke noen følger de reglene uansett. Det blir ikke noe av. Men mine lærere, når jeg sier det til de, så tar de det opp i hvert fall. De prøver liksom. Det er jo bra. Men de (elevene) fortsetter uansett. Men jeg må bare leve med det.

Snakker du om dette hjemme?

Ja, jeg sier det til mamma og pappa, men de kan jo heller ikke gjøre noe med det. Kan ikke akkurat ta meg på en annen skole, det skjer jo i hele Norge, liksom. Så de sier ikke noe spesielt egentlig, bare sier at du må leve med det... De kan jo ikke gjøre noe med det. Det er tungt å bære, liksom.

Synes du det hadde vært fint å ha mulighet til å tenke mer på hva man gjør når man må bære noe som er tungt? Hvis det var noen som hadde gode råd til deg?

Kanskje... Hvis de var gode, men hvis ikke, hvis jeg hadde hørt det før, fra før av, liksom, det rådet, så hadde jeg jo ikke trengt det fordi at, det hadde ikke blitt forandra noe uansett. Jeg lever livet mitt. Jeg er sånn.

Ingen av elevene hadde hørt om det var en klageordning på skolen, men ingen hadde tenkt at det var nødvendig heller. Vi spurte elevene om de visste hvor de kan gå hvis det er noe de har et problem med på skolen, eller hvis de bare ønsker å snakke med noen.

Khadra svarte:

Ja, det er noen, rådgiveren, hun er hyggelig.

Somaya:

Mmm, ja, rådgiveren eller kontaktlæreren, de er hyggelige. Men hvis det er noe jeg bare glemmer det, jeg snakker ikke så mye med noen. Jeg ser etter de gode tingene.

Jamal:

Vet ikke, jeg, sikkert rådgiveren, eller rektor. Eller man kan jo snakke med kontaktlæreren. Men hvis man har et problem med en av de, da har du et eget problem... Så hvis du ikke har foreldre som kan ta opp kampen, da har du i hvert fall et eget problem. Og det er jo synd, men det er ikke noe jeg kan gjøre noe med. Jeg hørte en historie om en jente som kalte læreren rasist. Det er jo ikke noe bra å si det da, for man vet jo ikke. Men, det var heller ikke verdt det å si ifra for det ble problemer for henne senere. Med karakterer, han læreren tok igjen også anser man den som sier ifra som en pøbel. Det er lettere for eksempel å si ifra om man har et problem med en lærer. Men de liker ikke å bli kalt rasist foran andre, det virker som om det er veldig vanskelig for lærerne.

Sarah:

Ja, vi har en... Eh, jeg vet ikke hva man kaller det, en sånn psykolog, da, som kan hjelpe deg. Ofte så er det lærere som tar med elever til henne... Men ellers er det ingen som er frivillige, for, jeg vet ikke, de er kanskje redde for å bli mobba eller «du dro til henne for du må bli snakke til, er du ikke normal eller?» De synes det er teit, «hvorfor skal jeg sitte og få hjelp?» Jeg har vært inne hos henne et par ganger og hun snakker veldig ordentlig og sånn.

Fikk du den hjelpen du ønsket?

Ja, det gjorde jeg. Og jeg tror at det ikke bare har med henne å gjøre. Det har å gjøre med den personen som kommer. Hvis du snakker til henne så tar hun selvfølgelig initiativ til å hjelpe deg, men hvis du bare sitter der og..., så tror jeg ikke hun hjelper like mye.

Ridwan opplevde at han ble behandlet urettferdig av lærerne sine. Vi spurte ham om han hadde tatt det opp med noen:

Kan ikke snakke med noen. Jeg kan si det, men det hjelper ikke, for da tar de læreren sin side, uansett hvilken sak. Så jeg kan jo snakke med dem, men det skjer lite.

Man må presse på hvis det er noe man sliter med. Det er veldig lite initiativ fra skolen selv.

Mimi fortalte at hun hadde gått til en lærer med en sak:

Ingen av dem hører. Alle lærere støtter hverandre. Liksom, det var en lærer som slang meg inntil en vegg. Liksom, hun tok meg opp og så slang hun meg fordi jeg var ved pulten hennes og hun trodde jeg så på tingene hennes. Også sier jeg det til læreren min og så tar de det opp og så sier hun andre «nei, jeg har ikke gjort det», også de tror på henne, til og med når hele klassen har sett at hun har gjort det. De støtter hverandre, de hører ikke på hva elevene sier fordi det er mange som lyver, ikke sant. Så det går utover andre også som egentlig snakker sant.

8.3 FORELDRE OM TILTAK

Hva tenker foreldrene om skolens tiltak mot mobbing og diskriminering og hvordan det blir tilrettelagt for mangfold? Er de kjent med hvilke ordninger som finnes ved skolene? Synes de at disse ordningene fungerer? Har deres barn opplevd mobbing?

Svært få av dem vi snakket med hadde oversikt over de ordningene som eksisterer ved skolen til barna deres, men de fleste nevnte at man kunne gå til helsesøster, rådgiver eller rektor hvis man hadde et problem. Mange fortalte at de ikke hadde oppsøkt skolen for å ta opp utfordringer fordi de ikke føler seg trygge, eller at de er redde for å skape problemer for barna sine.

Martin svarte:

Angående klageordning kan man gå til inspektør og rektor, hvis de er et av problemene er det ingen steder å gå. Jeg har ikke sett noen spesielle saker. Man må presse på hvis det er noe man sliter med. Det er veldig lite initiativ fra skolen selv.

Har barna dine opplevd mobbing?

Ja, min jente har kommet til meg og snakket om at «han der kaller meg sånn, sånn og sånn», så jeg har sagt at «du godtar ikke niggerordet, men du er fra Afrika, det må du godta». Jeg har sagt at du kan ikke komme til meg, du må kjempe for deg selv.

Snakker du med barna dine om hvordan de kan gjøre det, hva de kan gjøre?

De må ha kunnskap for det første. Det er grunnlaget. Og så må man være stolt av seg selv, veldig stolt av seg selv. Hvis du har respekt for seg selv så kan du ha det mot andre også. Jeg sier at de må ikke mobbe andre. Hvis du mobber folk så kan du også bli mobbet.

Marjane:

Nei, det varierer jo, men jeg opplever at skolen ofte er passiv. Og som forelder er jo problemet ofte at barna ikke vil fortelle alt til sine foreldre. Så jeg vet langt fra alt, men hvis du snakket med dem kunne de svare på hvor-

dan de har opplevd både lærere og elever ved skolen. Men jeg har ett eksempel med han minste sønnen min. De er 3 minoritetselever i en vanlig norskklasse, og han ble veldig plaget av en norsk gutt, ble kalt dum og annerledes og masse sårne ting. Så jeg dro til skolen og snakket med læreren og så sa læreren at han var klar over hva som skjedde. Da ble jeg litt oppgitt, også sa jeg «hvis du er klar over det som skjer, hvorfor har du ikke gjort noe? Du må gjøre noe og ta affære og få slutt på dette». «Dere er to lærere og dere vet hva som skjer og det her er uakseptabelt. Sønnen min er på skolen for å lære og ikke for å bli slått. Når han sitter er det noen bakfra som slår han i timen og da er det du som lærer som har ansvar for å rydde opp i den situasjonen». Jeg sa til læreren at «dersom dere ikke gjør noe så anmelder jeg denne saken». Etter denne dagen så har jeg ikke hørt noe mer fra sønnen min.

Sonia fortalte om en gutt som er på psykiatrisk avdeling på grunn av reaksjonene han hadde på en lærers kommentarer over tid:

Men rektor vil ikke gjøre noen ting. Det vet jeg. Rektor vet ikke om dette, men jeg vet at hun vil ikke gjøre noen fordi det har skjedd mange andre episoder når barn eller foreldre har gått til henne. Det er lærere, vi vet om mange lærere som gjør ting som man bare ikke må gjøre, men det skjer ingenting med dem. Så vi er litt redde for å ta opp saker og at det skal skape problemer for barna våre. Så jeg kan fortelle dette til dere, fordi dette er et prosjekt, det er helt greit.

8.4 LÆRERE OM SPRÅKBRUK

Hvordan forholder skolene seg til språkbruk? Er dette et tema det fokuseres på fra ledelsens side, eller tar hver lærer tak i det som måtte oppstå av slengbemerkinger i klasserommet individuelt? Er det et poeng å ha regler for hva som er akseptabelt å si eller ikke? Vi spurte om skolen har en policy.

Juni svarte:

Ja, «neger» er vi ferdige med. «Homse» vil vi ikke være – men mange vet ikke hva det er en gang. De bruker det i hytt og gevær.

Gunn mener de ikke har noen uttalt policy ved hennes skole, og at hun opplever at hun er litt usikker i forhold til hva som er ok å si – det er mange nye begreper. Vi snakket blant annet om «neger»-debatten:

Så derfor blir jeg litt redd, for jeg vet ikke helt hva jeg skal bruke... Men for meg er det veldig ålreit å bruke «neger», da, eller «mørkhuda» kan jeg godt si. Jeg er vant til å si «neger», men for meg er det positivt, jeg skulle gjerne hatt den brune huden de har, jeg! (ler)

**Jeg ønsker jo heller noe konkret
i forhold til mangfold som vi snakker
om nå, begrepsbruk, holdninger
– mye mer interessant.**

Vi snakket mye med lærere om begrepsbruk generelt, og flere opplevde en del usikkerhet rundt hvilke begreper som kan brukes, kan man si «minoritetsspråklig»? «innvandrere»? «fremmedspråklig»? Og hva betyr de ulike begrepene, for hvem?

Ellen svarte:

Når jeg sier «fremmedspråklig» så mener jeg innvandrergruppen... De som ikke har norsk som første språk, det, og også førstegenerasjon, barna som ikke nødvendigvis snakker norsk hjemme. Der er det, jeg prøver å formulere meg nå, også husker jeg ikke hvilket begrep jeg skal bruke, sånn og forstå... I forhold til begreper, så bruker jeg første generasjon om de som er født her, men som har foreldre som snakker et annet språk hjemme. For vi snakker om «etnisk norske», men hva sier du da om de andre, «etnisk utenlandske»? Men i forhold til «fremmedspråklig», jeg tenker norsk som fag, jeg vet du, og da tenker jeg at de har en annen norskplan, men det er jo gjerne de som har kommet i sin levetid, de har en annen norskplan.

På spørsmål om skolen har en språkpolitikk svarte Ellen:

Vi har ikke noe skoledebatt på noe nivå å snakke om. Vi har jo gode holdninger i ledelsen, så. Det er snakk om å ha kapasitet til å ta opp nye spørsmål. Vi får pådytta så mye ellers, håpløse greier, masse dritt, rett og slett, som ligger i skuffene og ikke blir brukt etterpå. Jeg ønsker jo heller noe konkret i forhold til mangfold som vi snakker om nå, begrepsbruk, holdninger – mye mer interessant.

Vivi:

Elevene er jo av og til litt opptatt av de der tingene. Jeg har hatt engelsktimer hvor vi har tatt hele linjen fra «negroes» to «African-American», alle de der stegene som har vært gjennom mange tiår i USA. Det som jeg sier til mine elever er jo det at det med de her begrepene og hva du kaller folk, det har jo veldig mye med hva som ligger i bunnen. Noe er jo stygt, og den er jo grei. Det kan vi være enige om.

Men det går jo også på det her med hvordan konteksten er i kommunikasjonssituasjonen. Det er jo mye som brukes ironisk, mer som en sånn klapp på skulderen-greie med humor. Men det er klart at det blir jo helt feil hvis du bruker det helt ukritisk. Og så er det hvem som sier hva til hvem og hvordan det sies. Jeg prøver å lære mine elever at vi kan ikke rettferdiggjøre en sånn språkbruk bare med det at «jeg mente det pent». Det er noe som enhver må være veldig bevisst på. Men jeg vet ikke om skolen har hatt noe sånn i klassene, sånn nærmest sett læresetninger på hva man sier og ikke sier. Kanskje man har vært litt forsiktige med det også. For å ikke overfokusere på det. At man tross alt er individer sammen her også.

Britt:

Vet du hva, jeg hadde en ganske morsom opplevelse med akkurat det, for jeg hadde historie i en klasse, og da snakket jeg om «negerslaveriet» i USA, i Amerika, og det er jo et begrep, ikke sant, så jeg tenkte ikke noe over det. Og da var det en av jentene som sa sånn i forbifarta at «egentlig så er jeg ikke så veldig begeistra for ordet 'neger'». Og da sa jeg at «dette er jo ikke ment som diskriminering av noen, det er rett og slett bare en, at man kalte det faktisk for det, 'negerslaveriet i sørstatene i Amerika'». Så da sa jeg «hva ville du ellers ha kalt det?» og det visste jo ikke elevene egentlig...

Du kunne kanskje bare brukt «slaveriet»?

Ja, slaveri, for eksempel.

Jannecke:

Nei, vi har ikke hatt den debatten om språkbruk. De er alle elever. Men elevene seg imellom diskuterer jo sånne ting og bruker ord man helst ikke skal bruke. Så da forklarer jeg veldig tydelig at det er bare pakistanere som får lov til å si «pakkis», for eksempel. Ingen andre får lov til det. En ting er elevene, men lærerne ville jo aldri brukt disse ordene. Jeg har hørt at det fremdeles er et problem noen steder og det sjokkerer meg. Det er jo ikke sensur det går på, det er jo språkutvikling... «Neger» var greit på 60-tallet, men det har ikke vært greit på mange, mange år.

På spørsmål om de har snakket om hvorfor man bør eller ikke bør bruke et ord svarte **Toril**:

Nei, jeg vet ikke. Kanskje folk tar det for gitt. Det er jo lærere. Alle tar det litt for gitt at man har en allmenn-utdannelse sånn at man tror at alle vet og forstår, da. Kanskje er det derfor det ikke har vært en debatt rundt det... Jo, det er nok noen antakelser der...

8.5 ELEVER OM SPRÅKBRUK

Hva tenker elevene om begreper og språk? Er de opptatt av det? Har de snakket om dette i timene? Ingen av elevene vi snakket med hadde opplevd å ha særlig fokus på begreper og språkbruk på skolen utover at læreren prøver å ta tak i banning og slengbemerkinger i klasserommet. Mange hadde ikke tenkt så mye på ordbruk utover at de ikke liker at folk bruker ordet «neger». En del snakket også om at «homo» og «homse» brukes mye som skjellsord, og de syntes ikke noe om dette.

Elevene opplevde generelt at de snakket lite eller ingenting på skolen om ordbruk som kunne være diskriminerende, og de fleste av de vi snakket med hadde lite å si om dette temaet. Mange snakket om at det de hadde av utfordringer i forhold til å være minoriteter ikke handler så mye om å bli kalt ting direkte. (Se kapittel 5 om å bli behandlet annerledes for hvordan ungdommene forklarer opplevelsene sine.)

**Jeg må liksom forklare meg.
Når de sier «neger» for eksempel,
så må jeg forklare at ordet kommer
fra «negro» og «nigger» som kommer
fra slaveriet, og det er ikke noe
godt å høre.**

Sarah snakket om klasseromssituasjonen der hun opplevde at det var mye bruk av «stygt språk» som får fortsette:

Jeg vet at lærerne har sikkert blitt lei det, de orker ikke mer, de gidder ikke mer. Det er litt leit, men jeg forstår det, når du har prøvd i 15 år, liksom, og bare, «ok gutter, nå bruker vi ikke det ordet, og jenter nå må dere respektere hverandre», altså, man gir jo selvfølgelig ikke opp håpet, men noen ganger så blir man lei. Men, altså, de griper inn når det er tid for å gripe inn. For eksempel, når to gutter eller to jenter skal gå mot hverandre, altså er på vei mot slåsskamp, så tror jeg læreren griper inn, eller hvis to sitter på hver sin side av klasserommet og (sier) «ja, din homse, ja din pakkis» så tror jeg læreren vil si «demp dere». Men noen ganger hvis noen sier, «ja, din homse, hold kjeft, da», så sitter læreren der, og kanskje noen blir notert. Og hvis den andre sier «ja, din homse, hold kjeft, da», og de nærmer seg hverandre, så da kanskje læreren sier, «hei, dere to!», og læreren kommer og prøver å stoppe det, men det blir ikke tatt så alvorlig hvis en bare kaller en annen «homse» eller noe.

Mina synes det er en del slengbemerkinger på skolen hennes. Hva gjøres i forhold til det:

Det er sånn, lærerne sier bare «sanne ord bruker vi ikke her på skolen og det får dere bruke når dere er for dere selv». De gjør ikke noe med det, de bare sier noe, men det er ikke så lett. Det er sånn, «nå er det nok», hvis det blir slengt et stygt ord i klasserommet så er det sånn, «det ordet vil ikke jeg ha i klasserommet». Også er det ferdig, det er ikke noe mer som skjer. Det er ikke så lett, for ingen hører på dem, liksom.

Somaya derimot opplevde ikke at det er masse slengbemerkinger i klassen:

Det skjer aldri. De er hyggelige, for eksempel, klassa mi, de er hyggelige.

Jamal opplever heller ikke at det er mye slengbemerkinger i klassen, men han mente heller ikke at de hadde noe system på skolen med hvilke ord som er ok å bruke:

Nei, jeg må liksom forklare meg. Når de sier «neger» for eksempel, så må jeg forklare at ordet kommer fra «negro» og «nigger» som kommer fra slaveriet, og det er ikke noe godt å høre. «Heller bruk mørkhuda», sier jeg, men noen ganger så bare lar jeg de snakke, gidder ikke blande meg, det blir jo litt slitsomt, orker ikke. Men jeg skjønner forskjellen på de som bruker ordet på en nedverdiggende måte og de som bruker ordet fordi de ikke veit hva det betyr. Nå legger jeg liksom merke til det, åssen de sier det, og når jeg forklarer, de som ikke visste hva ordet betydde, de bruker det gjerne ikke mer. Men de som vet de bryr seg ikke og sier bare «sier du det?» også bare går de videre.

Hva liker du best å bli kalt?

Navnet mitt!

På spørsmål om de snakker på skolen om hva som er ok å kalle folk svarte **Alex**:

Nei, vi har ikke snakket om det, det har vi ikke gjort. Men det er noen ord jeg bare aldri bruker, liksom. Jeg bruker aldri ordet «neger», aldri, jeg synes det er et rasistisk ord, jeg bruker det aldri.

Hvorfor mener du at det er et rasistisk ord?

Jeg vet ikke hvorfor jeg akkurat synes det er et rasistisk ord, men sånn som de fleste folk, de som er svarte, hvis de hører ordet «neger», så blir de ganske enkelt irriterte. Men hvis svarte folk sier det er rasistisk ord, så er det ingen som hører på hva de sier, og hva de synes om ordet. De sier at det er et fint ord. Det er jo bare noe som de finner på, så de liksom bare kan piffe opp seg selv. Men hvis svarte folk ikke liker det så synes jeg at vi bare skal høre på dem, liksom, det er jo liksom de som vet det best.

Farah:

Norske, de vet ikke hva ordet «neger» egentlig betyr, de ser en «neger» i meg, i en som er mørkhudet... Så til og med folk jeg kjenner, de kan stå og snakke og si «ja, jeg møtte en 'neger' her om dagen, og han var sånn og sånn». Og det er helt vanlig for dem å si det, også hvis jeg spør, «hva var det du sa nå?», også sier de, «ja, du vet, en 'neger', en mørkhudet... Så da sier jeg «slutt og kall meg 'neger'» eller «slutt å si det ordet 'neger' det er veldig sårende» og så begynner det den diskusjonen, eller noen sier bare «greit».

Og, noe annet, jeg har hørt en del norske si det hvis de har solt seg også sier de «åh, du har blitt så brun, du har blitt så brun som en 'neger'», og det er frekt, liksom, de kan jo bare si «du har blitt mye brunere enn du var før», eller «du har blitt skikkelig brun».

Edith:

Men, det er så mange som ikke skjønner... Norske folk sier, «hvorfor kan mørkhuda bruke 'neger' og ikke jeg?», men «neger» ble jo brukt i så mange år som nedlatende for å beskrive noe skittent, noe stygt, noe ubrukkelig, ikke sant? Jeg var på 7–11 en dag og det var en gutt, han hadde sånn ring i øret i stedet for øredobber, også snakket han om at han skulle ha dem større og så sa hun kjerringa han prata med, «hva, skal du ha sånne 'neger-ører'??», og jeg bare, «what?», med en gang, jeg bare «hva faen var det du sa??», og hun bare, «åh, jeg så deg ikke, jeg», og jeg «hva faen var det du mente med 'neger-ører'?, og hun, «nei, du vet sånne lange hengende ører». Jeg hadde så lyst til å slå til 'a, men så var det kamera der, så jeg kunne ikke gjøre det (ler).

**På biblioteket så har de
en synonymordbok, og der står
det blant annet «neger»:
«et apekattliknende vesen som spiller
på trommer og spiser banan».**

Hva med skolen, har dere snakket om ordet «neger»?

De unngår det. Vi hadde en bok, som var skikkelig gammel og læreren leste fra den, også var n-ordet der, så hun bare hoppa over det også sa hun «n» også fortsatte hun, og så den siste setningen, da leste hun den bare kjempefort også lukka hun boka også fortsatte hun med noe annet.

Men så hadde vi en annen lærer, i historie, og en dag så kom han og sa «nå skal vi snakke om de negrene i det svarte Afrika». Og han er en skikkelig søt lærer, men han merka ikke selv at han sa det, også sa jeg til ham «hva var det du sa nå?» også sa han, «jeg var ikke klar over at jeg sa det, beklager!» også sa han «nå skal vi snakke om buskmennene», og jeg bare! Men det er flere som er sånn, når de tenker Afrika så tenker de sånn «ugga- bugga» folk, liksom, kvinner uten bh eller noe og menn som har sånn dings på seg, liksom.

På biblioteket så har de en synonymordbok, og der står det blant annet «neger»: «et apekattliknende vesen som spiller på trommer og spiser banan». Den boka står i bokhylla på X skole, en av de beste videregående skolene i landet. Så hvis de har det i skolene våre og halvparten av lærerne ikke vet hva «neger» egentlig betyr, eller noen av dem vet det, men ikke vil innrømme det, så blir det sånn, ingen kan forandre på det for enten vet de og vil ikke innrømme det, eller så vet de ikke og vil gjerne vite det, men ingen forklarer det til dem.

9. TILRETTELEGGING FOR LIKEVERDIG BEHANDLING – FORVENTNINGER

Endringene i elevgruppen som resultat av immigrasjon til Norge varierer åpenbart mellom regioner, mellom by og land og også mellom ulike deler av byer. Noen skoler har mer erfaring med mangfold enn andre, men i et multietnisk samfunn vil de aller fleste skoler oppleve noe forandring i årene som kommer. Hvordan møter skolen disse endringene? Hva gjøres konkret for å sørge for at mangfoldet ivaretas?

9.1 LÆRERE OM TILRETTELEGGING

Vi spurte lærerne om hva som gjøres for at alle elevene skal trives på skolen, uavhengig av hvilken bakgrunn de har. Tar man beviste grep? Finnes det en policy ved skolen i forhold til å fremme mangfold, eller velger lærerne selv hva de setter i gang:

Ellen svarte:

Ja, altså... Det er vel, i hvert fall blant samfunnsfag-lærere, at det er en veldig stor interesse til å trekke fram det man har til å bruke, i klasserommet. Altså at de elevene som er der er utgangspunkt for noe vi kan ha veldig glede av. Det gjøres veldig ofte til at du legger opp til at man kan holde et foredrag. Jeg vet at det har blitt drevet med matlaging fra ulike kulturer, og da har jo norske elever valgt seg kulturer de og. Også har jo ofte innvandrerelevbrukt sin egen kultur med noe spennende, ikke sant, at det er litt annerledes, og forteller om konflikt og krig og, ja, at de har noe ekstra å gi og bidra med. Og det har jo kommet noe tilreisende som har tatt noen klasser sånn ad hoc, som har gjort noen spenstige sprell. Det har vært veldig artige ting. Så det er noen stunt her og der med folk som driver med ting. Men langt ifra, skolen har ingen policy som du sier, eller noe prosjekt der.

Britt:

I forhold til å ta litt tak i mangfold... Det kom, vi har hatt besøk av en som jobber for Kongo, han er... Det var en innsamling, krigen der nede. Så hadde vi tilbud om en fra et afrikansk land, og jeg tror det var Uganda, men det er en stund siden nå, og han kunne komme og snakke om forholdene i hans land... Men det kom midt oppi, jeg tror det var avslutningen ved juletider eller noe sånn, så det kokte noe bort på et vis, altså. Men jeg tenkte på det at det kunne vært veldig interessant å ha hatt et menneske som kommer fra et land, og det var et av landene i Afrika hvor det har vært uroligheter, hvordan var det faktisk denne personen opplevde dette landet, altså en ny versjon, da. Det ville vært veldig lærerikt for elevene også.

Jeg vet at det har blitt drevet med matlaging fra ulike kulturer, og da har jo norske elever valgt seg kulturer de og.

De fleste nevnte liknende tiltak som **Ellens** og **Britts** eksempler her, med besøk utenfra og kulturkvelder med matlaging som hovedaktiviteter. Mange nevnte også at de ofte ber minoritetselevne holde foredrag om religionen sin eller hjemlandet sitt. I forhold til vårt spørsmål om de synes at skolen bør ta konkrete grep i forhold til å tilrettelegge for mangfold varierte responsen en del. Flere så dette i forhold til en allerede stram ressursituasjon – når skal man få tid til å gjøre enda flere aktiviteter? Andre var prinsipielt for eller imot tiltak eller «særbehandling» av enkeltgrupper:

Thea svarte:

I fjor fikk jeg en melding av faren til en elev som sa at, i 8.-klasse, som sa at sønnen ikke kunne svømme med jenter, og om det var mulig å dele i gutte- og jente-grupper. Så svarte jeg «ja, selvfølgelig», og tenkte at dette var ikke noe problem, men det var det. Det var et kjempeproblem. Det ble sånn «hvorfor skal vi ta hensyn til det? De bor i Norge». Det er den vanlige argumentasjon når sånne ting kommer opp. Også er det dette med halal-kjøtt. Det kan bli en diskusjon, hvorfor vi må kjøpe halal-kjøtt, kan vi ikke bare kjøpe kyllingpølser? Det blir litt sånn, «kommer de her på besøk, så må de oppføre seg. Når jeg er på besøk, så gjør jeg jo det», det blir liksom den. Men de er jo norske statsborgere, denne gutten er norsk statsborger, han er norsk. Han skal bli tilrettelagt for, det har vi skriftlig, men tydeligvis med noen ting så henger det igjen. Og jeg synes kanskje også det er en mangel på godvilje av og til. Men det gjelder ikke alle. Det gjelder de litt eldre også gjelder det de som er kristne, som er konservative kristne, som har en idé om at «de kommer til helvete, så jeg trenger ikke kjempe for de». Det er min tolkning...

Juni:

Er ikke helt sikker på om vi skal gjøre det. Her er det så mange forskjellige morsmål og foreldre eller beste-foreldre fra andre land, jeg vet ikke om vi skal legge tilrette for alt det. Jeg ser ikke at det er noe problem. Hvis jeg skulle begynne å gjøre noe spesielt fordi at folk hadde en bestemt hudfarge her så blir det helt gærent. En ting er at noen er dårlige i norsk, de burde hatt ekstrahjelp på den måten. Men vi har jo også norske som er svært dårlige i norsk. Så jeg ser ikke noe spesiell tilrettelegging som burde være nødvendig. Vi hadde en elev for noen år siden som gjerne ville ha bønnenrom her. Da sa vi bare «nei, dette er norsk skole. Gå på do hvis du må».

Kan man be på do?

Ja, jeg tror det. Ja. Gå i et kott, gå under trappa.

Ingen av skolene vi besøkte hadde et eget bønnenrom. Men de fleste nevnte at det legges til rette for religiøse høytider.

Gunn svarte:

Jo, den policyen er veldig klar, at Eid og de festene får muslimene feire. Og Ramadan blir også respektert av lærerne. Ja, fastemåned er slitsom for dem, altså, og de bryter den, mange også.

Hva med et mangfoldsperspektiv generelt? Er skolene opptatte av å sette fokus på dette? For de fleste ytrer dette seg i å tilrettelegge for elevenes varierende grad av norsk-kunnskaper.

Gunn svarte:

For meg er det ingen policy. På denne skolen, snittet av skoleflinkhet her har vært veldig høyt tidligere. Og nå ønsker de flere og flere elever, og det er flere av de ikke-etniske nordmenn som søker seg hit, også med dårlige språkkunnskaper. Dermed forskyves ting, det blir nesten som i ungdomsskolen i enkelte klasser, men jeg har ikke opplevd det enda for jeg har ikke hatt 1. og 2. Men jeg vet at de har hatt problemer i enkelte klasser, men de snakker ikke så mye om det, problemer med mye uro, vanskelig å komme igjennom pensum, eller det heter vel målplaner nå... Så jeg vet at kanskje det kan slå negativt ut for lærerne, for de har ikke ressurser så de blir oppgitt.

Britt snakket også om ressursknapphet. På spørsmål om skolen bevisst tar opp mangfold i forhold til etnisitet, religion, seksuell legning osv. svarte hun:

Jeg tror... Vi har fått en del homofile elever her, som har vært ganske åpne homofile, altså, og så vidt jeg vet så de har ikke blitt åpent mobba... Man godtar. For her på huset så har vi mange ulike grupper, ulike studieretninger. Og alle disse de utmerker seg, i hvert fall drama og dans, drama spesielt, de kler seg litt sånn annerledes, litt sånn farverikt, man spiller teater... Sånn at her er man vant til at folk, «stikker seg litt ut» (indikerer anførselstegn i lufta), at man ønsker å være litt annerledes.

Hva med såkalte «etniske minoritets elever»?

Nei, hva man gjør... Det må du nesten spørre skoleledelsen om, hva de tenker om det. Jeg tror ikke vi har noen helt klar strategi på hva de ønsker å gjøre, eller de har kanskje ikke tenkt så nøye igjennom det. Det de kanskje tenker er å få innvandring, eller minoritets-elevne til å føle seg hjemme i klassene, i gruppene... Det ligger kanskje mer på det planet, at man skal få de til å føle seg trygge i forhold til gruppa, til klassen.

I forhold til om skolen bør ha en bevisst policy når det gjelder tilrettelegging for mangfold, svarte **Jannecke**:

Jeg tror vi rett og slett ikke bevisst tenker på det. Det er kanskje positivt. At vi tenker på alle elevene som elever. Vi tenker på elevmassen som en homogen masse av elever. For meg så er det positivt. Og i forhold til om vi trenger noe kompetanseheving eller trening som du sier, jeg kan

**Vi tenker på elevmassen
som en homogen masse av elever.**

ikke skjønne at det skulle være nødvendig her. Overhode ikke, det kan jeg ikke. Nei, nei, nei. Det er respekt for alle unntatt, altså, uavhengig av hudfarge og... Det er et eller annet med at hvis du holder ut, altså, ikke holder ut, men hvis du trives på en skole som den jeg jobber på, så har du et menneskesyn som fungerer der, ikke sant?

9.2 ELEVER OM TILRETTELEGGING

Hva gjøres for å fremme og ivareta mangfoldet på skolen? Snakker man om fordommer og holdninger? Vi spurte elevene om hvordan det er å være synlig minoritet på skolen. De aller fleste av elevene vi snakket med opplevde at det ikke skjer noe spesielt ved skolene deres i forhold til å tilrettelegge for mangfold. Ingen hadde opplevd å snakke om holdninger eller hatt fokus på respekt for forskjeller blant elevene, eller ved skolen generelt.

Vi spurte **Yousuf** om de hadde snakket om endringer i Norge, at det nå er mange forskjellige mennesker med ulik bakgrunn som bor og jobber og går på skolen sammen:

Vi snakket kanskje om det i første klasse, men ikke etter det... Men jo, vi hadde sånn fag, i samfunnsfag, om diskriminering og sånn, masse om han Martin Luther (King) og sånn. At før i Amerika hadde de svarte egne doer og alt sånn mens hvite hadde litt sånn mer luksus.

Snakket dere om nåtid også, i Norge, for eksempel?

Jeg vet ikke, husker ikke...

Alex:

Liksom, jeg har ikke sett noen lærere akkurat forskjellsbehandle folk. For når vi sitter i timen, vi sitter og gjør forskjellige ting, så kan læreren si, «nå gjør vi oppgavene», også for eksempel hvis noen bråker, og hvis for eksempel en med annen bakgrunn bråker, hvis han bråker mange ganger så får han anmerkning samtidig som han andre og, sånn som når norske bråker, så får han også anmerkning. Jeg ser ikke noen forskjellsbehandling i klasserommet mitt i hvert fall. Og ikke fra forskjellige lærere. Jo, jeg føler, elevene her blir likt behandla. For jeg tror de ser litt mer på de som elever, enn hvor de er fra. For de ser litt mer sånn i dypet... Ser dem som vanlige personer, helt vanlige personer. De snakker norsk, de kan dialekten, kan skrive norsk, forstå norsk, lese det, så de ser ikke noen forskjell på det.

Det jeg selv synes er at folk skal bli behandla likt, uansett hvordan de ser ut, hvordan de er, hvor de kommer fra, hva de snakker. Men så bør de også se på hvordan... Ja, man må liksom se hvor de kommer fra, men fortsatt så bør de behandle likt. Så liksom, det kan være litt dumt noen ganger for hvis det er noen uttrykk på norsk som jeg har aldri skjont, så blir noen, noen blir ofte litt sånn irritert for at jeg ikke skjønner hva de snakker om, hvilket uttrykk de bruker. Så blir de ofte irritert over

det, så liksom, jeg bare føler meg utenfor noen ganger når de snakker om enkelte ting. Det er mer med elevene, egentlig.

Vi spurte **Khadra** om hun synes at skolen jobber bevisst i forhold til at elevene er forskjellige, og om skolen legger til rette for at alle skal trives:

Ja, jeg tror det, jeg vet ikke, jeg vet ikke hva de gjør. Ja, de vet jo at... Men jeg bryr meg ikke om hva de synes om meg, liksom. For da hadde jeg ikke gått med de klærne her og sånn. Jeg vil gjøre dette og jeg bryr meg ikke om hva de tenker. De klærne her, det er ikke bare sånn kultur og tradisjon og alt det der, det er islamsk symbol. Hvis du er muslim og hvis du går på gata, hvordan skal folk vite om du er muslim eller ikke? Det er den her symbol som viser at du er muslim, sånn, så. Det vil jeg gjerne vise.

Snakker dere om forskjellige religioner?

Jo, vi snakker i klassen, vi framfører og forteller og sånn. Det er jo bra det. Men kanskje ikke det skjer så mye. Jeg har jo begynt, liksom, fra åttende, og til andre videregående så har det jo vært det samme, det er alltid det samme, så. Vet ikke jeg... Jeg tror det hadde vært samme uansett. Det er sånn, de hører og alt sånne ting, det er sånn optimistisk. Men kanskje inni så er de en annen. De vet at du er bare annerledes, det er på en måte framstilt en annen metode, jeg vet ikke.

Amina:

Mmmm. De lærerne prøver, men... De prøver nesten alt på en måte, også det som jeg kommer på at de burde gjøre, også gjør de det. Uten at jeg sier det til de, så vet de at de må gjøre det. Jeg vet ikke noen andre ting de må gjøre, for jeg vet ikke om det er noe å gjøre. Jeg er bare veldig bevisst på at nå må jeg leve med dette.

Snakker de om forskjeller og respekt for forskjeller på skolen?

Jamal:

Neeei, jeg tror de gjorde det før, men ikke på videregående. Jeg tror de tar det som en selvfølge, kanskje, at alle har lært det på barne- og ungdomsskolen. Men det er jo ikke ferdig, liksom. Men jeg tror de tenker det.

Jamal snakket mye om at han blir behandlet annerledes fordi han er mørk i huden. Tror han at lærerne ser at man lever annerledes i verden som synlig minoritet?

Nei, jeg tror ikke de skjønner det. Og hvis de har tenkt på det så er det sånn «stakkars... du kan ikke mye», at man trenger hjelp, at man ikke er like flink som de andre.

Det er noen utfordringer som jeg ikke tror lærerne forstår ordentlig. Jeg tror ikke det... Det som er, det er veldig mange nyanser, mellom svart og hvit, mange gråsoner, og de klarer ikke å se det...

9.3 FORELDRE OM TILRETTELEGGING

Hva vet foreldrene om hva som gjøres for at alle skal trives uavhengig av bakgrunn? Vet de om man snakker om holdninger? Hva fungerer bra i skolen, og er det noe som kunne endres til det bedre?

Vi spurte **Veena** hva hun tenkte om dette:

Jeg har fulgt døtrene mine veldig tett, og så tenker jeg at de har prøvd å gjøre det beste for alle elever, og også elever med innvandrerbakgrunn. Men det er ikke alltid de har lyktes med dette, og det er jo forståelig.

For eksempel, jeg hadde en foreldresamtale med norsklæreren til datteren min i fjor, det var da hun hadde begynt på videregående skole. Og foreldresamtalen var bare 10 minutter, også begynte læreren... For det første, holdningen var bare sånn, du kunne se det, kroppsspråket sier veldig mye, ikke sant, når du hilser på noen så vet du ganske mye med en gang, for det sier veldig mye. Og kroppsspråket var litt sånn (viser med kroppen lukket inn med armene krysset, uvennlig mine i ansiktet), litt negativt. Også begynte hun (læreren) å snakke om datteren min og hennes faglige utvikling, også sa hun at «hun må jobbe veldig mye» og «førstegangs innvandrere som dere sliter veldig mye med norsken». Også begynte hun å snakke om førstegenerasjons innvandrere, men jeg hadde ikke tid, for vi hadde bare 10 minutter og hun skulle informere om flere ting.

Og jeg ble forbanna! Jeg hadde lyst til å si «hvorfor snakker du om innvandrer generasjonen? Datteren min er født i Norge, og hun har jo ikke problemer med norsken, hun fikk seks i bokmål og i nynorsk på ungdomsskolen!». Det var da hun begynte på videregående at karakterene gikk ned, men da hun byttet skole så gikk de rett opp igjen. Og det kaller jeg fordommer, absolutt, klar fordom. Hun begynte å snakke med meg om innvandring, hva har det med saken å gjøre? Så jeg tenker at de prøver å kartlegge, de prøver å gjøre en god jobb, men det er ikke alltid de klarer det.

Som forelder som også jobber som lærer var **Marjane** opptatt av lærernes bevissthet om minoritetslevers utfordringer:

Det er noen utfordringer som jeg ikke tror lærerne forstår ordentlig. Jeg tror ikke det. Det som jeg kan si... Det er veldig mange lag her, og jeg har veldig mange teorier. Men det som er, det er veldig mange nyanser, mellom svart og hvit, mange gråsoner, og de klarer ikke å se det...

Vi er ikke religiøse, og jeg går ikke med skaut; datteren min er fri, hun får lov til å sminke seg og sånn, så føler de «å, ja, ok, hun er av den typen», men så klarer de ikke å se de andre utfordringene som ligger her. For datteren min er utrolig flink til å uttrykke seg, til å sette ord på ting, og hun sier av og til «du mamma, du har ikke peiling på hva jeg har gått igjennom!» Og jeg sier, «ikke si det til meg, har jeg ikke peiling?» Også sier hun at hun

ikke skal gi meg dårlig samvittighet, men så snakker hun, og det er veldig mange ting som skjuler seg...

Har du noen eksempler?

Et eksempel er, hun kom hjem en dag, hun gikk i fjerde klasse, og hun kom hjem, og gråt og hulket «mamma, mamma», og jeg sa «hva er det?, hva er det?», og hun klarte ikke å stoppe også gråt hun i flere minutter, og så sa hun at de hadde hatt KRL. Hun har svart hår, og de hadde en vikar, det var en som jobbet på skolen som kjente henne, også hadde de snakket litt om kristendom og litt om islam, også hadde læreren kommet bort til henne i klassen og sagt «nå har vi en i klassen som kan fortelle oss litt om islam». Og hun hadde blitt så redd, og sagt «nei, jeg kan ikke».

Vi er ikke muslimer, og vi, mannen min og jeg, har sagt til henne at når du vokser opp så velger du religion, ikke tenk på oss, du står fritt, du bare velger det som passer for deg. Så derfor ble det et sånt sjokk for henne at noen kommer bort til henne og sier sånn. Så hun gråt og sa «hvorfor tror hun at jeg er muslim?», også hadde ikke jeg noe svar, ikke sant? «Er det fordi jeg har svart hår?». Så sa jeg at det var ikke noe vondt ment, for jeg prøvde å sette fokus på det positive, så jeg sa, at «hun vet at du kom fra Midtøsten, og der er det mange muslimer, så ikke ta det så hardt, osv». Så jeg prøvde å tenke sånn.

Men hun blir jo hele tiden påminnet om at folk har tanker om henne, og hun tolker det. For eksempel, på sånne sosiale treff som de hadde på skolen, de hadde laget en fest på barneskolen hvor det skulle være litt sånn kult, de skulle danse, så lærerne var der men ikke foreldrene. Og en dag da hun gikk i sjette klasse så kom hun hjem og gråt «det var ingen, ingen gutter som ville danse med meg!» Jeg skal ikke si at dette skjedde fordi hun er innvandrer, og hun er jo også veldig pen, men hun tok det sånn, det var hennes oppfatning av saken, hun trodde at det var fordi hun har svart hår. Men heldigvis har hun kommet over det. Og jeg føler at hun nå er veldig klar over sin identitet, og hun er stolt over hvem hun er.

Linda:

Lærere er jo mennesker. Om du er lærer, lege, prest, ingeniør, bussjåfør eller hva, du er ikke mindre rasist for at du er lærer. Og hvis lærere ikke liker at de har elever fra ulike bakgrunner i klassen sin så tenker jeg at det er helt feil jobb de har valgt. Du kan ikke forvente nå i Europa i 2008 å ha bare elever med blå øyne og lyst hår. Sånn at hvis du er rasist bør du finne deg en annen jobb. Det synes jeg! Så som jeg sa, det bør være noe kriterier, man bør kunne stå eller stryke på empati, forståelse av rasisme... Du burde ikke bli lærer uten å ha det.

Alt dreier seg om respekt. Hvis du respekterer og prøver å vise elevene at du respekterer dem og ser på de som likeverdige så føler de det og hører på deg. Ikke se ned på folk og ikke døm dem. For folk føler det med en gang,

ikke sant? Hvis du ser ned på de og tenker, «å, ja, herregud. Se her, rare svarte og brune og sånne folk», da føler de det og da går det ikke å snakke med de. Men hvis folk føler at du respekterer dem og forstår dem så hører de på det og så går det bra.

Det er det som mangler hos mange norske lærere. Den respekten, og kunnskap om andre kulturer. Kulturell kompetanse. Ja, fordi nå har utenlandske folk kommet for å bli. Sånn er det i hele verden. Lærerne mangler forståelse for andre kulturer og viljen til å forstå og akseptere og respektere. De er nødt til å forstå at andre ikke er dummere fordi at de kommer fra andre land.

9.4 LÆRERE OM FORVENTINGER

Forskning som har vært gjort i bl.a. USA og England viser at læreres forventninger til elevene sine har stor effekt på motivasjon, læring og trivsel hos elevene. Gjennom ulike studier har man kunnet måle konkret utfall i form av prestasjoner, og forskerne har trukket konklusjonen at den interesserte, lærende elev som scorer høyt på tester i stor grad er et produkt av forventninger – i stor grad blir vi de vi forventes å bli. Dette er selvfølgelig gitt at det ikke foreligger uopdagete lærevansker, problemer med språkforståelse og liknende. Vi spurte lærerne om de kjente til forskningen på forventninger, og i hvilken grad de opplevde at den kunne være relevant til deres skole.

Toril svarte:

Nei, jeg tror ikke det er noe problem der... Men jeg tror du opplever det forholdsvis tidlig, altså når vi har fått inn en stor gruppe inn nå som egentlig har et lavt ordforråd, på norsk, hvor jeg hører de andre lærerne mener at de er ressurssterke egentlig. Altså det har ikke noe med intellekt å gjøre, men språkvanskene er så store at de har ikke muligheter for å komme gjennom bøkene. Og det tror jeg er sant, altså, at du har ikke det abstrakte... Og jeg har jo sett det selv også...

Ellen:

Ja, jeg kjenner til det. Ja, det blir selvoppfyllende profetier... Jeg håper ikke det er sånn, men det er en mulighet... Jeg vil ikke konkludere med at det er sånn, men jeg vil si at det er en stor mulighet for at vi feildømmer den gruppen, minoritetsgruppen, særlig hvis vi får det dårligste inntaket. Men det gjelder jo i enda sterkere grad som er yrkesfaglige på de laveste nivåene.

Juni:

Ja, det er mest avhengig av hjemmeforhold. De elevene som har foreldre som er ambisiøse på barnas vegne klarer seg. De foreldrene som ikke er ambisiøse, men vil ungene skal kjøre drosje og ikke ta utdanning, da kjører de drosje.

Snakker du generelt nå?

Ja, men vi har kanskje mer tradisjon i Norge enn i et par andre land at det er viktig å ta utdanning. Det er en del foreldre som ikke har skjønt det. I Norge kan du ikke unngå å ha skjønt det. Foreldre har gått på norsk skole selv og har blitt innprentet hvor viktig det er. Mens vi har en del analfabeter som foreldre her også. Da blir jo skole en helt fremmed planet.

Men jeg synes det er et litt generelt spørsmål. For eksempel, hvis du har en elev som ikke kommer på skolen og moren ikke synes det er viktig at han går på skolen så venter jeg ikke mye av ham. Jeg kan ikke det. Men ellers så, altså de flinkeste elevene jeg har er ikke norske, ingen av de er heilnorske (ler). To afrikanske jenter som er helt i særklasse. Jeg har den erfaringen fra før av at det ikke handler om at man forventer at noen skal være noe, og de som er svake er jevnt fordelt.

På spørsmålet om innsiktene fra forskningen på forventninger kunne være relevant ved hennes skole svarte **Tanja**:

Veldig. Jeg tror de forventningene vi har til elevene er fundamentale. Jeg tror mange av mine kolleger har ganske skumle tanker om noen av disse ungene. Spesielt det med hva de kan og hva de får til, så tror jeg det er helt krise. Jeg tror noen har bestemt seg på forhånd for hva disse elevene kan oppnå og hvilken rolle de spiller i samfunnet og hva det kommer til å bli av dem allerede. Det er en klar forskjell i forventninger. Det ligger i ganske mye. Jeg tror det skjer noe fra første skoledag. De vil bli behandlet annerledes fra første skoledag og stort sett gjennom hele livet sitt på skolen. Nynorsk er et godt eksempel på akkurat det. Man er jo forskjellige, men fortsett skal vi være like. Men skillet kommer med religion, jeg tror det er der det ligger det med forventninger. Jeg tror det ligger i religion, ikke nødvendigvis hvor du kommer fra. Jeg tror det ligger litt i «hvis du er muslim så er det sånn og sånn», «hvis du er kristen så sånn og sånn», «hvis du er buddhist så», og islam sees på som problemet.

Thea:

Ja, definitivt! Egentlig er det naivt å tro at det ikke ligger føringer i alle plasser av livet, for det gjør det jo, og forventninger legger jo sterke føringer i det noe skjer. Så la oss si du går inn og har en vikartime, og du har hørt at «ooo, der er det mye... sånn eller sånn», så både forbereder du deg annerledes, og du har andre forventninger til hva som skal skje enn hvis du hadde fått annen type informasjon. Hvis du da holder på de forventningene og hakker på alt som skjer, så har du jo skapt en liten ond sirkel, og du forsterker inntrykket. Men jeg har jo hørt at jeg er andre veien.

Hvordan da?

At... At det blir litt sånn, at de er fantastiske, utlendinger, at andre lærere sier det om meg, at jeg synes det. Og at

Ja, definitivt! Egentlig er det naivt å tro at det ikke ligger føringer i alle plasser av livet, for det gjør det jo, og forventninger legger jo sterke føringer i det noe skjer.

det blir for snilt. Også er det noen som mener at også dét er en form for diskriminering, ikke sant? Fordi du opphøyer de, fordi de kanskje er svakere, eller du får et sånt... Så sann sett så har jeg jo også tenkt på det, er det noe der? Det er motargumentet, på en måte, ikke sant?

Men i utgangspunktet er det et bevissthetsnivå, blant de fleste, og de fleste har nok gjort seg opp en mening. Og det som er felles, som skolen og administrasjonen og alle er enige om, det er at respekt er det som skal ligge i bunnen i alle relasjoner. Og det vet alle. Det vet alle foreldrene, det vet alle lærerne... Så hvis du da skulle trække feil sted, så er det greit så lenge det er respektfullt, «ok, jeg sa feil, beklager». Så du skal ikke være for redd for det heller, når man spør og snakker om ting. Når det er sagt så tror jeg likevel at det er en negativ forventning på ett eller annet vis.

Ellen:

Der jeg jobbet tidligere fikk vi innvandrerne som har hatt lavest poengsum, eller de svarte norske, som har hatt lavest poengsum, mens her jeg er nå har de hele veien fått de flinke av disse minoritetsgruppene, som har klart seg på skolen i mye større grad, de er racere, ikke sant, de ressurssterke. Hva heter det, hjerneflyktningene, de har kommet hit, og de er jo kjempeflinke. Og det er jo sammensatt for der jeg var kan du jo ha fått innmari intelligente ungdommer, men de har kunnet lite norsk, men da er det fordi de er nyankomne. Men så fikk vi pakistanske ungdommer som er født i Norge, men som bare har lært seg norsk så dårlig at de har klart seg lite på skolen. Så nå ser jeg et større mangfold. Og det gjelder alle elevene, men jeg tror at det er lett hvis du jobber et sted hvor du bare møter de svake at du da vil få etablert innvandrerne som en ressurs svak elevgruppe, omtrent som helhet, fordi de andre har kommet inn et annet sted. Du får ikke den oppdelinga av de norske... For du vet at det går mange der, men når det kommer til innvandrerelevne så vet du ikke om de andre.

Studieveiledning har blitt sett i sammenheng med forventninger, og man har funnet at minoritets elever og ungdom fra hjem med lavt utdanningsnivå ofte har fått råd om å følge et mindre «krevende» løp enn de selv ønsker. Hvilke tanker har lærerne om dette?

Ellen svarte:

Jo, men la oss si da at disse ungdommene er de ressurs svake av innvandrergruppen, så er jo det en riktig avgjørelse. De andre blir rådgitt om å ta den utdannelsen de ønsker. Så får du det samme som skjer med de norske elevene, og da er jo det en riktig rådgivning. Men i forhold til antakelser som vi snakket om, som kan stå i veien... Jeg tror ikke vi er så statiske. Jeg tror ikke vi er sånn. Jeg tror det er mer det at, jeg får snakke for meg selv, jeg har fått åpna øynene mine når jeg kommer på en skole som

denne og ser de ressurssterke også... Så ser jeg «så gøy å se, så moro». Så det er vel mer sånn at hvis du jobber statisk på en skole med svakere elever så får du et pessimistisk syn på det. Du ser at dette går jo ikke bra, innvandrere klarer seg dårlig. Også har du kanskje ikke sett de andre som er andre steder. Ja, altså, du lager deg jo et bilde ut fra erfaringer, og hvis du bare unntaksvis har sett at de klarer seg bra så vil jo det gå inn i forståelsen.

Men tror du at lærere kan tenke annerledes om de som de opplever som forskjellige fra seg selv, enn de som er «likere»? Tror du hvite, norske lærere kan trekke andre konklusjoner i forhold til minoritets elever enn majoritets elever? Og, i hvilken grad spiller foreldrenes utdanningsnivå inn på læreres forventninger?

Ja, altså, jeg tror at vi tenker at det går dårlig med de som ikke har foreldrestøtte hjemme og de som har et ustabilt hjem. Vi vet jo at det er et klasseskille, og vi vet jo at de elever har det godt eller dårlig hjemme, og vi vet jo at de blir stimulert eller ikke og at de har intelligens eller ikke, vi vet jo det. Og der jeg var før så visste vi at de flinkeste gikk på en annen skole. Også så vi de vi hadde også tenkte vi at alle innvandrere går her, for vi har jo mange flere. Men nå må jeg jo justere litt.

Britt:

Jeg tror at forventningene her på huset nok går en del på om elevene mestrer for eksempel norsken, for det er ofte der du merker det først. For matematikk kan man klare, kan man være flink i selv om man har en annen etnisk bakgrunn enn etnisk norsk. Men norsken, det er noe som en... Der vil vi nok ofte merke det. Men en skal jo stille krav til alle, en bør jo gjøre det. Men jeg tror jo det at, i hvert fall i de tilfellene hvor jeg har hatt elever som har vært da, minoritetsspråklige elever, så...

Men det er problemet, hvordan retter du en sånn stil, hvordan veileder du en sånn elev, og hva legger du vekt på i den stilen? Og jeg har prøvd å legge vekt i hvert fall på språket, ikke språket, men innholdet, også heller prøve å rette på kanskje en type feil, ordstilling for eksempel. Forsøke å jobbe med en ting av gangen til den sitter... Da kan man selvfølgelig ikke få noen sekser, men firere er jo helt greie. Så det er problemet, og det synes jeg har vært et problem veldig lenge. Vi har også dyslektikere, det er jo en annen gruppe, men minoritets elever kan være dyslektikere uten at man vet det. Det har vi kanskje... Og det har ikke vært så helt åpenbart tidligere, men det er måter å finne ut av det på, for folk gjør forskjellige feil.

Vivi:

Det tror jeg på en måte er... Med det at denne skolen her har lang tradisjon i forhold til minoritetsspråklige så virker det for meg som at de har masse erfaringer. Noen av de her elevene er veldig flinke og de kommer dit de skal. Så jeg tror at den organisasjonen her er veldig åpen til de

Jeg tror at forventningene her på huset nok går en del på om elevene mestrer for eksempel norsken, for det er ofte der du merker det først.

Jeg vet ikke hvilken bakgrunn han har, men han er i alle fall mørkhudet. Han er så åpen og så herlig og så... Og det er ingen som klarer å tenke på han som mørkhudet, skjønner du hva jeg mener?

der tingene. De ser at en del av de her ikke vil klare å nå målene sine. Det er urealistiske mål de har i utgangspunktet. Så det virker på meg at de er ganske åpen i forhold til det at det sitter folk med annen bakgrunn, annen hudfarge som kan være rasisme. Og du har mobilitet, altså innad i systemet. Og det er klart at det ikke er kommet på et år. Det er en erfaring som ligger i organisasjonen. Det virker veldig bra da. Det er klart at det ikke er perfekt. Det har sikkert et utviklingspotensiale det og. Men jeg synes de har kommet langt med å flytte på folk og sånn.

Helt til slutt i samtalen vår kom **Vivi** på noe som hun ønsket å fortelle oss:

Ja, nå når vi snakker om minoritetsspråklige, så la meg ta et eksempel. Det er en gutt, da, som har minoritetsbakgrunn, som jeg har i engelsk. Og han er så herlig vet du, for han er sånn... Jeg har ikke snakket med ham om det, for det gjør man jo ikke. Han er ny for meg nå da, jeg har bare hatt han nå i høst. Jeg vet ikke hvilken bakgrunn han har, men han er i alle fall mørkhudet. Han er så åpen og så herlig og så... Og det er ingen som klarer å tenke på han som mørkhudet, skjønner du hva jeg mener?

Neei, jeg er ikke helt sikker...

Nei, fordi, vi ser jo at han er det, men altså, du tenker ikke først og fremst det på han, fordi han er en sånn personlighet. Altså når han er i klasserommet, ikke sant? Jeg snakket jo om at vi tenker på dem som at de har en spesiell atferd eller, ikke sant? Men han er jo helt sånn her, han er jo perfekt integrert. Hvis dere skjønner hva jeg mener?

Men det er så herlig å se for han er så trygg i seg selv. Jeg tror ikke at han sitter og... Jeg ser jo at han er mørkhudet, men jeg tror ikke at han tenker på seg selv som det? Skjønner du? Han er morsom og trygg og rekker opp hånda, og liksom er bare seg selv, uten å... Jeg tror ikke han tenker på seg selv som annerledes, jeg håper ikke han gjør det.

Han har vel mye ressurser i seg selv og så har han vært heldig i det her, å ha vokst opp her. Han kan jo ha vært i Norge i mange år for alt jeg vet. Men jeg tror mye av dette er en link til det jeg snakket om av konflikter. De som er litt sånn på tuppa og sånn. Jeg tror mye av dette går på utrygghet. Altså det her med å spille seg opp i forhold til medelever og å bli kjent med lærere. Teste ut grenser og sånn, ikke sant? Så han er et a-typisk eksempel da (ler).

Så for deg er han uvanlig fordi han oppfører seg annerledes enn de andre minoritetsgutta du har møtt?

Jeg tenkte jo ikke bare på han fordi han er mørk, liksom (ler). Jeg tenkte på han fordi han er et sånt eksempel på ytterkanten av det jeg snakker om da. Så kan vi jo stille spørsmålet «hva gjør at han er sånn som han er?» Hva har skjedd? Jeg har jo ikke svarene på det for jeg kjenner han jo ikke.

Når vi snakker om forventninger til elever. Forventninger har vi til alle folk. Altså, det har vi alle. Når vi møter ulike kontekster så har vi forventninger til hva som møter oss om det er det sosiale eller hva. Så mener jeg at for eksempel i den gruppa da, for å ta det som et eksempel så er jo det her tredje klasse. Så selvfølgelig har han kommet til tredjeklasse på studiespesialisering, da. Han har lyktes med det. Så det er klart at det forteller også en historie.

Så kan det være at når man som lærer har mange nyankomne elever som trenger ekstra hjelp, så blir det en del av forventningen?

Ja, det kan du si.

Og da blir det uvanlig å være «mørkhudet», ressurssterk og trygg samtidig?

Ja, når du sier det sånn... Jeg tenkte jo ikke på det sånn i utgangspunktet...

9.5 ELEVER OM FORVENTNINGER

Hva tenker elevene om den internasjonale forskningen på forventninger? Har de tenkt på lærernes forventninger til dem? Ingen av elevene hadde hørt om forskningen, men mange hadde tanker om forventninger.

Vi snakket med **Amina** om ulike forskjeller som man har funnet kan påvirke forventninger:

Mmmm, vet ikke hvordan med religion, men med kultur, bakgrunn, hvor de kommer fra og sånt, kunnskap i familien og sånt, da er det forskjellig. For eksempel, jeg tror at lærerne ikke tror at jeg kommer fra en smart familie, liksom. Jeg tror det, kanskje for at foreldrene mine har ikke så stor kunnskap, liksom har ikke evne til å ta opp alt. Vet ikke. Foreldrene mine har ikke studert her. Pappa holdt på å studere, men så kom han her også begynte han å jobbe. Og mamma har bare gått på sånn ungdomsskole, liksom. Bare det. Jeg tror at lærerne mine ikke tror at de er så smarte, liksom. Jeg ser det.

Forskningen på forventninger har også tatt for seg rådgivningen ulike studentgrupper får. Vi spurte **Amina** om hun har vært til studieveiledning:

Ja, jeg var interessert i studiespesialisering, jeg ville liksom lese om det, om realfag og sånt. Men han rådgiveren ville ikke det. Han bare, «gå inn på helse- og sosial» og masse sånne greier. Så jeg bare «nei, jeg skal ikke det». Ja, for jeg kjenner en, og hun sa sånn at «ikke hør på rådgiverne hvis de sier noe til deg». Så jeg bare «hvorfor ikke det, liksom?». Så fortalte hun at, jo fordi, hun hadde opplevd at hennes sa at du ikke kom til å greie studiespesialisering. Kom på sånn helse- og sosialfag eller ta noe sånn dans eller designgreier eller sånt. Så nå har hun valgt sånn helse- og sosial og hun angreir på

For eksempel, jeg tror at lærerne ikke tror at jeg kommer fra en smart familie, liksom.

det veldig. Hun hørte jo veldig mye på lærerne og rådgiverne. Jeg vil bare høre på foreldrene mine, og storesøster og storebror. De har valgt studiespesialisering begge to. Storebroren min er 24 og storesøsteren min er 26.

Khadra var også opptatt av å snakke om studieveiledning:

For det er mange som sier sånn, for eksempel på ungdomsskolen når du går til rådgiver også spør du liksom hva synes du er best å velge også sier de «for jeg tror det som er bra for deg er å gå til helse og sosial» og sånn, det er mange som sier sånn. Men jeg, jeg skulle velge helse, og så jeg vet ikke hva som skjedde men så endte jeg opp her med realfag. Jeg valgte det for jeg visste ikke hva jeg skulle bli, liksom, men det er lettere, når du tar kjemi og biologi og alt det der så er det lettere, hva du skal bli, da er det mange ting du kan bli, ikke sant, da har du flere muligheter.

Somaya hadde snakket med rådgiver og var fornøyd med hjelpen hun hadde fått:

Ja, jeg har det. De sa at jeg kan ta høyere utdanning og alt. De ga meg bra råd. Men det er litt problem for meg med noen lærere. Her på skolen noen lærere er hyggelige, veldig hyggelige, og de forstår at vi er utlandske og vi er ikke samme (som) de andre elevene. De forstår oss, men noen gjør ikke det, de ga oss dårlig karakter. De viste ikke sånn dårlig ting (holdninger/oppførsel), men for eksempel, jeg har gjort det sånn ganske bra i alle timene, men sånn karakter jeg fått, jeg er ikke fornøyd med karakteren, ikke i det hele tatt.

Jeg tror at det er litt rasisme, jeg følte det sånn inni meg, at hvorfor jeg ikke får sånn bra karakter, for jeg har gjort det alle greiene de sa, da. Jeg kjenner at, for eksempel, du tok prøve og framføring alt de greiene, og du trodde at du har gjort bra ting, og du jobbet hardt, men de ga deg den dårlige karakteren, da du føler at de vil ikke at du har bra karakteren.

Jamal:

I fjor var det vanskelig for meg å velge fag, jeg visste ikke hva jeg skulle velge, så gikk jeg til rådgiveren for å spørre om hun kunne veilede meg, så sa hun liksom plutselig at jeg burde ta språkfag siden jeg var tospråklig eller noe sånt. Og så gikk jeg hjem til pappa og spurte han hva jeg burde velge og så sa han at jeg burde velge det jeg liker. Og så snakket vi litt om forskjellige ting, og så spurte han om det han dreiv med, med historie og samfunnsfag og sånn, var noe for meg også syntes jeg det var mye bedre enn å ta fransk og masse forskjellige språk. Og så måtte jeg tilbake til skolen og så sa hun (rådgiveren) at du burde ikke høre på din far, du burde heller vite hva du vil sjøl, og kanskje du egentlig synes de enkle faga er noe for deg, på en måte. Og det er jo litt rart i seg sjøl, for språk er jo ikke enkelt heller.

Hun sa jeg burde vite sjøl, men jeg trengte veiledning, for jeg visste ikke noe om de andre faga. Og da ble det helt kaos, for da ble det sånn at jeg måtte søke skolen på nytt og ikke få skoleplass, og så måtte pappa gå til de folka som jobber med skoleplass og han spurte hvordan det lå an med meg også sa de at det ikke var noe å stresse over for. Men så var det jo litt det for jeg kom helt sist fordi jeg måtte søke igjen – det har ikke noe å si med karakterer om man kommer inn det er når man søker – så det var så vidt jeg kom inn på skolen.

Hva tenker du om den opplevelsen?

Det var jo ikke noe deilig. Jeg hadde det jo ikke noe koselig da jeg var på ferie, å ikke vite om jeg hadde fått skoleplass, å ikke vite hva jeg skal gjøre hvis jeg ikke får plassen. For jeg ville ikke skifte skole. Jeg fikk vite det da vi kom tilbake. Og det er ganske vanlig... Det skjer selvfølgelig med ganske mange som ikke er etnisk norske, er det dét man sier? (Ier).

Men det kan være bra å bli sett ned på noen ganger, du utnytter situasjonen. Når en lærer kommer bort til deg og spør, «ja, hva er det du ikke skjønnte nå?», også får du mer ut av læreren enn en annen elev hvor han bare sier «ja, bare les det der, så klarer du deg». Men når læreren kommer bort til meg noen ganger så er det «hva er det du ikke forsto?, sånn ja, bare skriv sånn, også leser du der, også får du svaret derfra». «Åh, ja, takk skal du ha», også skriver du det. Jeg vil heller bli behandla likt som de norske elevene, men du blir aldri det. Så det er bedre å se på det positive i det, da. Det går jo ikke an å gjøre noe med det... Eller, det går an å gjøre noe med det, men det kommer til å ta lang tid, lenge etter at jeg er ferdig på skolen. Så du gir jo opp til slutt. Jeg har jo gått på skole siden, ja, hele veien, også får jeg det der hele tida... Så man tenker til slutt, «ja, bare gi meg den hjelpa» og lar det skje. Man blir jo vant til det, det blir en del av hverdagen din, liksom.

Mina:

Ja, når jeg var i en flink klasse og tenkte meg å gå på allmennfag så var læreren min litt sånn at hun alltid kom til meg og «nei, du klarer ikke det, du må gjøre sånn og sånn». Hun presset meg, «du må velge yrkesfag», liksom, «du klarer ikke allmennfag». Jeg synes det er litt uvanlig å si til elever at du klarer ikke det. Skal du ikke heller være litt sånn «ok, du klarer det men du må gjøre sånn og sånn». Ikke sånn at «nei, du klarer ikke det, du må velge yrkesfag». Jeg valgte en jobb som kan gi mulighet for videre studier. Egentlig ville jeg mest bli flyvertinne, men det er ikke en vanlig jobb for jenter i utlendingsmiljøet. Det blir bare baksnacking. Og familien min ville ikke at jeg skulle velge det. Pluss, jeg er for kort. Så jeg får se. Nå er jeg her.

Tofan:

I fjor var jeg på mottak og læreren prøvde å forandre

Men det kan være bra å bli sett ned på noen ganger, du utnytter situasjonen. Når en lærer kommer bort til deg og spør, «ja, hva er det du ikke skjønnte nå?», også får du mer ut av læreren enn en annen elev.

meningene våre. Han sa at «du kan ikke gå videre på allmennfag og på universitet og sånn», han sa til oss. Han sa at «dere kan gå på byggfag». De andre ble litt påvirket av det læreren sa, men jeg sa, «jeg kan velge selv». Jeg sa at, «jeg skal gå videre på universitet, høyere utdanning». Så sa de, «ja, det er tøft, det blir for tøft for deg» så de tror ikke på oss.

Hva er det du har lyst til å bli?

Kanskje arkitekt. Jeg liker den linja kjempegodt.

Sa lærerne dine noe om hvorfor de mente det ville være vanskelig? På grunn av språk eller?

Nei, de bare tror ikke på oss uansett.

Sarah:

Ja, altså, jeg, jeg har forskjellige forventninger til elevene her på skolen, i forhold til hva de vil bli og hva de vil gjøre. For eksempel, hvis jeg opplever at det er noen som ikke oppfører seg veldig bra... Altså, for det er nå det starter, eller det har jo startet for lenge siden, men det er nå det starter, når du er på den alderen hvor du er snart voksen, men fortsatt litt ung, så føler jeg at det er nå du må vise... Og det du gjør nå vil bli med hele veien. Så for eksempel hvis jeg ser en gutt eller en jente som gir faen i hva de driver med og «jeg skal leve livet» og er ute på fester og, da har jo jeg selvfølgelig en forventning om at hun ikke blir noe... Det kan jo hende at hun forandrer seg, men jeg føler at det er nå, og hvis du gjør de tingene så er det slik du kommer til å bli.

Men hva med lærerne, tror du at de har liknende holdninger som deg?

Nei, for at... Jeg tror lærerne håper på det samme for alle elever... Kanskje de tenker at hun her kommer kanskje til å komme lenger enn han og han kommer til å komme lenger en hun... Men det er forskjellig, for han kan kanskje komme veldig langt innenfor noe og hun kan komme veldig lang innenfor noe annet.

Er det en rådgiver her som du kunne gått til hvis du ville?

Ja, man kan snakke med dem, men man blir så usikker for plutselig gir de deg helt andre tanker, så bare «hva skal jeg velge nå?» Også kan de også presse deg til å ta en helt annen skole enn det du vil velge, «denne skolen hadde passa deg veldig bra» og... De fleste føler seg pressa. Da jeg var der inne og skulle velge skoler så hadde jeg jo valgt tre som jeg ville, også var det sånn «kanskje du burde ta den her i stedet» og sånn.

Hva var forskjellen?

Ja, altså, det var X (videregående), som jeg ville gå på, også var det Y, og på Y så er det mange flere utlendinger, det er så det samme som du opplever her. Men så på X så

kommer det flere nordmenn og bedre, altså, bedre når det gjelder selve skolen, og miljøet også tror jeg er bedre. For, det du har opplevd her, du kommer ikke til å bli kvitt det på Y, for der slenger de dritt også. Men på X, det jeg har sett da jeg var der, da var det sånn, gutter snakker med jenter og «hei på deg og, kom så skal jeg vise deg og snakke med deg», mye hyggeligere miljø og sånn. Og jeg vil gjerne gå der, men rådgiveren sa at han tenkte at Y passer bedre for meg.

Yousuf fortalte at han har opplevd mange ganger at folk tror at han ikke er så flink:

Ja, for eksempel, mange i klassen min fikk sjokk, liksom, da jeg fikk bedre karakter enn noen av de fordi de tror at jeg ikke klarer å gjøre det bra på skolen, at jeg ikke er flink fordi jeg kommer fra utlandet. En i klassen, det er en jente, og hun er veldig god, får bare 6ere og 5ere, også fikk jeg litt bedre enn henne, og hun ble helt sånn... Hun så lenge på arket også gikk hun bort.

Men hva med lærerne?

De og, det er akkurat det samme, eller de fleste da. For eksempel, hvis jeg skal levere inn en stil, så tror de at jeg ikke har skrevet så veldig mye, og de har spurt om jeg har gjort det alene også, de tror ikke at jeg kan gjøre det så bra. De sier aldri det til de norske, bare til utlendingene.

Kadir hadde vært «problembarn», men så hadde han hatt en opplevelse som gjorde at han endret på ting. Han var opp-tatt av forskningen som har blitt gjort på forventninger og snakket om at det er viktig at elever som prøver å skjerpe seg eller som sliter får hjelp:

De (lærerne) må på en måte gi de en ny sjanse hvis de ser noen prøve å leke litt tøffe eller noen er for svake så må de alltid støtte dem uansett. Jeg har hatt flere mattelærere som jeg har gitt opp, men noen av mattelærerne er helt sånn «jeg gir ikke DEG opp, selv om du gir meg opp!», så prøver de å lære meg matte og jeg har lært veldig mye matte av å ha gitt opp, men at lærerne ikke gir opp.

Faren min sier «hva du enn gjør, aldri bli det som jeg har som jobb». Ja, og faren min må vaske og må bøye ryggen hele tida og sånn, så han får veldig mye vondt og hendene hans er helt ødelagt av alt det der kjemikalene man bruker og sånn. Og i fjor fikk jeg karakterkortet mitt før vi dro på ferie og da tenkte jeg på det at jeg skulle skjerpe meg. Jeg snakket med faren min da vi var i landsbyen hans, og han sa jeg alltid må henge med folk som er smartere enn meg selv. Jeg skjønnte at faren min har forstått hva jeg har gjort hele tiden, men han hadde ikke sagt noe for han visste at jeg ikke ville hørt... Og det betydde mye for meg... Jeg skjønnte hvor mye han brydde seg om meg og så ville jeg vise ham.

Nå prøver jeg å se sånn positivt på folk, ikke tenke negativt. Og hvis det er krangel så bare ser jeg bort fra

**Jeg skjønnte at faren min har forstått
hva jeg har gjort hele tiden,
men han hadde ikke sagt noe for
han visste at jeg ikke ville hørt.
Og det betydde mye for meg...
Jeg skjønnte hvor mye han brydde seg
om meg og så ville jeg vise ham.**

det. Det er ikke vits. For ingen... Alt det der som blir sagt som folk tenker er typisk «ikke heng med de da blir du som de», og alt det der «alt du lærer er det du kommer til å lære bort, det er det du blir større av», det er helt sant. Faren min har sagt så mye sånn. Du kan tenke deg typiske foreldre sier sånn, «ikke gjør det og det, ikke heng så veldig sent om natta», og det er sant også. Du ser bare gale folk om natta. Faren min sa at jeg kom til å forstå ting en gang og det gjorde jeg også. Alle er smarte egentlig. Det er bare det at de må bruke sjansen. De må skjønne noe. Men ofte så trenger man litt inspirasjon, liksom.

9.6 FORELDRE OM FORVENTNINGER

Hva tenker foreldrene om forskningen på læreres forventninger? Kjenner de til denne forskningen, og i hvilken grad opplever de at den kunne være relevant for skolene til barna deres? Har de tenkt på forventninger selv?

Samira hadde hørt om forskningen på forventninger og mente den var relevant:

Når foreldre ikke kan snakke språket eller de kler seg annerledes eller de har en annen hudfarge, så er det på en måte at det sier det seg selv at eleven ikke kan være så flink som en hvit pen en, ikke sant, med blå øyne. De tenker ikke mer på det, altså. De tenker rett og slett at de andre er dummere. Ja, sånn er det bare.

Så da finnes det to løsninger, enten kan man si til ungdommer som for eksempel vil studere medisin at «det passer ikke for deg», og «du burde begynne på en annen linje», eller så kan man si, «dere pakistanere eller dere irakere, dere er altfor opptatt av å bli lege og ingeniør og tannlege, og tjene så mye penger – hva er feil med å jobbe som sånn... vaskemann?»

Linda synes at det faglige nivået er lavt i norsk skole generelt, så hun tok barna sine over på en internasjonal skole:

Vi gjorde det fordi nivået var lavt, fordi lærerne var ikke villige til å gi de noen som helst utfordringer, og fordi den faglige kompetansen til lærerne var ikke så høy. De fikk ikke den hjelpen og de svarene som de trengte, eller støtten. Og så så de i London... Altså de gikk på svømming og karate. De hadde engelske og franske kamerater og så hva de andre ungene, engelske og franske ungene lærte på skolen. Og da sammenlignet de hva de lærte og de andre lærte og det var faktisk de som ikke ville gå mer på norsk skole. De hadde lyst til å lære mer. De lærte for lite.

Martin har to barn på samme skole og har hatt et barn der før:

Jeg snakker mye om dårlige ordninger og utdanning. Jeg elsker utdanning og mine barn de vet at utdanning er alt. Når du har kunnskap har du alt, men uten kunn-

skap blir det vanskelig, altså. Uansett hvor du er, enten det er i Afrika, Asia eller Sør-Amerika. Så det blir vanskelig. Man må få en grunnlagsutdannelse, da synes jeg du har alt. Det er nok alltid verdt det.

Ja, noen forventninger på skolen til barna mine er ikke bra. Det er ting som vi må jobbe med. For eksempel at de bruker kulturell bakgrunn når de snakker om elevene, som en forklaring. Det er mange av guttene og jentene på den skolen som er født i Norge som kan snakke veldig, veldig bra norsk men likevel godtas de ikke. De kjemper for seg selv.

Manuel hadde selv opplevd å få råd da han som ung gutt skulle velge yrkesvei:

Det er jo vanlig. Da jeg kom til rådgiver på ungdomsskolen så sa han til meg, «den karakteren du har, med den klarer du ikke dette, du må ta maskin og bilmek-linja». Men jeg sa, «nei, jeg vil ikke, jeg skal gå elektrolinja» – «du har dårlig karakter» – «nei, jeg har ikke dårlig karakter, jeg har snitt på 3,7». Da fikk jeg den følelsen at rådgiveren ville gi meg andre muligheter, jeg kaller det en skjult bestemmelse over utenlandske folk, til hvor vi skal gå.

Sonia:

Det er klart at lærere forventer ikke så mye når de ser at det er et barn med utenlandsk opprinnelse og foreldrene er ressursvake, de setter veldig lave forventninger. Og så har jeg sett når det er foreldremøte, og jeg er til stede som tolk og tospråklig lærer, at de pakker inn alt som skal sies, de pakker inn, og sier at barnet er flink og... De forteller foreldrene hva barnet kan, men de sier veldig lite om det barnet ikke kan som andre barn kan. Når jeg snakker sammen med lærerne sier jeg ofte at vi ikke skal pakke inn problemene, vi må være mer direkte, foreldrene må få lov å vite hvor barna står, ikke sant? Men i de fleste tilfellene er det sånn at problemene bare blir pakket inn og det går veldig greit på foreldremøte, men jeg vet jo som tospråklig lærer som av og til har de samme barna, at det stemmer ikke helt de jeg hører.

Marjane:

Mmmm, forventninger... Fordommer finnes. Men jeg kan ikke... Jeg kan ikke kritisere lærerne, for jeg vet at de fleste prøver så godt de kan, men det er veldig mye de må lære. Men holdninger, grunnholdninger, menneskesynet legger føringer for hvordan du gjør jobben din. Så hvis vi tar de fire T'ene, de fire populære T'ene, du har sikkert hørt om dem, og jeg elsker dem... «Du har allerede Tenkt de Tankene du hadde Tenkt å Tenke», og hvis du bare tenker de tankene du hadde tenkt å tenke så skjer det ingen ting. Og vi kan ikke gjøre noe med folk som er sånn. Det er jo noen lærere på skolen som er sånn, lærere har jo forskjellige politiske syn, og menneskesyn, men er de villige til å lære, til å være åpne, så... Da er det jo muligheter for samarbeid, for læring...

10. MEDIA – SKOLEN I KONTEKST

Media er en av hovedkildene for informasjon for folk flest. Innvandring og integrering er sentrale temaer i medie-debatten, men deknningen har ofte et problemfokus. Det foreligger noe forskning på fremstillingen av minoriteter i media i Norge, men det er gjort mer i andre land.

10.1 LÆRERE OM MEDIA

Opplever lærerne at elevene er opptatt av media? Snakker man på skolen om mediefremstilling, stereotyper, og problemfokus i forhold til mediedekningen av minoriteter?

Juni svarte:

Nei, det har vi ikke snakket om. Men vi tar for oss ikke-norske medier, ulike medier fra forskjellige land. Noen skal se på nyheter fra Pakistan, Midt-Østen etc., også snakker vi om hva som er viktig der. Hvorfor er det sånn? Jeg har en del oppegående mennesker, men det er ingen som har reagert på noe som har stått i aviser. Det var et tips, kanskje man burde ta opp det? Men samtidig skal man ikke lage problemer hvis det ikke er problemer.

Caroline:

Jeg snakker med elevene noen ganger. Da harselerer jeg med media, og det er vel ikke så pent. Vi har hatt noen runder inne hos meg som går på det som vi alle vet. Det sekundet noen med minoritetsbakgrunn gjør noe bra så er det «Den norske Abdullah gjør...», og med en gang det er noe dårlig så er det «syv somaliske unggutter ble tatt med...». Elevene ler litt på samme måte som meg. I alle fall den ene klassen. Vi har snakket mye om det. Også har vi snakket om hvor kult det er med mangfold, for jeg har også vokst opp på en sånn her skole hvor du kan møte alle slags mennesker og kan lære masse ting som folk i Asker kanskje ikke kan på samme måte. At du har et vanvittig fortrinn ved det. At du vet hva haram er i 7. klasse, du lærer så vanvittig mye da. De synes det er litt kult.

Thea:

Ja, spesielt i RLE. Der er det jo veldig viktig i forhold til da vi tok opp islam i fjor. Da var det en del snakk om terrorisme og islam hvor de, hvor noen av elevene kunne si sånn som «ja, men du er jo bare en terrorist». At det var noe som ble brukt med en gang du var en muslim, på en måte. Og siden jeg da har RLE, var mitt mål å skille de to fra hverandre. Så da hadde vi jo veldig fokus på det, på islam, det å være muslim, og religions-utøvelse, og at i tillegg så har vi personer som har en annen agenda. Samtidig så prøvde vi ofte å samkjøre litt, sånn at de skulle se at religiøs fanatisme, hvis du skal

kalle det dét, eksisterer også på den kristne siden, kanskje spesielt i USA, og visse grupper der...

Jeg syntes det var viktig at de skulle se at det ikke nødvendigvis hadde noe med islam å gjøre, men at det handler om en form for utøvelse. Også var vi i moskeen, og det var jo en fantastisk opplevelse for de fleste hvor de følte på en måte at de fikk mer innblikk i religionen, og i det å være muslim etter 11. september og Bush og alt det der som plutselig hadde blitt synonymt med terrorisme. Så var det å løsrive de to, og det følte jeg vel på en måte at vi fikk til. Mer enn det jeg ville trodd, for ofte lever jo de gamle tingene. Men på en måte så døde det hele litt hen etterpå, etter dette her.

Ellen:

Nei, jeg vet ikke, men jeg har jo følelsen av at det ikke er fokus for de for det er jo så utdebattert. Man har jo gjort seg opp sitt syn, og det virker ikke som en sånn ferskvare for elevene nå, etter mitt inntrykk. Og elevene tar jo avstand fra fenomenene som du nevnte, terrorisme og sånn, men de har jo ikke noen berøring med det i hverdagen sånn at det kommer ikke opp som nye temaer.

De fleste vi snakket med var av den oppfatning at media ikke er så relevant for deres undervisning og at media først og fremst brukes i samfunnsfagene. Lærerne mente i stor grad at elevene deres ikke er spesielt interessert i media, at de ikke følger med på nyhetene og at de fleste ikke virker særlig opptatt av samfunnsdebatten.

10.2 ELEVER OM MEDIA

Hva tenker elevene om media? Snakker man på skolen om mediefremstilling, stereotyper, og problemfokus i forhold til mediedekningen av minoriteter? Har de tenkt på hvordan minoriteter blir fremstilt? Og er dette noe de er opptatte av?

Amina hadde tenkt mye på dette:

Ja, egentlig. Eller, jeg vet ikke... Jeg orker ikke alltid se på. Jeg skulle ønske det ikke var sånn, men på nyhetene, jeg ser på nyhetene også er det bare om islam og, liksom krig, om Afghanistan, Iraks handlinger og... Ikke noe positivt, nesten bare negativt, og da må jeg jo bli opptatt av det, for de (nordmenn) blir jo påvirket av det.

Snakker dere om dette på skolen?

Nei, aldri.

Hadde det vært bra å snakke om det?

Ja, for det er mye som ikke er sant.

Også var vi i moskeen, og det var jo en fantastisk opplevelse for de fleste hvor de følte på en måte at de fikk mer innblikk i religionen, og i det å være muslim etter 11. september og Bush og alt det der som plutselig hadde blitt synonymt med terrorisme.

Yousuf:

Åh, ja, det står veldig mye frekt om utlendinger i media hele tiden, at de har stjålet og sånn. Mens mange norske også gjør det, men de tar det liksom ikke så alvorlig. Og når utlendingene gjør det, så får alle de norske rart blikk på oss, også vil de ikke ha utlendinger i Norge fordi de bare gjør dumme ting, det er det folk tenker, da. Men det er skikkelig urettferdig, for hvis en utlending har gjort en liten ting så tar de det skikkelig alvorlig, men hvis en hvit har gjort noe skikkelig stort, så tar de det liksom ikke som en stor ting.

Alex:

Det jeg først og fremst er i mot, er i Amerika og George W. Bush, han er jeg ganske i mot, fordi han er den største rasisten jeg har møtt, fordi han er alltid i mot Iran, men før så var de for dem. Og han har sendt spesialstyrker og militære til Irak og invadert de uten at de hadde angrepet USA. Det jeg er i mot er å krige hele tiden mot andre land. Liksom, politikken i Amerika, det ser helt rart ut, også drar de jo ut i verden og er overalt. Og nå er jo alt om terrorisme og sånn og de skader mange.

Snakker dere noe om dette på skolen?

Nei, de tar det ikke så mye opp. Vi har om gamle ting i historien og sånn. Men liksom, hva som har skjedd, hva som skjer nå i denne tiden, det skulle jeg gjerne ha snakket mer om. Vi hadde det en gang... Det var meg i klassen og to andre, en som er bosnisk og en er serbisk, også har vi en som er fra Irak, og da snakket vi om forskjellige problemer og kriger og sånn i landene vi er fra.

Men jeg leste om en ting. Nyheten om en svart mann som tissa på seg etter at han hadde slått hodet, også gadd de ikke ta han i ambulansen fordi han tissa på seg. Men det var jo en dum unnskyldning, du skal jo ta, hvis han var døende, så skal du fortsatt ta han opp og inn til sykehuset. Men han er jo annerledes, kanskje de tenkte det. Det var forferdelig, synes jeg. Det er første gangen jeg har hørt om at en syk person ble forlatt sånn.

Khadra er overbevist om at de fleste nordmenn har negative holdninger i forhold til islam. Vi spurte henne om hun var opptatt av media og om hun hadde tenkt på fremstillingen av minoriteter i media:

(Ler) Ja, selvfølgelig, de ser på tv'en. Og når de ser på tv'en så er det alltid om islam og terrorister og alt det der, selvfølgelig får de ideer fra media, liksom. Det har en stor påvirkning, tror jeg. Det er litt vanskelig å oppleve det, liksom, for de ser rart på meg. Men jeg bryr meg ikke om det.

Vi spurte **Khadra** om de snakker om media på skolen, men hun svarte at de ikke gjør det.

Ville det vært bra hvis de gjorde det?

Nei, samme for meg... Det æ'kke noe vits i det, liksom, de kommer aldri til å forstå det uansett, så det æ'kke noe vits å prøve å snakke og prøve at de skal forstå det, det æ'kke noe vits det, jeg må bare leve med at det er sånn det er. Jeg vet ikke...

Somaya tok opp media selv og var veldig opptatt av det hun opplevde som feilinformasjon:

Det er veldig dumt det som de gjør i media, synes jeg, for at de skriver noe som ikke er sant, og selvfølgelig er det mange folk som ser på nyhetene og alt det der, som følger med hva som skjer i verden. Og selvfølgelig hvis ideen som står bak alt det der er feil så er det vanskelig, liksom, å si til de hva som er sannheten siden de får alt informasjon de vil fra media. Mesteparten så er det feil om islam.

Ville det vært bra å snakke om dette på skolen?

Ja, kanskje det er viktig (å la folk få vite at) mediene sier noe annet som vi ikke er, så man tror, de norske og de andre som ser på tv, de tror hva de ser i media, men det er ikke sant – noe er sant og noe er ikke sant. Så hvis de kommer de norske og spør meg, jeg skal svare det som er riktig.

Jamal har heller ikke snakket om media i klassen.

Vi spurte om media er noe han er opptatt av:

Ja, media påvirker både meg og andre, på den måten som... La oss si, med navn, da, at noen terrorister har navn som... Nei, det blir litt feil... Vent'a, mange terrorister er fra det og det landet, også er du fra det og det landet, også tror de (nordmenn), ikke akkurat at du er terrorist, men at du har et eller annet som kan være truende for de som er norske, da... Eller norske og norske, hvite, da... Det er jo blitt sånn at alle tenker trussel med en gang nå – og jeg ser det jo i blikkene deres, ofte når de ser på meg.

**Det er jo blitt sånn at alle
tenker trussel med en gang nå –
og jeg ser det jo i blikkene deres,
ofte når de ser på meg.**

Bildet er hentet fra Amnesty-rapporten *Glansbildet slår sprekker* fra 2005, om arbeidet som gjøres mot vold mot kvinner i norske kommuner.

**Men hvor mange norske menn
går ikke helt koko og dreper kona,
men det er kjedelig liksom.**

Mina:

Jeg tenker veldig mye på hvordan de tenker om utlendinger her. For jeg synes at det som er, jeg vet ikke hvordan jeg skal si det, men i Norge tenker de veldig negativt om utlendinger. Når det blir en negativ ting, når det blir bomber eller noe feil i et miljø, eller når noen krangler, hvis det skjer noe med bilen eller på skolen eller utenfor skolen. Med en gang tenker de at det er meg, en utlending gutt eller en utlending. Men de har ikke bevis på at det var en utlending eller norsk. En gang var jeg i et apotek og en ansatt fulgte etter meg og venninnen min for å se om vi hadde stjålet noe. Hvorfor trodde hun det? Fordi hun bare hører negative ting om oss i nyhetene hele tiden.

Tofan:

Jeg synes at media jobber så mye her. De viser andre land veldig forskjellig enn, vi som er fra der vi kjenner ikke det landet. For eksempel når de snakker om Asia i media og sånn så sier de «Midtøsten er fullt av Al-Qaida» men vi er fra der og har ikke sett noe av det. Jeg tror at noen av norske gutter og jenter er redd for oss. De vil ikke snakke så mye med oss.

Snakker dere om media i klassen?

Ja, vi snakker. Men vi snakker bare om at media er en av de store tingene som kan lage en identitet. Men de sier ikke hva det er mest i media som kan lage en identitet for en gutt eller jente. Alle vet det at media har en stor plass for å lage identitet, men hva er det inni media, de går ikke inn. Det er forskjellig, for eksempel i Asia så sier de at «det er Amerika som har laget Al-Qaida». Her så sier de at «Al-Qaida er muslimer og vil drepe alle de andre som ikke er muslimer», men de vet ikke at de fleste muslimer har problemer med Al-Qaida og sier at Al-Qaida er ikke muslimer. De her tenker at alle muslimer er Al-Qaida. Det er bedre hvis de kan gi litt mer informasjon om muslimer og utlendinger som ikke er muslimer og sånn.

Muna:

Det er veldig mye uvitenhet. Det kommer mye fra media, for de er faktisk kjempeflinke til å komme frem med det negative. Så finner de en liten negativ ting så blåser de det opp. Et ektepar som krangler, ikke sant, også er de utlendinger, så er det «de drepte hverandre, æresdrap» og. Men hvor mange norske menn går ikke helt koko og dreper kona, men det er kjedelig liksom. Men «utenlandsk jente har opplevd traumatiske hendelser og drepte mora», det var jo på TV i flere uker. Det akkurat det som er så ille at de ser det også tenker de at enten er vi mordere eller så er vi prostituerte eller så er vi tiggere, det er bare det vi kan være i deres øyne.

11. LÆRERNES KOMPETANSE I DEN MULTIETNISKE SKOLEN – RÅD TIL SKOLEN

Gjennom OMODs arbeid i forhold til ungdom og skole har vi møtt flere lærere som har snakket om at de gjerne skulle hatt mer kompetanse på mangfold i sitt møte med ungdommene. Mange har forklart dette ut ifra et kulturperspektiv – de opplever at de mangler kulturforståelse og at de ønsker å lære mer om «andre kulturer», slik at de kan være mer sensitive. Andre har snakket om dette i forhold til bevisstgjøring rundt egne holdninger, både i forhold til seg selv og andre. De har ytret et ønske om å kunne mer så de kan føle seg stødigere i konfliktsituasjoner, for eksempler der minoritetsungdommer opplever å bli urettferdig behandlet og/eller anklager læreren for diskriminering.

11.1 LÆRERNE OM KOMPETANSE

Vi spurte lærerne som deltok i dette prosjektet om de opplever et liknende behov. Synes de at de trenger kompetanseheving i forhold til å håndtere en mer mangfoldig elevgruppe? Tilbyr skolen kurs eller opplegg for lærerne i forhold til mangfold, likestilling og/eller antidiskriminering? Burde skolen gjøre dette? Og hvis så, hvordan burde sånne tiltak utformes og drives? Ingen av dem vi snakket med hadde fått tilbud om kursing i forhold til mangfold, og meningene var delte om dette er noe det er behov for.

Gunn opplevde ikke at hun mangler verktøy i hverdagen. Men hennes oppfatning av hva som er utfordrende i forhold til mangfold ble påpekt av de aller fleste:

Nei, det har aldri jeg tenkt på som problem... Om de temaene, det har jeg ikke... Jeg synes ikke det er problematisk. For noe av det som gjør at det er gøy å være lærer enda, er det at du møter opp første skoledag med en ny klasse, og den utfordringen med å få oss til å fungere sammen som en enhet synes jeg er fryktelig spennende.

Men så synes jeg det vanskelige er med språket, når vi ikke har ressurser og ikke får dem igjennom, det er forferdelig frustrerende. Særlig med de elevene som du vet er bedre, og hvis det hadde vært ressurser til å utvikle språket så hadde de gjort det så bra. For jeg er nok av den formening at hvis norsken er for dårlig så har det en effekt på alt. Og så avansert som det er i bøkene! For noe så utvikler de jo ikke språket sitt, de blir jo dummere, altså i anførselstegn, for det blir for vanskelig.

Gunn hadde ikke tenkt at finnes et behov for kompetanseheving i forhold til mangfold:

Nå må jeg tenke... Nei, egentlig ikke, for jeg snakker med kolleger, og jeg snakker med de fleste, og da blir det om

elever. Jeg synes at kollegaene er veldig rause, de vil ha de igjennom og de vil ha et høyt nivå, og de er opptatt av elevene sine.

Juni:

Jeg tror at de lærerne som søker seg hit har ikke behov for den kompetansehevinga. De som søker hit vet hva de går til og synes det er moro. Du begynner ikke på en sånn skole hvis du synes noen mennesker er bedre enn andre. Sikkert mye en skulle lært. Men jeg tror at, jeg vet ikke om det er noe spesielt for såkalt mangfold.

Jeg tror på å gjøre morsomme ting. Det gjelder alle slags mennesker, og det er en fin måte å bygge opp miljø på. Nå er skolen så teoretisk at det er gørr for mange. Og de som ikke er så leseflinke og sånn, de sliter... Det er prøver og prøver og lesing og lesing. Jeg tror en skal gjøre morsomme ting sammen, dra på turer, klatre, padle, sette opp drama... Ha tilvalg hvor en er avhengig av hverandre hvis en har problemer. Man sier ikke «jeg vil ikke reddes av deg» hvis man er på tur sammen og ramler i en bredsprekk.

På spørsmål om det kunne vært et poeng for lærerne å jobbe med bevisstgjøring i forhold til holdninger svarte

Britt:

Ja, jeg tror at... Altså jeg kunne... Vel, egentlig er jeg nysgjerrig på andres kulturer, det kommer faktisk av at jeg har historie som fag. Så ofte spør jeg disse jentene, «kan ikke dere fortelle litt, skrive litt om hvor dere kommer fra?» Ofte så er ikke det så lurt, hvis man kommer fra et område med krig og elendighet, så er det ikke lurt å spørre, men jeg må jo være litt forsiktig. Men jeg vet neimen ikke... Altså, jeg synes at, gjennom å jobbe med elevene så får du ofte en veldig god erfaring med hvordan de reagerer på ting.

Hva med lærernes holdninger? **Britt** synes selvfølgelig det er bra å holde seg oppdatert, og etter mange år i jobben kunne hun gjerne tenke seg noen nye innspill. Likevel er det nok arbeidsoppgaver i hverdagen, og det er ikke alltid lett å få plass til kurs e.l.:

Jeg tror kanskje vi kunne ta opp alt dette på et litt bredere grunnlag... Lære å se det... Få kunnskap fra andre steder der man har lengre erfaring med mangfold, for eksempel. Se ting fra litt forskjellige vinkler, kanskje. For det er jo det som er problemet... En går i det samme, du venner deg til å tenke i visse baner, også tenker du «dette er bra, dette fungerer», også plutselig... Bare nå når vi snakker sammen nå så begynner jeg å tenke, og jeg har ikke tenkt på dette sånn ordentlig før. Det er noe med det du sier – jeg har ikke fått stilt sånne spørsmål før. Det er veldig artig.

Ellen opplevde også at det ville vært lærerikt med innspill, og trodde at det ville være best med eksterne aktører

Burde de ha lærerkompetanse så de forstår hva lærerne står i?

Nei, det er ikke nødvendig, synes jeg. Jeg synes jo det er mye viktigere med erfaring med jobbing med minoriteter, for det er den kompetansen vi mangler, vi mangler jo ikke lærerkompetansen.

På spørsmål om det ville vært et poeng med kursopplegg i forhold til mangfoldet i skolen svarte **Caroline**:

Vi har ingenting her som tilbys, så ja, det ville absolutt vært et poeng... Jeg kjenner, som ganske ny lærer, at det er så mange ting vi kunne hatt nytte av, mange ting vi kunne trengt både til undervisning faglig sett, det sosiale, problemløsning, mobbing, vold. Det er veldig mange ting vi kunne ha bruk for, tror jeg. Inni meg mistenker jeg at én form for bevisstgjøring ville ha påvirket veldig mye annet. Så hvis du lukker opp øynene for en ting så ville det kunne påvirke deg faglig, sosialt osv.

For i skolen nå skal alle være like, men vi vet jo at vi ikke er det. Så er det veldig vanskelig å behandle en elevmasse som er så full av forskjeller og bruke 70-tallets fremgangsmåte på alle disse elevene. Det funker ikke. Kunnskapsløftet har ikke bidratt med noen ting som retter spørsmål mot den situasjonen vi er i eller gir oss noe å jobbe med. Og dette forandrer seg ikke. Samfunnet er ikke og skal ikke være og blir aldri helt hvitt, hvorfor ha en handlingsplan som går på skoler hvor det bare er norske, hvite, kristne elever? Hvorfor ikke lage noe man kan følge?

Hva er det som fungerer bra av det du gjør i hverdagen i klasserommet?

Jeg har ikke peiling, jeg aner ikke. Vet ikke hva det er som funker eller hvorfor. Jeg har nulltoleranse på noen ting og veldig stor toleranse på andre ting. Det funker greit. Jeg vil ikke ha at folk kaller hverandre stygge ting. Og for å få til det så truer jeg med det eneste som vi har: anmerkninger. Men du trenger ikke pushe på det så veldig lenge. Når du har sagt det noen ganger og du er konsekvent så slutter de. De vil ha det hyggelig, vil at noen skal bry seg om dem. De vil ha de tingene. Så lenge du gir dem det så er det overraskende hva de gidder å ta imot av faglige ting.

Men når man ikke vet hvordan man skal gjøre noe, hvordan gå fram på et område, så blir det tungt. For man vil jo sørge for empowerment og ikke å bryte ned, ikke sant? Når du ikke vet hvordan du skal gjøre det er det bedre å holde kjeft i tilfelle du forårsaker det motsatte. Da er det nesten bedre å gå inn i et klasserom og late som at alle er like enn å si noe som faktisk bidrar til det motsatte. Og så lenge du ikke vet hvordan å sette i gang en sårn prosess så tror jeg man går for det safe. Jeg gjør det i alle fall.

**Samfunnet er ikke og skal ikke
være og blir aldri helt hvitt,
hvorfor ha en handlingsplan som går
på skoler hvor det bare er norske,
hvite, kristne elever?
Hvorfor ikke lage noe man kan følge?**

Av og til er jeg redd for å si noe som er galt, som er riktig for noen og galt for andre. Redd for å påpeke noe jeg ikke burde påpeke eller se bort fra noe jeg burde lagt merke til. Jeg føler at det kan bli litt kaos inni hodet mitt når jeg skal bevege meg inn på noe sånt noe. For jeg vet ikke hva målet mitt er, alltid. Er målet mitt at alle skal føle seg like, at alle skal føle seg som individer, at alle skal kunne identifisere seg med hverandre, eller noen helt andre igjen? Jeg er ikke sikker. Så det eneste jeg tenker på da er at de skal føle seg bra. Og så går det greit helt til den dagen da noen ikke føler seg bra, og så må jeg gå inn med en og en. Det er veldig halvveis for jeg vet ikke hva jeg gjør, på en måte.

Caroline var også positiv til innspill eller kurs, men så noen utfordringer:

Ja, jeg kunne tenke meg det, men det er kanskje ikke så lett å få til i praksis. Mange lærere er drit lei av kurs. Jeg har funnet ut at jeg reagerer veldig annerledes på folk som kommer utenfra enn det veldig mange av mine kolleger gjør. Så for meg så hadde det ikke spilt noe rolle hvem som hadde kommet inn, men for mange så hadde det nok gjort det. Men for mange så vil de nok ikke høre om hvordan de skal gjøre ting, uansett hva som blir sagt. De vil ikke lære noen ting, de vil ikke ha noe. De vil virkelig ikke det. Så for noen så hadde det ikke spilt noen rolle for de hadde ikke likt det uansett.

Toril svarte dette på spørsmål om kurs ville vært nyttig:

Ja, det ville det jo helt sikkert vært i forhold til at nå er en fjerdedel... Nå kommer jeg opp i samme slitet igjen, da. Men... En fjerdedel er ikke etnisk norske, eller hva slags ord skal jeg bruke, ikke sant? Der havnet jeg en gang til. Jeg vet ikke. Men, det vi har her, da, det er vel mest fokus på integrering. Det å prøve å få folk til å føle seg vanlig så fort som mulig. Komme seg inn i et system hvor du ikke stikker deg ut eller er annerledes på noen slags måte. Det er dét det er mest fokus på her.

Mange nevnte at tid og kapasitet er de store utfordringene i forhold til kursing. Lærerne har så mange arbeidsoppgaver allerede og dagene går unna. I en sånn situasjon er det ikke alltid overskudd til å tenke visjonært, man tar tak i det som koker mest. Vi snakket med **Vivi** om denne balansen:

Ja, jeg det blir jo lett sånn at man tar tak i de mer praktiske tingene som dukker opp. Det er jo liksom dét det handler om. For jeg tror jo at... Jeg både håper, og jeg ønsker å tro at vi som jobber i skolen, vi har en, sånn i utgangspunktet, en likhetstanke. Altså i forhold til det å ha disse elevene, at det i utgangspunktet er helt greit. Men at de problemene er ikke greie (ler). De problemene som dukker opp er ikke greie. Det er ikke noe som man bare kan akseptere.

Når vi snakker om verktøy så tenker jeg... Da ser jeg for meg min jobb og hva jeg gjør i klasserommene med

de her individene. Og det er klart at jo mer kunnskap jeg har om kulturbakgrunn, både om min egen og andres så vil jeg være i bedre stand til å forstå det som oppstår. Men det er en forskjell på å forstå det som oppstår og til å vite hva man skal gjøre i en konkret situasjon, og hva blir det rette der og da. Selv om det henger sammen så blir det ikke helt det samme heller. Jeg tror kanskje at jeg vil være i bedre stand til å raskt – i yrket vårt så må vi takle alt veldig raskt, for ting oppstår.

Det står kanskje to minoritetsgutter og hiver noe på hverandre og er rasende og nesten er i halsen på hverandre i en time. Og da tenker jeg opp i hodet mitt at de er veldig sårbare i forhold til ære og de har sin bakgrunn og alt sånn her. Men jeg må gjøre noe der og da. Og så står jeg med mine ting da og tenker at «ok», så holder jeg de fra hverandre og sier «sånn kan vi ikke holde på». «Men det var han som begynte». «Det er ikke interessant hvem som begynte. Sånn kan vi ikke ha det. Det går ikke an at vi hiver ting på hverandre og at vi viser raseri på den måten». Så tar jeg de ut på gangen og bruker masse tid på å prate med dem. Og så truer jeg dem (ler). Jeg sier at «vet du hva. Jeg må gå og snakke med kontaktlæreren din, men jeg skal gi deg en sjanse.»

For at det er den norske, jeg som norsk, som gir dem sjanser. Det er ikke sikkert at de har fått i sin, altså der de kommer fra. Da er det ikke sikkert at skolesystemet deres var sånn. Da kan det hende at du da ble utvist den dagen eller noe sånn, kanskje. Men jeg er da vant til at liksom «ok, nå tar vi ikke noe møte med mamma og pappa og hele ledelsen og sånn, men vi venter. Så ser vi at neste uke når dere møtes så sitter dere litt fra hverandre i klassen og så går det her bra.» Så hele tiden så jobber vi sånn. For at ting skjer sånn «pang!» og du snur deg, ikke sant, og så er det en konflikt. Det kan jo være mange dager hvor det ikke er konflikter, men nå må jeg jo trekke fram eksemplene.

Men hva som skulle gjøre meg i bedre stand til å vite hva jeg skal gjøre der og da er vanskelig. Jeg tror ikke løsningen er å ringe politiet eller hente rektor og si at «jeg klarer ikke det her». Man må jo være litt menneskelig også og sette seg ned og prate om ting. Da er det snakk om «mora di er dum, mora di er stygg» og sånn. Det er sånne ting de sier til hverandre. Det er det som kommer fram i diskusjonen etterpå når jeg spør «hva var problemet da?». «Han sa mora mi var dum». Men, ikke sant, det er barnslig det der, men samtidig så blir det alvor da (ler). Det er dette her med ære, da.

Vi snakker også med **Toril** om hva som kan være utfordrende for læreren. Hun nevnte situasjoner der noen føler seg såret, men de som sa det som såret sier «men jeg mente det ikke sånn», og begge parter føler seg dårlig etterpå. Hun syntes det ville være fint å bli mer bevisst på hva som er vanskelig og hva som er ok for ulike mennesker:

Sånne ting kunne vært veldig fint å ta opp. Hvis det

fantes ubegrensede ressurser i en perfekt verden så kunne man hatt inn noen som er litt likt dere, som tenker litt i samme bane, og hatt inn et skoleopplegg, da. Kjørt litt bevissthet rundt det, for jeg tror ikke at elevene får nok av det, og med lærere også selvsagt, ellers så er det helt dødfødt. Mange lærere trenger også å tenke over ting. Jeg også får jo litt «aha» når du sier noen ting. Jeg tenker det kunne vært helt supert, da, at noen andre kommer inn i klassen, for det oppleves litt som idioti når læreren skal ta opp ting hele tiden. For læreren har jo undervisning og er jo pålagt gjennom læreplanens tid. Og da er det mer plass for lærerne å få lært noe når de ikke skal lede alt. Jeg tror det i hvert fall er viktig for lærerne å høre den andre siden også, minoriteten. Hvordan vil de behandles, da? Vil hun behandles annerledes? Skal det tas hensyn til noe spesielt? Vil hun også behandles likt, kanskje? Det vet man ikke, kanskje man ikke har spurt i stor nok grad.

Thea snakket i liknende baner. Vi spurte om de jobber konkret med bevisstgjøring om forskjellighet og hvordan man kan håndtere ulike situasjoner. Skolen har ikke hatt noen systematisk kursing o.l. men **Thea** nevnte en kollega:

Jeg synes at X er veldig god, og hun har hatt en del kontakt med en del av de gutta, det er noen tyrkiske gutter som det har vært litt bråk med. Det er et par som har begynt å bruke veldig den «det sier du fordi jeg er utlending» eller «du ga meg dårlig karakter fordi jeg er brun». At du tør å gå i klinsj, da. Og si at «dette har ingenting med at du er brun å gjøre».

Vi snakket litt om hvem som definerer hva forskjellsbehandling og diskriminering er, og hvem sine premisser som legges til grunn når noen opplever at de blir urettferdig behandlet:

Der må du jo holde tungen rett i munnen, av mange grunner... Også må du være stor nok til å si «øjsann» hvis det faktisk var det. Men jeg tror at for noen så ville det kanskje vært vanskelig å vite... Men egentlig, hvis noen ser en hendelse som et problem, så kan du egentlig aldri si «nei». Hvis en føler det som et problem, så er det jo et problem uansett hvordan du vrir og vender på det. Men det går gjerne an å gå inn i det å se om det er et reelt problem... Men i de settingene vi har nå, med de tyrkiske elevene, hvor det har vært veldig tydelig at de kom med en innstilling om at læreren var ute etter de... Om de hadde fått den fra barnskolen, eller fra andre steder det vet jeg ikke.

Og da synes jeg det er viktig både for deres del og for de lærerne, at det er det er viktig at de kan sette ord på det, at «det jeg sa har ingenting med dette å gjøre...». Men da tror jeg det er viktig at du kommuniserer klart til elevene at min hovedinnstilling som lærer, til deg og til de 25 andre i klassen, er at «jeg vil deg virkelig vel, det er det jeg ønsker». Hvis du i utgangspunktet mener det og viser det så er mye gjort. Men det er klart det ville være bra med mer bevisstgjøring, absolutt, og den holdnings-

biten jeg snakket om før går mer på opplysning av oss lærere. Vi trenger sikkert å vite mer om andre kulturer, vi trenger innspill fra ikke-lærere.

11.1.1 Lærere om å bli kalt rasist

I diskusjonen om verktøy kom rasismeanklager opp som tema i de fleste samtaler. Noen lærere hadde opplevd slike anklager selv, og alle kjente noen som hadde opplevd dem. Anklager om rasisme kommer som oftest i forbindelse med at en elev har fått en lavere karakter enn han eller hun selv opplevde at de burde fått. Fordi lærerne opplevde dette som til dels svært belastende og som et problem de ikke helt visste hvordan de kunne ta tak i, ønsker vi å bruke litt tid på å illustrere den dynamikken lærerne fortalte om. Vi gjengir deler av samtalen med to lærere som eksemplifiserer de ulike problemstillingene lærerne til sammen delte med oss.

Vi snakket med **Unni** om tilrettelegging når elever sliter litt ekstra. Hun hadde nylig diskutert med en relativt nyankommen elev som hun mente hadde altfor dårlige norskkunnskaper til å klare å stå på eksamen. **Unni** hadde luftet ideen om å kanskje ta skoleåret en gang til for å få norsken på plass, og eleven hadde blitt veldig opprørt:

Jeg mener jo hun kommer til å få store problemer i en eventuell jobb, hvis hun fikser eksamen. Men hun er ikke enig... Du føler du kanskje at du trår midt i noe og. Og det er jo en litt sånn frykt knyttet til det å skulle bli beskyldt for å være rasistisk også, da. Altså, jeg tror ikke jeg har tenkt så nøye over det før akkurat nå. Eller jo, jeg tenker litt over det at jeg veier ordene mine litt ekstra godt. Det gjør jeg. Ja, litt for det er ikke noe å slengt tilbake i fleisen, det. Det er jo i hvert fall ikke noe en ønsker. Det er kanskje en ubegrunnet frykt, men det har faktisk skjedd, det første året jeg var her.

Det var en jente, hun gikk første året hos meg. Da var jeg kontaktlæreren hennes. Det gikk jo mer på at... Hun mente at hun ikke fikk den karakteren hun mente hun skulle ha, da. Og det gikk jo på språkforståelse, men da mente hun at vi diskriminerte henne. Eller at jeg da, var rasistisk. Hun tydde til det, sånn opplevde jeg det. Hun skrek og synes at dette var trist, selvsagt.

Hva skjedde da?

Nei, da var jeg sikker i min sak. Det hadde vært sånn uansett. Da hadde det ikke så mye å si for meg. Når det er snakk om karakterer så synes jeg det er ganske greit for da er du på trygg grunn, føler jeg. Eller, det er kanskje litt råflott å si det for det er jo vanskelig å sette karakterer. Men da har du noen mål. Du har jo noen læreplanmål, og hvis du har vært litt smart som lærer for å dekke ryggen din så har du gitt dem kriteriene på forhånd så det er ganske klart for dem. Og det hadde jeg gjort. Så da var det ganske klart å kunne si at «men du har ikke reflektert over det her, og da er det ikke på 5 eller 6'er nivå». Mmm... Det er jo den refleksjonen... Når man sier det som

Du føler du kanskje at du trår midt i noe og. Og det er jo en litt sånn frykt knyttet til det å skulle bli beskyldt for å være rasistisk også, da.

lærer og de tenker «jeg har tenkt masse», så skjønner ikke de nødvendigvis hva du mener med refleksjon.

Jeg tror kanskje personlig så kjenner jeg på at... Jeg vet ikke om det går på erfaring, men at man blir flinkere til å ta den der og da og si det rett ut som det er, legge mindre imellom, som det heter. Det tror jeg kanskje kommer med erfaring. For det må jeg innrømme at er litt tungt. Det har ikke noe å si om det er minoritetsspråklige eller majoritetsspråklige om jeg skal kalle de det. Det har ikke noe å si, men akkurat det å kalle en spade for en spade kan være vanskelig med hvem som helst, det.

Rasismeanklager kom også opp i samtalen med **Jannecke**, og vi spurte om hun hadde opplevd å bli kalt «rasist» selv: *Ja, senest i forrige uke. Men det har aldri skjedd før i vår. Det har ikke vært et begrep som våre elever har brukt imot oss.*

Vil du fortelle hva som skjedde?

Ja, det kan jeg. Det var en ung mann som var sint på vegne av en klassevenninne. Han hadde misforstått hva jeg sa til henne. Hun spurte meg her for lenge siden hvorfor hun ikke fikk mer enn 3 i norsk. Det hun ikke vet er at hun (ler), ja, det går litt tregt der oppe. Men hun er nå da pakistanskfødt og oppvokst i Norge. Men for å være høflig da, og ikke si noe om at hun (ler), eh, ja, ikke er så smart, så sa jeg at «elever som er født i Norge med utenlandske foreldre som ikke snakker norsk hjemme og får den hjelpen til leksene i norsk og andre ting, der kan det ta litt lenger tid til man får en god karakter i norsk».

Dette har da denne gutten misforstått dit hen at han mente jeg hadde sagt at «du er dum og får dårlig karakterer fordi du har utenlandske foreldre, fordi du er utlending», ikke sant? Han var i samme rommet da jeg forklarte dette her på en høflig, vennlig måte, synes jeg, da. Han misforstod det dit hen at han mente at jeg var rasist på grunn av dette her. Han stod og skrek til meg at jeg var rasist. Samtidig som han da står og sier at «Jeg kan si hva jeg vil!» «Nei», sier jeg, «det kan du ikke». «Jo, jeg kan si hva jeg vil. Jeg kan si jeg hater jøder», ikke sant? «Nå er det du som er rasist, vennen min», tenkte jeg, jeg sa det ikke, da, jeg bare sendte ham til rektor.

Hvor kom den reaksjonen fra, tror du?

Han mangler virkelig et eller annet. Han har papir på det, at han er... Hva er det det står da?, at han er omtrent like langt utviklet mentalt, sjelelig, som en tiåring. Og han er fjorten, ikke sant?

Så han er umoden i en hormonell kropp?

Ja, en litt veldig hormonell kropp. Det de har begynt med disse barna, som jeg blir veldig såret av, er at hvis de opplever at de får kjeft – og det gjør de jo ikke sant når de gjør noe galt – så bruker de da dette rasistbegrepet. Da tenker jeg «skal det være sånn da at du ikke får lov å kjefte på de som ikke er det jeg kaller norsk-norske?»

Hvordan ville det være mulig å takle dette på en måte hvor du slapp å bli såret? For da er jo ikke du på ditt klokeste heller.

Nei, absolutt ikke. Jeg leste en artikkel om det, hvor det nå har blitt sånn i en del situasjoner at før så måtte folk som kalte deg «rasist» bevise det, men nå er det omvendt. Nå kan de kalle deg «rasist» og du skal motbevise det. De kan bare slenge det ut, og så skal du bevise at det ikke er sant. Jeg blir trigga, jeg blir jo det i starten. Jeg har jo aldri opplevd det før. Aldri. Dette er det første semesteret. Og jeg har hatt to stykker som har kommet ut med dette.

Så det er en endring du ser?

Ja, det er en endring her. Jeg tok en liten debatt på det i en av disse gruppe en gang. Og da var det jo en som påstod at «Nei, rasisme trengte ikke bare å gå på rase og hudfarge» «Nei», sier jeg «hva mer da?» «Ja, nei, hun husket nå kanskje litt feil».

Vi snakket om at mange ofte ikke har en klar definisjon på diskriminering og rasisme, og at det blir svært vanskelig å ha gode, konstruktive samtaler om vanskelige temaer hvis vi ikke helt vet hva som menes med de begrepene som brukes.

Jannecke sa at hun egentlig godt kunne tenke seg å få litt mer innspill i forhold til hvordan hun kunne takle disse anklagene og diskusjoner rundt dem. Vi snakket om hva som kunne være hjelpsomt å lære mer om, at det kunne være godt å føle seg litt stødigere, mer bevisst på si egen posisjon, så hun ikke ville bli såret og satt ut.

**Det burde være norske og utlendinger
i alle ting, på skolen, og i media, i
alle ting. Og da kunne vi samarbeide.**

11.2 ELEVENES RÅD TIL SKOLEN

Hva fungerer bra i skolen, og hva kunne vært annerledes i følge elevene? Hvorfor er noe bra, og hva burde gjøres hvis de synes at noe bør endres? Vi spurte elevene om de hadde noen råd til skolen. Hvis du kunne bestemme, hvordan hadde skolen vært da?

Yousuf ga noen anbefalinger:

Det burde være norske og utlendinger i alle ting, på skolen, og i media, i alle ting. Og da kunne vi samarbeide. Og da hadde det ikke blitt forskjell mellom noen for alle ville bli kjent med hverandre når de jobbet sammen og de måtte samarbeide. Og her på skolen ville jeg hatt flere forskjellige lærere, og nye bøker, vi har så veldig gamle bøker her. Og jeg ville hatt mer om de tingene som skjer i verden nå, så alle visste om det.

Khadra:

Mmmm... Det er vanskelig å si, men... (hun er stille lenge)... Jeg vet ikke... Det er ikke så mye jeg ønsker om her på skolen... Jeg synes det er helt greit, jeg.

Somaya:

Jeg vet ikke... Jeg drømte at verden skulle være... At de (vi) snakket samme språk... Det ville være lettere, tror jeg. Mmm, det er forskjellen som er et problem, tror jeg, at vi er forskjellig kultur og forskjellig religion og. Jeg blir så utlending her.

Tofan:

Hvis jeg skulle bestemme? Alle er glade. Jeg har mange norske venner, kanskje. Jeg våkner hver dag tidligere for å komme hit. Jeg har flere lærere som ligner mest på oss. Utlendinger.

Jamal:

Da hadde ikke disse greiene begynt i det hele tatt... Jeg lurer på, hvorfor har ikke de lærerne noen sånne kurs?

Hva slags kurs?

Nei, hvor de kan lære om åssen det er å være en annerledes person, som meg for eksempel, en som ser annerledes ut.

Hva er det de trenger å lære, mener du?

Da må vi gå laaangt tilbake i tida... Sånn som vi snakket om historien, som pappa har fortalt meg, om hva som har skjedd, om hvem som de ikke snakker om, om hva folk har gjort alle steder i verden, ikke bare de hvite, og fortelle om det på en riktig måte, og ikke bare om de delene som vi får nå... For da blir det ingen muligheter.

Sånn som faren til en jeg kjenner, han er lege, men han blir ikke lege i Norge, han jobber som morsmåls-lærer. For det er sånn, folk kommer til Norge, også prøver de å finne seg en jobb, også plutselig har du vært her i 10 år også har du enda ikke blitt noe, på en måte. For når du kommer inn så blir du veileda til noe som du ikke har noe å gjøre med i det hele tatt, og så blir du sendt ut på praksisplass, og du jobber for harde livet for å få den jobben, men så får du den ikke. Så går du tilbake igjen, også får du en ny praksisplass... Du får liksom aldri jobben, det er det.

Kadir:

Hvis jeg skulle bygge en skole eller styre en skole? Nei, jeg ville ha i hvert fall vært nøye med hvordan temperaturnivået og luften er og sånn. Luftanlegget i klassen, det går ikke an å konsentrere seg. Det er så varmt. Og alle de elevene som puster og sånn, også må vinduene være lukket siden noen fryser ved vinduene. Så det går ikke an å puste. Og man blir helt borte bare, kan ikke konsentrere deg. Man blir så glad når man går ut av timen. Man får ikke frisk luft. Jeg ville bygget en skole som er profesjonelt laget i alle fall. Jeg ville brukt proffe folk.

Også måtte lærerne vært litt mer smartere enn hva de er her nå, asså. Og budsjettet som skolen får, jeg vet ikke

hva lærerne bruker det på i det hele tatt. Pizza til niende og alt den der Ali Kaffe-lastebilen som kommer her to ganger i uka eller noe. Hver gang jeg kommer opp til kontoret er det et eller annet kaker eller sånt der, all mulig mat. Overalt så ser du bare lærerne sitter der og snakker bare tull. Jeg vet ikke om det er pausen deres eller hva. Jeg tror de har pause faen meg 20 ganger om dagen. Ville gjort noe med ledelsen også. De er svindlere en del av de som er der... De stjeler utstyr og sånn. Jeg synes ikke de er spesielt flinke, bare vanlige folk.

Sarah hadde mange tanker om hvordan ting kan være annerledes:

Det som er problemet her er at det er så mye bråk. Så hvis det hadde vært strengere lærere, ja ikke bare strengere lærere, men også lærere som forstår de unge og ikke jobber i et gammeldags system. Så det ville jeg gjort noe med. For selvfølgelig blir jo dagens ungdom drittlei av å lære på en kjedelig måte, og blir sure på lærerne som bare jobber på en kjedelig måte, og da blir det jo ikke noe godt miljø, og ikke noen gode karakterer ut av det heller. Også ville jeg kanskje få inn noen lærere som kan hjelpe til... Bare ta med de som bråker ut og bare snakke med dem og hjelpe dem, gi dem råd, ta og finne lærere som har veldig bra kontakt med elever, og gi dem tid til å snakke med dem.

Jeg hadde gjort noe med problemene. Hvis jeg var voksen, kanskje sånn 25, også ville jeg vært sånn «gutter, har dere noe å fortelle meg, ja, så fin trøye du har på deg i dag, så fin skjorte du har på deg i dag» bare vise litt sånn interesse... Og vært med på å lage aktiviteter som får folk sammen, at de må samarbeide, at de må hjelpe hverandre, for eksempel sånne konkurranser, at de virkelig må samarbeide for å komme i mål.

**Hva ville du gjort med de som ikke vil samarbeide?
De som slåss?**

liii, det var vanskelig! Da ville jeg bare satt dem sammen også ville jeg sagt at «hvis dere bare vil sitte her og slåss og bare være sure på hverandre og hate hverandre da får dere bare sitte her og sutre». Også ville jeg gitt dem sånn straff at de bare sitter midt i skauen med en lærer ved siden av seg. Jeg hadde vært så streng samtidig som jeg hadde vært kjempekul. Og jeg hadde sagt ifra at grunnen til at jeg er så streng er for at jeg vil at det skal bli bra, det hadde jeg sagt.

Det er noe filmer som handler om det, da, for eksempel «Freedom Writers» er en. Den handler om en klasse som her helt kaotisk også kommer hun læreren inn og bare redder hele greia. Og da handler det noe om utlenningene også og lærerne. For hun ene som er kjempe-smart og den smarteste i klassen, hun er mørk og blir fremdeles ikke behandla like bra. Også går hun (læreren) inn og bare fikser. Hun bryr seg skikkelig om dem.

Den filmen er så fin. Den viser at det går an å snakke

med dem og ikke bare kjefte! «Jeg vet at du også har følelser og at vi kan snakke sammen om det... mellom deg og meg». Det hadde vært noe i stedet for bare sånn, «hei, du, skjerp deg, ta fram det og det, gjør det, skjerp deg eller så sender jeg deg til rektors kontor». Det er bedre å snakke sammen og samtidig som dere snakker sammen så har dere en veldig kul, morsom samtale. Sånn, «heier du på det laget, det gjør jeg og», liksom.

Har du noen råd til skolen?

Eh... Strengere system, det må det bli... Det skulle vært at de norske lærerne, at de var litt mer sånn strenge og litt sterke, ikke sterke at de skal slå, men at de var litt strengere og at de står for seg selv og viser at de har makt de og. Og at barna deres lærer sånn at «nei er nei» og at de forstår ting på en bestemt måte.

Og, eh, sette både norske og utlendinger sammen... Mer samarbeid, altså mellom de utenlandske og de norske, bare tvinge dem, bare si det til dem, også bare ignorere alt de sier tilbake. «Enten så gjør du det jeg ber deg om eller så kommer du ut med ingenting. Ferdig, du sitter ved siden av ham, ferdig, du kommer ikke til å dø». Og ikke ta opp den, «da ringer jeg foreldrene» også har de sagt det 10 ganger også har de (elevene) skjont at du aldri faktisk gjør det.

Mmmm, flere aktiviteter. Det er ikke så mange aktiviteter. Det er veldig synd egentlig... Tenk deg hele året og bare være på skolen! Man vil jo ut, man vil jo dra til skogen. Selvfølgelig er noe stå, da, når det gjelder skogen, «nei!!!, jeg vil ikke ut i skogen, jeg skal spille fotball» (ler). Men, når vi er ute i skogen så kan vi ha leker og konkurranser, og det gjør det veldig morsomt å bli bedre kjent med andre mennesker bedre.

Ridwan:

Om jeg har råd til skolen? Jeg har ikke så mange råd, men skolegangen nå til dags er altfor kjedelig. De burde få noe mer, få inn noe mer praksis. Mindre teori, fordi teori, det dreper, dreper motivasjonen. For mye teori er... Jeg klarer ikke mer skole nå, jeg orker ikke.

Jeg synes ikke det viktigste er at en lærer er så veldig flink til å undervise. Siden, du kan være flink til å undervise men du må også klare å ha kontroll over klassen og være litt sånn positiv og i godt humør. Siden da blir elevene også i godt humør. I stedet for at du er bare sånn, har masse kunnskaper men du får ikke formidla det videre, du bare står der oppe som en tulling og klarer ikke ha kontroll på klassen. Bedre med et par gode lærere enn hundre stykker som ikke vet hva de gjør.

Og, lærerne burde være litt yngre, for de gamle lærerne er litt firkanta, de har så firkanta syn. Hvis de tar noen som har opplevd eller oppvokst med, med litt sånn minoriteter og sånn, så er det mye bedre.

Og, ja, jeg synes de burde huske at når man er ungdom så man gjør noen tabber liksom. Men ikke bli for

irritert, fordi alle har jo vært unge. Man må jo være ung og dum for en dag å bli gammel og smart. Greit du gjør tabber, alle gjør tabber. De må også glemme det liksom, komme over det. Jeg tror det henger, om du skjerper deg, de husker det så godt fra før... Jeg vet ikke jeg, de stoler liksom ikke på at det kan gå bedre. Mmm, da blir det jo litt opp igjen og så begynner du med det helt på nytt igjen. Jeg også har prøvd å skjerpe meg noen ganger, men så har det vært sånn at lærerne fortsatt har behandla meg som jeg bråker, og da bare gir man opp og begynner å bråke igjen. Mmm. En ond sirkel. Men du, jeg tror jeg må gå nå, jeg.

Hva er det viktigste i forhold til skolen?

Edith:

Lærerne, veldig mange av dem, de har en idé på forhånd om at vi trenger hjelp, det er det... Vi er stakkarslige, hjelpetrengende minoritetsspråklige, eller «fremmed-språklige»... Og det er jo snilt ment, men det er en misforståelse å tro at de trenger å særbehandle alle utlendinger, for hvis vi trenger hjelp så kommer vi. Men så kan det bli et problem også, for, eller jeg tror det kanskje er sånn, da, at på grunn av at de tror at vi trenger hjelp så er det som om de ofte ikke forstår spørsmålet mitt, for de svarer på noe helt annet. De har en idé om meg, liksom.

Farah:

Tankegangen til lærerne, de aller fleste, da ... Det er som om veldig mange av dem er mindre vant til utlendinger enn de fleste. Det er at de tenker at bakgrunnen er viktigere enn noe annet. De mener jo ikke noe vondt med det. Men det her er mennesker som er eldre enn oss, og de burde forstå det, rett og slett, at vi trenger ikke... Altså, selvfølgelig er det noen som trenger mer hjelp enn andre, men de må skille mellom folk. Vi er forskjellige! Jeg går på en videregående skole, jeg går ikke på voksenopplæring, så de må jo kunne skille mellom de ulike situasjonene – hvis folk snakker godt nok norsk så bør de bare la dem være å behandle dem som andre vanlige nordmenn. Det er det viktigste, tror jeg.

11.3 FORELDRENES RÅD TIL SKOLEN

Hva fungerer bra i skolen, og hva kunne vært annerledes i følge foreldrene? Vi spurte også foreldrene om de hadde noen råd til skolen.

Linda jobber som lærer i videregående skole og hadde flere tanker om dette:

For det første skulle det vært et must at lærerne har kunnskap om ulike kulturer, ikke bare teoretisk, men at de respekterer folk fra andre land og andre kulturer. At de forstår at skolen i andre land eller livet i andre land

**Man må jo være ung og dum
for en dag å bli gammel og smart.**

**Så de må jo kunne skille mellom
de ulike situasjonene – hvis folk
snakker godt nok norsk så bør de
bare la dem være å behandle dem
som andre vanlige nordmenn.
Det er det viktigste, tror jeg.**

Kunnskapen i andre land er ikke lavere enn i Norge. Du ser jo at Norge kommer dårlig ut gang på gang i disse undersøkelsene, ikke sant?

ikke er dårligere enn i Norge. Kunnskapen i andre land er ikke lavere enn i Norge. Du ser jo at Norge kommer dårlig ut gang på gang i disse undersøkelsene, ikke sant? Og likevel går det ikke inn i norske lærerhoder at det kanskje er noe galt med undervisningen, kanskje nivået, ikke sant, som gjør at disse resultatene er sånn. Sånn at det bør være høyere faglig nivå. At disse lærerne bør ha respekt og se på de utenlandske elevene sånn som på de norske elevene, men dette kommer til å ta tid for dette er ikke noe du lærer på kurs. Det kommer innenfra, ikke sant? Jeg tror ikke det er så lett.

Jeg tror at det bør være litt mer seriøsitet i skolen. Jeg liker ikke helt når elever sitter med beina på bordet og kommer når de kommer og telefonene ringer og spiller data i klassen og sånne ting, ikke sant? En skole bør være en skole.

Og jeg synes det bør være noen kriterier, ikke sant? Som jeg sa, stå eller stryke, fortsette utdanningen eller ikke fortsette utdanningen om man har empati og en forståelse av rasisme, du kan ikke bli lærer uten å ha det. Men de blir det dessverre. Veldig mange. Og i vanlig norsk skole er det veldig mange. Det har jeg følt på huden med mine barn. Så det er jo det samme, altså, måten de ser på deg, «du vet ikke for du er utenlandsk». Du føler med en gang. Det er en sånn overlegenhet, ikke sant? «Hmm, jeg er her og du er der.» Og på ungene, «ja, ja han der er jo...» Mine ble ikke så diskriminerte som hvis de hadde vært svarte eller fra Iran eller jeg vet ikke jeg, for de har jo norsk far og de var flinke. Men allikevel så har de jo halvparten utenlandske. Så du føler det. Du bare føler det, de tenker ikke at du er likeverdig.

Og jeg tror at lærere bør være litt mer empatiske. Jeg har sagt det og jeg sier det gang på gang. Norske lærere er veldig kalde. Altså de behandler elevene sine sånn som, jeg vet ikke. De går på jobb og så går de hjem. De behandler de ikke som mennesker. De bryr seg ikke. Altså, i praksis, de bryr seg ikke om elevene sine. Jeg har aldri truffet en norsklærer for mine barn, for eksempel, og de har jo vært på flere skoler, aldri truffet en lærer som har brydd seg om de. Det blir bare sånn «han blir mobbet. Ja, vi må ta det opp, gjøre ditt gjøre datt», ikke sant?

Du ser med en gang altså, de utenlandske lærerne snakker med deg sånn som med en venn, med deg som forelder, ikke sant? Jeg tror at hvis du viser menneskelighet så får du mye bedre resultat og du får mye gladere elever. Når de stoler på deg og føler de kan komme til deg ikke bare som lærer men som menneske. At det hjelper enormt på livssituasjonen og faglig og alt. Jeg tror at det er en svakhet med norsk skole. Lærerne er altfor kalde og for stor avstand til elevene. De vil ikke ha noe egentlig med mennesket bak eleven å gjøre. Det er viktig å være der for eleven når eleven trenger hjelp eller råd. Lærere må stille opp annet enn og bare ringe institusjoner når eleven har problemer hjemme.

Malina jobber som morsmålslærer:

Jeg har jobbet i forskjellige kommuner, i Oslo, og andre steder på Østlandet. Og jeg ser at det er en stor forskjell mellom de kommunene som har en ordning med tospråklige lærere og ikke. For de er et slags bindeledd mellom kontaktlærer og foreldre, og skolen trenger ikke å bestille en tolk. Jeg snakker med foreldre, jeg gjør det ukentlig, og de problemer som de har formidler jeg til lærerne, eller omvendt, eller fra barna til lærerne. Og hos oss er alle språk dekket av tospråklige lærere, så det er ingen barn som er minoritetsspråklige som ikke har sin lærer. Og nå har jeg to klokketimer per barn. Så jeg ser en stor forskjell på problemene de har i Oslo og andre kommuner.

Men i praksis betyr det at det alltid er mennesker som styrer dette... Hvis vi har gode lærere, altså, følsomme, som har hjerte for det de driver med, da går alt greit. Og jeg ser at, i de skolene jeg jobber i, og jeg jobber i 12 forskjellige skoler, så jeg kan på en måte sammenlikne veldig godt hvordan rektor påvirker systemet, hvordan lærere påvirker systemet, hvordan jeg påvirker rektor, og hvem jeg kan og ikke kan påvirke. Så jeg ser at det er alltid mennesker jeg har å gjøre med, rett og slett.

Men som vi snakket om, når du er en ressurssterk person og du krever en del, men du får ikke det, det er da ofte jeg kan komme inn, for jeg har også sånne foreldre. For da benytter de meg også sier jeg at vi skal ha et møte, rektor, tolk, kontaktlærer, altså et offentlig møte, hvor det er rapport skrevet etterpå. Og da snakker vi alvorlig om en del ting, og da er det ingen vei utenom, fordi jeg er en lærer, jeg er ansvarsperson og jeg har rett til å kreve dette. Jeg kan stå i det, hjelpe deg, og hjelpe de foreldre så de får det de krever. Men kanskje hvis det er en forelder som står alene i den kampen, det er vanskelig, jeg synes det er vanskelig, så jeg er veldig for det systemet med tospråklige lærere.

Veena snakket om at minoriteter ofte blir holdt ansvarlig for gruppen man antar at de tilhører. I likhet med andre foreldre fortalte hun om da den ene datteren hennes hadde blitt bedt om å redegjøre for islam uten at læreren sjekket om hun faktisk var muslim:

Det samme skjer i barnehagen. Sønnen min gikk i barnehagen i fjor, og da hadde de et prosjekt, et veldig bra prosjekt, egentlig, flinke, dyktige pedagogiske leder, absolutt, men barn skulle vise på kartet hvor de kom fra, og snakke litt om sitt land og sånn. For han er jo norsk, ikke sant? Og så skulle han ta med «sitt» flagg, og han sa ikke noe, men jeg bare leste det i ansiktet hans at han ikke likte dette, «ok, da...». Så det var masse norske flagg på Norge, også var det noe små forskjellige rundt omkring...

Men nå har jeg jo fått mer erfaring. Og det jeg gjorde, for han skulle begynne på skolen, da fikk vi et skjema på to-tre sider, også skulle vi skrive litt om barnet, hva han liker, hva han ikke liker, og sånne ting, og om det var noe

spesielt som lærerne burde vite om eleven. Så da skrev jeg «jeg ønsker at sønnen min blir behandlet akkurat likt som de andre barna i klassen». Også skrev jeg «vi er ikke muslimer, så vær så snill og ikke kom til meg hele veien og spør om han kan spise det, om han kan gå der osv», for det er det de gjør. Og det er en god ting, for de prøver å være høflig, men av og til blir det bare feil.

De har gjort det flere ganger med døtrene mine, selv om jeg hadde sagt flere ganger at de kan være med på tur eller hva det måtte være, så spør de om de kan, om de får lov. Jeg er veldig opptatt av at barna mine skal få være med på alle aktivitetene med de andre barna. Men døtrene mine har sagt så mange ganger, «hvorfor spør de hele tiden om jeg spiser det eller det?, jeg gjør jo det», og det er ikke bra. For de (lærerne/skolen) har lært at Norge har blitt et flerkulturelt samfunn, men så tenker det bare på å ta hensyn til den delen som er religiøse, som er muslimer, også glemmer de resten. Det å se nyanser er veldig viktig...

Martin:

Det er mange lærere som har sagt til meg at de har søkt seg til stilling på X eller Y skole fordi det er multikulturelt. Det er jo positivt at de støtter multikulturell bakgrunn, men det er vanskelig å si om en lærer er dyktig nok i situasjoner som oppstår. Det har generelt blitt bedre i Norge. Jeg har mye erfaring med diskriminering, og det er fortsatt er masse jobb som må gjøres. Ikke bare svarte men at hvite også trenger utdanning på dette. Hvis du hjelper de hvite vil det minimere problemene for da vil de ha et positivt mindset.

Vi spurte **Marjane** hva hun mener bør være fokus hvis det skal jobbes i forhold til lærernes kompetanse i den multi-etniske skolen:

Det var et veldig godt spørsmål. Det må gå via rektor, altså, det må pålegges at alle rektorer på skolene arrangerer felles seminarer for alle lærerne, for å markere at hver enkelt lærer har et ansvar, og det er å jobbe saklig... Jeg vet at det blir vanskelig i praksis, men det er det de må gjøre. De må få fram betydningen av profesjonalitet, og presisere hvordan man skal takle ulike situasjoner. Komme med eksempler, hva skjer for eksempel hvis du har en elev som er homofil, hvis du selv som lærer eller andre er homofobe, ikke sant? Du er lærer, du skal respektere eleven din. Det er fokus på sanne saker jeg savner i skolen.

Det må være obligatorisk for alle lærere å lese et hefte, eller se en film, kanskje en film kan gjøre veldig mye mer, en film hvor lærerne kan komme til et sted hvor de tenker «å, ja, er det faktisk sånn det er, er det faktisk sånn det oppleves». Og da kan de begynne å forstå de forskjellige aspektene, og de må forstå at ting tar tid og at de kanskje er i begynnelsesfasen, og at de vil komme til å være i stand til å se de ulike forskjellene.

For det som er situasjonen er at de tror, de tar det for gitt, at alle disse foreldrene som kommer fra andre land er analfabeter, det er det de tror. De glemmer på en måte fortiden til foreldrene, de glemmer at dette er mennesker som har kommet til Norge med bagasje, ikke bare med klær, eller problemer, og det er mennesker som ikke bare kan lage mat, eller vaske gulv, sånne ting, men de kan også gjøre andre ting. Det er det de glemmer, men det må de bare forstå. Og jeg ser det daglig selv, at når jeg begynner å snakke med en del kollegaer, med en del folk så blir de litt sånn (indikerer overraskelse), jeg passer ikke i bildet deres...

Det er også en utfordring at det har vært så mange reformer. Og det har vært så mye negativ omtale av skolen i media. Men det er behov for kompetanseheving, en bedre forståelse, et mer globalt perspektiv, det er det, og man har en lang vei å gå. Men jeg vet at lærere er dritlei av å gå på seminar og kurs. Og hvis vi har de fire T'ene, så kan du gå på kurs og sitte der i 8 timer og bare si «drit, det er bare drit», det er sånn jeg opplever at mange lærere har blitt... Og da skjer det ingen ting...

Vi må tenke helt annerledes, tror jeg. Det er så mye... For eksempel, du kjenner til Pierre Bourdieu? Ja? Jeg elsker ham (ler). Distinction... Og han snakker veldig mye om utdanningssystemet, og utdanningssystemet gjør veldig mye bra, men uansett hva systemet gjør, og uansett hva barnehagene gjør, og hvilket tilbud de gir til barna, så er elevene totalt forskjellige når de setter seg på skolebenken fra dag en. Fordi, de er vokst opp i en familie, og hvert barn har fått så mye med seg, har fått så mye stimulering, eller understimulering... Det handler om kvalitetstid, hva man får, hva man lærer, hvordan man formes... Når jeg sitter med mitt barn og leser bok, og snakker om ting, og lager ting, da gir jeg barnet mitt kompetanse, og vaner, og livsstil. Og gjelder det alle barn. Alle barn får dette, men det er forskjellig, forskjellige kulturer, forskjellige vaner, forskjellige språk. Og ikke alle barn får gode vaner, kompetanse de kan bruke osv. Og dette må skolene ta innover seg. Vi er et flerkulturelt samfunn nå.

Bashir ønsket at det fantes et forum hvor han som immigrant til Norge kunne få sjansen til å fortelle sin historie og opplyse nordmenn fra et annet perspektiv:

Jeg ønsker at det skulle vært en stor samling så jeg kan si hva jeg mener og hva alle andre fra mitt land mener. Jeg tenker at denne måten skal være en stor sjanse til at jeg som en representativ fra mitt samfunn kan komme og bidra med noen ting. Så jeg har laget masse forslag til det. Jeg vil fortelle hva slags problemer vi som innvandrere har i Europa. En av de store spørsmålstegetene er hvorfor vi som kommer fra asiatiske land at vi aldri kan bli integrert av de som er her i Europa og vestlige land. Hva er problemet? Jeg ønsker å si hvor kommer den misforståelsen fra. Hva skal vi gjøre for å løse det

Det som er situasjonen er at de tror, de tar det for gitt, at alle disse foreldrene som kommer fra andre land er analfabeter, det er det de tror. De glemmer på en måte fortiden til foreldrene, de glemmer at dette er mennesker som har kommet til Norge med bagasje, ikke bare med klær, eller problemer, og det er mennesker som ikke bare kan lage mat, eller vaske gulv, sånne ting, men de kan også gjøre andre ting.

problemet? Jeg har forslag. Barna som har problemer på skolen, eller de utlendinger som jobber i kommunen er bare bundet av det problemet. Alt kommer fra denne gamle historien.

For eksempel her i Norge folk ikke har akkurat samme respekt for meg, hvor jeg kommer fra, hva er min kultur. Så der det kommer den spørsmålstejn. De ser på meg på grunn av krig når det skjer i hjemlandet mitt, så de sier «dere kommer fra et land som har ingen kultur». De ser på meg som en maktesløs person. Det er det hinderet som er imellom oss.

Et annet problem er at det norske systemet har ingen respekt for våres kultur. For eksempel i våres samfunnet en familie har stor respekt for hverandre, særlig barn til foreldre. Det er stor, stor respekt. Som jeg sa, barn kan aldri si til foreldre direkte «ja!». Vi har forskjellig ord til forskjellige personer. Så hvis far kommer barna kan ikke sitte med beina på bordet. De har en stor, stor respekt. Men når vi kom hit, vi som foreldre vi mister den respekten.

På skolen og andre steder de kommer og spør barna «hva slags problemer har du hjemme med foreldrene?» Noen barna blir skillett fra foreldrene til et annet hjem, og så barna vet ikke hvem de er, hvor de kommer fra. Så de kan gjøre hva de vil. Så derfor de har så mye kriminalitet her. Fordi det er den tryggheten av et samfunn og tradisjon når familien tas bort.

Men alle barna vet ikke og de tenker «er jeg X eller er jeg norsk? Hvem er jeg?». Så det blir en kaotisk, det er den samfunnet som har laget denne person å være usikker. De familier som ikke har så mye erfaring, kunnskap eller utdanning, hele familien blir ødelagt. De som kommer de kommer på vilje til å bygge nytt liv, på grunn av religion og på grunn av hva som helst. Etter hvert du mister, du vet ikke hvem du er. Etter fire år når du begynner å forstå hva som foregår du har mistet dattera, du har mistet sønn, du har mistet kona. Så det er mange som har tatt selvmord.

Det er mange utlendinger her som på grunn av den rasisme som har byttet navn. Ikke vise at de er utlending på grunn av å finne jobb. En person som kommer hit som flyktning og har høyere utdanning og har erfaring fra hjemlandet, og må komme hit og begynne fra scratch. Og hva slags jobb, de må vaske gulvet. Hvis det er vilje og ønske til å jobbe med menneskerettigheter vi må jobbe med dette. En ting som jeg er litt skuffet her i Norge er alt dette med lover mot diskriminering og språk er viktig og stortingsmelding om mangfold... Men i praksis er det dét? Nei, dessverre.

Så man må man begynne med skolen. Og skolen må ha stor respekt for hvor barna kommer fra. I stedet for å skille dem fra kulturen sin, de må prøve å bygge dem sammen.

12. OPPSUMMERING OG ANBEFALINGER

12.1 INNLEDNING

Fra likestillingsarbeid har vi lært at de strukturene som bygges opp i god tro om at de er nøytrale og universelle, og at de dermed fungerer godt for alle, i virkeligheten ikke alltid oppleves slik – av alle. Mye jobb har vært lagt ned for å skape den situasjonen vi har i dag, der det er en selvfølge at en kvinne kan være sjef, og ikke kun ansvarlig for å ha kaffen og wienerbrødene klare for sjefens viktige møter. De endringene som har funnet sted ville ikke blitt igangsatt eller gjennomført uten hardt arbeid fra mange parter over lang tid, og fortsatt er full likestilling på dagsordenen.

På mange måter har mangfoldsarbeid mye til felles med likestillingsarbeid. Vi har også mange gode redskaper fra likestillingsarbeidet som har vært brukt med god effekt. Utfordringen er derfor å oversette gode praksiser og erfaringer fra likestillingsarbeidet til mangfoldsarbeidet. På samme måte som man ble bevisst at ikke alle mennesker er (eller skal være) menn, trenger vi fremdeles i Norge i dag å lære at ikke alle er (eller burde være) «hvite».

Innvandring og integrering får mye oppmerksomhet i det offentlige rom. Det er gjort noen undersøkelser omkring hvordan minoriteter fremstilles i norsk media. I rapporten «Å se verden fra et annet sted. Media, norskhet og fremmedhet» fra 2004 diskuterer Elisabeth Eide og Anne Hege Simonsen hvilke blikk vi møter hverandre med, og et sentralt tema er mediernes marginalisering av minoriteter. Merete Lindstad og Øyvind Fjellstad oppsummerer sine funn fra et prosjekt om media og minoriteter med følgende: «Det er typisk innvandrere å være taper, det er typisk utenlandsk opprinnelse å være kriminell og det er typisk norsk å være god».¹

Det som foreligger av data på representasjonen av minoriteter i det offentlige rom viser at det gjennomgående tegnes et ganske ensidig bilde av etniske minoriteter som annerledes enn «oss» og som ofte bringer med seg problemer. I likhet med resten av samfunnet blir lærere, elever og foreldre utsatt for disse signalene, men vi vet ikke nok om hvordan dette bildet påvirker skolene eller samfunnet i sin helhet.

Det vi har sett er at de fleste vi har snakket med i skolen, fra ledelse til lærere, har vært opptatt av å formidle at de ikke legger særlig vekt på forskjell. Svært mange har fortalt oss at hos dem er det bare elever. Det de er opptatt av er at det ikke legges vekt på elevenes «annerledes» etnisitet eller religion osv. I stedet fokuseres det på å få elevene til å føle seg hjemme, til å bli integrert i klassen. Elevene og foreldrene har på sin side fortalt oss at de erfarer at nettopp utseende, klær, navn, antatt kultur osv. oppleves av majoriteten som veldig annerledes enn «oss norske». De får også ofte kjenne at deres opplevde annerledeshet overtolkes. Dette gjelder både skolen og i samfunnet generelt.

Det multietniske samfunnet er et faktum. Elevenes og foreldrenes hverdag er preget av at forskjell betyr noe, og at denne forskjellen gjør at de ofte blir ansett som «de andre».

Men fra vår erfaring er ikke dette utenforskapet noe man i særlig grad er bevisst ved skolene vi har besøkt. Slik vi ser det er det manglende kommunikasjon rundt dette sentrale aspektet ved multietniske møter i skolen som institusjon. Men som samfunn har vi erfaringer som vi kan bruke. I likestillingsarbeidet så man viktigheten av kvinnerepresentasjon ved bordet der policyavgjørelsene tas. Vi ser imidlertid at denne kompetansen ikke i tilstrekkelig grad har blitt overført til mangfoldsarbeid, og at dette også gjelder skolene.

Rapporten «Sykepleieres kompetanse om etniske minoritetspasienter» fra 2008, viser til parallelle funn. Forfatterne Lise-Merete Alpers og Ingrid Hanssen ved Klinikk for medisin, Lovisenberg Diakonale Sykehus viser også til viktigheten av kompetanseheving. Og de påpeker at «det viser seg at kompetanse om minoritetspasienter og deres pårørende ikke nødvendigvis kommer gjennom erfaring. Det er derfor behov for undervising om ulike temaer innenfor dette området, noe det har vært svært lite av».²

12.2 FUNN

Ut ifra våre funn ser vi at skolen, i likhet med storsamfunnet, i stor grad opererer med en forståelse av mangfold som gjerne resulterer i at man ikke ser at forskjeller er reelle og har en konkret effekt. Slik vi ser det mangler skolen (igjen i likhet med storsamfunnet) en tilstrekkelig forståelse av at de elevene (og foreldrene) som er synlige minoriteter i majoritetssamfunnet kan ha andre utfordringer enn majoriteten. I det følgende vil vi gå igjennom tre grunnleggende funn som på ulike plan illustrerer hvordan misforståelser mellom ulike verdenssyn oppstår og ytrer seg i praksis. Vi avslutter med noen anbefalinger som innebærer både kortsiktige og langsiktige grep.

12.2.1 Definert til utenforskap?

Da vi ba deltakerne i prosjektet om å snakke om hva de forstår som sin identitet, kom det frem et klart mønster. Lærerne snakket i utgangspunktet generelt om fenomenet identitet. Når de så ble bedt om å beskrive seg selv nevnte de i liten grad «norsk» som en del av sin identitet. I stedet fortalte de om personlighetstrekk eller interesser, og noen nevnte også kjønn. Når det gjaldt elevene og foreldrene nevnte alle uten unntak etnisitet som en sentral del av sin identitet.

Vi tolker dette dit hen at for de fleste lærerne var deres hjemme-følelse i det å være «norsk» – det å være en del av et implisitt, norsk «vi» – så naturlig at det ikke var nødvendig å nevne. Norskhet (dvs. majoritetstilhørighet) var ikke nødvendig å definere, men likevel forsto lærerne «norsk» som nøytralt, vanlig, sånn-det-er. Dette er ikke overraskende i seg selv – de fleste av oss er hjemmeblinde. De fleste medlemmer av en gitt majoritetsgruppe vil forstå seg selv som

normale og nøytrale, og dette gjaldt også lærerne vi snakket med. Parallelt ligger det i det å være medlem av minoritetsgrupper at man erfarer å bli oppfattet som «annerledes» enn normen.

Definisjonen på «norsk» var samtidig svært flytende både innad i de ulike gruppene og mellom dem. Lærerne brukte ordet «norsk» til dels for å referere til verdier og grad av sivilisasjon, ofte i motsetning til islamsk kultur som de fleste opplevde som udemokratisk, kvinnefiendtlig og undertrykkende. Mange snakket også om «å føle seg norsk». Og alle brukte «norsk» for å beskrive mennesker som «kommer fra Norge». I denne forbindelsen betydde «norsk» egentlig «hvit», men dette ble ikke påpekt. Ofte ble «norsk» brukt synonymt med «etnisk norsk», men ingen av begrepene ble klart definert. Mennesker med en «annen» hudfarge eller kultur ble i kontrast oftest omtalt som «innvandrere», «fremmedkulturelle», «flerkulturelle» eller «minoritets-språklige». Mange av lærerne snakket også om at de opplevde en del uklarhet rundt disse begrepene – hva er «riktig», hva er det nyeste begrepet som bør brukes?

For ungdommene og foreldrene betydde også «norsk» «hvit og født i Norge», og for noen betydde «norsk» «kristen». Mange snakket også om at de ikke kunne være norske fordi nordmenn ikke anser dem som det – de er annerledes på grunn av at de har en annen etnisitet, hudfarge og/eller religion. Mange av ungdommene assosierte seg selv derfor med hjemlandet til foreldrene, eventuelt besteforeldrene, som et sted der de opplever at de kan føle seg hjemme og bli sett på som en del av samfunnet – dette selv om de selv har norsk statsborgerskap. Ungdommenes oppfatning av egen norskhet varierte noe med botid. Men selv de ungdommene som hadde bodd lenge eller utelukkende i Norge opplevde seg selv kun som «litt norsk» og mest noe annet (afghansk, pakistansk, polsk, somalisk osv.). Ingen av de vi snakket med identifiserte seg kun som norske selv om de var født og oppvokst her.

På systemnivå er skolen den offentlige institusjonen som har hovedansvaret for å utdanne elevene, det vil si utruste dem med den kunnskapen de trenger. Men skolen har også et dannelsesansvar, og dette skjer gjennom å videreføre kulturens normer og idealer til elevene. Hvis lærerne ikke ser sin egen etnisitet og kultur som markører, mens de ser elevene sine som «etniske» med en (annen/annerledes) kultur, i hvilken grad kommuniserer skolen ukritisk en (stereotyp) fortelling om «det norske» som normalt og «de andre» som annerledes?

Forståelsen og bruken av «norsk» i betydningen hvit, som også betyr riktig, vanlig, sånn-som-oss, kjent, tilhørende her, er veldig utbredt i Norge i dag. Og nettopp fordi den ansees som så vanlig (sånn-som-det-er), er den er sjelden bevisst. Vi trenger derfor øket bevissthet i skolen om at forskjell er operativ og at vi har ulik virkelighetsforståelse basert på hvem vi er og hvor vi kommer fra. Slik vi har lært fra likestillingsarbeidet må man noen ganger behandle elever forskjellig for ikke å forskjellsbehandle dem.

12.2.2 Forskjell og forventninger

Våre funn viser at det i stor grad ligger en motsetning mellom skolens opplevelse av at forskjell ikke vektlegges, og en praksis der dette faktisk gjøres. Idealet om ikke å vektlegge forskjell blant elever blir også utfordret av forskningen som har vært gjort på sammenhengen mellom læreres forventninger og elevers prestasjoner. Forskerne viser her at lærere (som i samfunnet generelt) har en tendens til å forstå elever som på forskjellige måter skiller seg fra normen ut ifra gruppetilhørighet, og at dette kan ha negativ effekt, spesielt på minoritetselever, både i forhold til opplevelse av tilhørighet og prestasjoner.

Vi ser også at det danner seg et mønster i elevenes opplevelser av hvordan skolen møter minoritetselever. Vi spurte elevene om de synes at lærerne forstår at de har andre utfordringer enn majoritetseleven. De nyankomne elevene svarte «ja» når de mente at lærerne ser at de trenger ekstra hjelp med norsken, eller at lærerne forstår at de ikke kjenner alle sosiale koder osv. Da er lærerne «snille» for de forstår annerledesheten som elevene selv opplever fordi de er nye i et fremmed land. Men de nyankomne elevene svarte «nei» på det samme spørsmålet når de opplevde at de fikk mindre forståelse og/eller lavere karakterer enn de selv synes de fortjener for hard jobbing.

Elever som har vært lenge eller har levd hele livet sitt i Norge svarte derimot «nei» på dette spørsmålet. De forklarte dette med at de opplever at de får hjelp som er basert i en antakelse om at de ikke er «norske», at de ikke kan språket og/eller at de er annerledes og trenger ekstra hjelp. Disse elevene, som i utgangspunktet ser seg selv som «vanlige, norske» elever opplever at de blir «hjulpet» mer enn nødvendig eller på andre måter enn de trenger. De opplever at de blir behandlet annerledes enn de andre «norske» (hvite) medelevene sine, men på lik linje med elever som har kommet til landet for bare få år siden, og som teknisk sett kan ansees som «utlendinger».

Dette er en betydelig elevgruppe som lett faller mellom alle stoler i diskursen om minoriteter i det offentlige rom. Denne «mellomgruppen» er norske elever som snakker norsk, men som stadig vekk opplever forskjellsbehandling som de selv setter i sammenheng med at de har mørk hud og/eller synlig «annerledes» utseende, inkludert indikasjon på at de er muslimer. Disse ungdommene opplever at deres antatte «annethet» gjør at mange «nordmenn» (inkludert flere av lærerne deres) ikke klarer å se dem som norske – eller «norsk-norske», som en av lærerne formulerte det. Som vi viser i kapittelet om å bli behandlet annerledes var dette et av de viktigste temaene for alle ungdommene vi snakket med.

Slik vi tolker elevenes erfaringer i forhold til skolen og samfunnet generelt, opplever de at deres etnisitet er den delen av identiteten deres som konstant blir fremhevet av omgivelsene. Etnisitet/synlig «annethet» får dermed den funksjonen at den i stor grad trumfer alle andre aspekter av hvem de er.

På samme måte som vi har sett nødvendigheten av å forstå de ulike utfordringer jenter og gutter har i skolen, trengs mer kompetanse om hvordan etnisitet er operativ for synlige minoritetselever.

12.2.3. Mangel på kunnskap om diskriminering

Likestillings- og diskrimineringsombudet (LDO) viser i rapporten *Kartlegging av diskriminering i statlig sektor – første trinn?* fra 2008 at majoriteten av de virksomhetene som deltok enten rapporterte at de «ikke har kompetanse- og bevisstgjøringstiltak for å bekjempe og håndtere diskriminering» eller de unnlot å svare på dette spørsmålet. Kun 32 virksomheter (av 169 deltakende) oppga at de har slike tiltak, men «det rapporteres da i hovedsak om kurs i flerkulturell forståelse og lignende; ikke kurs om diskriminering». Videre viser rapporten at «kartleggingen [viser] en forvirring blant virksomhetene om målgrupper og mål for arbeidet mot etnisk diskriminering». Mange mener at tiltak er unødvendige hos dem, og «mange av virksomhetene slår fast at diskriminering ikke skjer i deres virksomhet selv om de ikke har kartlagt situasjonen».³ LDO konkluderte denne kartleggingen med at staten diskriminerer, men den vet det ikke.

Vi ser mange paralleller mellom disse funnene og våre egne. Vi fant også at det hersket til dels stor forvirring hos de fleste vi snakket med, både når gjelder forekomst av mobbing og diskriminering ved skolene, og i forhold til tiltak mot disse. Flere elever fortalte at de hadde lært at man må skille mellom erting og mobbing, der erting ansees som mindre alvorlig enn mobbing, som er systematisk og går over tid. De fleste mente at mobbing ikke forekommer i særlig grad på deres skole, og ingen opplevde at de selv hadde et problem med direkte, bevisst forskjellsbehandling eller diskriminering. I samtalen kom det frem at de samme personene forsto mobbing og diskriminering kun som direkte, bevisste handlinger.

Også flere av lærerne mente at man ikke ville finne diskriminering av minoritetselever ved deres skole. Som med elevene kom det frem at de da refererte til direkte diskriminering, fordi det er vanskelig å påpeke andre typer forskjellsbehandling enn de som er direkte. En lærer kalte disse systemfeil, og understreket at lærerne selv ikke har noe feil i dette, det bare er sånn. Det er ingen som bevisst gjør noe, det bare skjer. Eksempelvis, bøkene er for teoretiske, de reflekterer ikke mangfoldet i elevgruppen tilstrekkelig, eller det at lærerne har for mange elever så de ikke får hjulpet alle nok.

Samtidig fortalte alle elevene, og foreldrene, om en opplevelse av å bli behandlet og sett på som annerledes, men at dette er vanskelig å påpeke eller ta tak i nettopp fordi det ikke er direkte mobbing eller diskriminering. Slik vi forstår det skyldes dette en uklar/ubevisst forståelse av diskriminering som kun omfatter direkte, bevisst trakassering. Denne forståelsen har ikke rom for subtile ting som kroppsspråk, blick og holdninger osv. som man kan kjenne, men ikke bevisse.

Det vi også fant ved skolene vi besøkte var at det gjennomgående manglet en operativ definisjon på mobbing og diskriminering (inkludert rasisme og homofobi). Dette til tross for at disse utfordringene er en del av den norske skolehverdagen. Alle skolene hadde nulltoleranse for mobbing, og de fleste hadde en handlingsplan mot mobbing som også ofte inkluderte diskriminering basert på bakgrunn/etnisitet. Men det fantes ingen klar, operativ definisjon på noen av disse utfordringene. Deltakerne fortalte om liknende tiltak: tidlig i skoleåret kunngjøres det for hele skolen at man har nulltoleranse, og om noe skulle forekomme skal det rapporteres til kontaktlærer, rektor eller helsesøster.

Denne mangelen på bevissthet og definisjon gjør at det er vanskelig å ta tak i problemer som oppstår. Et eksempel på dette, som vi snakket med flere lærere om, er rasisme-anklager fra minoritets elever. Flere lærere påpekte at de ser en økning i disse. Lærerne vi snakket med var opprørt over disse anklagene, og følte seg ofte maktesløse. Vi diskuterte at dette skjer til tross for at læreren i realiteten er i en åpenbar maktposisjon i forhold til eleven – som voksenperson og medlem av majoriteten, som setter karakterer. Lærerne føler i disse situasjonene at det i stedet er elevene som har makt over dem når de anklager dem for å være det verste man kan være.

De fleste lærerne vi snakket med frykter slike situasjoner, og de tar klar avstand fra anklagen hvis den forekommer. Mange snakket i den forbindelse om at det er elevene som har for høye tanker om egen kompetanse. De fortalte også at de i en slik situasjon har satt eleven på plass og latt dem få vite at denne karakteren eller beskjeden om å sitte stille el. l. ikke har noe med rasisme å gjøre. I dette scenarioet opererer lærerne med en forståelse av rasisme som går på personlige egenskaper hos særdeles nedrige mennesker, og de tar anklagen personlig. Elevene opererer med en liknende forståelse, og de retter anklagen fordi de vet at den fungerer, de får oppmerksomhet. Det de også forsøker å kommunisere er at den karakteren eller kommentaren som utløser anklagen om at læreren er «rasist» var dråpen som fikk begeret til å flyte over. Alle de daglige små og store opplevelsene av å bli sett på og behandlet annerledes blir av og til for mye, og de reagerer.

Men fordi lærerne tar anklagen personlig og blir defensive (slik de har fortalt oss at de gjør), klarer de ikke å plukke opp eller forstå den opphopete frustrasjonen som ligger til grunn for anklagen i utgangspunktet. Ved å benekte elevenes anklage om rasisme, benekter lærerne samtidig – uten å være klar over det – elevenes opplevelse av forskjellsbehandling. Slik bekreftes opplevelsen av utenfor-skap hos elevene, og samtidig blir lærerne svært såret. Med andre ord står begge parter igjen og føler seg misforståtte.

Alle i skolen er tjent med god, konstruktiv kommunikasjon mellom elev og lærer rundt disse temaene. Det vil derfor være hensiktsmessig for skolen (slik som for samfunnet generelt) at man løfter forståelsen av rasisme og diskriminering fra person- til systemnivå, og heller forstår

disse dynamikkene som «et system av fordeler basert på etnisitet».⁴ Likestillingsarbeidet har lært oss å forstå forskjellsbehandling mellom kjønnene som strukturell og ikke som noen urimelige, sinte kvinners kamp mot grusomme menn. Det er behov for å ta denne lærdommen med inn i mangfoldsarbeidet.

Skolen er en offentlig institusjon som skal levere likeverdige tjenester til befolkningen, og det ligger et ansvar hos skolen som institusjon for kontinuerlig å oppdatere seg i forhold til endringer i brukergruppen, slik at brukerne i realiteten får likeverdige tjenester. Våre funn viser at det i noen grad ikke er tilstrekkelig samsvar mellom kart og terreng i skolens mangfoldsforståelse. Hvis skolen ikke tar innover seg at skolen og minoritetselvene har en noe forskjellig oppfatning av hverdagen – uten at dette fanges opp – kan man heller ikke ta tak i de utfordringene som foreligger. Dette skaper også et svakt grunnlag for dialog og samhandling som kan lede til løsninger som oppleves som gode av alle involverte parter.

12.3 ANBEFALINGER

12.3.1 Innledning

Med utgangspunkt i våre funn presenterer vi våre anbefalinger for videre mangfoldsarbeid i skolen på basis av et langvarig og konstruktivt samarbeid med en annen offentlig instans som også har direkte kontakt med befolkningen. Gjennom de siste fem årene har OMOD vært del av et samarbeid med Justisdepartementet, Politidirektoratet og Oslo Politidistrikt for å bygge opp en modell for å øke politiets kompetanse som likeverdig tjenesteyter i et multietnisk samfunn.

Noen sentrale resultater av dette samarbeidet inkluderer etableringen av jevnlig dialogfora mellom organisasjonene og justismyndigheter på alle nivåer, og på lokalplan, eksempelvis dialogforum mellom Manglerud politistasjon og lokalbefolkningen med ungdomsrepresentasjon. Disse dialogforaene er unike møteplasser som danner grunnlag for løpende prosjekter og brukermedvirkning i evalueringsprosesser. Videre har Oslo Politidistrikt ansatt en spesialrådgiver på mangfoldsarbeid som blant annet har som ansvar å implementere internopplæring av førstelinjen.

I likhet med skolen har politiet som institusjon omfattende kontakt med minoritetsbefolkningen i ulike sammenhenger. Og på denne bakgrunn har politiet sett et behov for systematisk, målbevisst og langsiktig kontakt og kompetanseheving. Vi viser til Politidirektoratets rapport «Trygghet og tillit» (Januar 2009).

12.3.2. Dialogfora

Det vi har erfart gjennomgående i prosjektet er hvor mye mangfoldskompetanse som ligger hos de ulike aktørene i skolehverdagen. Samtidig er det ikke etablert kommunikasjonskanaler hvor denne kompetansen kan fanges opp på

policynivå. Vår erfaring er at svært mange av deltakerne i prosjektet formidlet at de ønsker seg arenaer der de kan ta opp mangfoldsspørsmål.

Vi ser derfor at det vil være hensiktsmessig å skape slike arenaer for samhandling og dialog på alle nivåer – departement, direktorat og kommunalt/regionalt. Slike fora, spesielt på policynivå, bør også inkludere eksterne aktører med mangfoldskompetanse.

For eksempel vektlegger hovedtyngden av majoritetsaktørene i skolen språkutvikling hos minoritets elever, mens de fleste minoritetsaktørene i tillegg er opptatt av andre aspekter ved utdanning og arbeidsmiljø som ikke nødvendigvis plukkes opp av majoriteten. Brukermedvirkning har etter hvert blitt innarbeidet som verktøy for å evaluere tjenesteytelser i offentlig sektor generelt, men vi ser at dette kan styrkes når det gjelder mangfoldsarbeid.

12.3.3. Lærerutdanning for den multietniske skolen og faglig påfyll

Skolen skal yte likeverdige tjenester til alle elever.

Elevgruppen endrer seg i takt med samfunnsutviklingen.

I hvilken grad utdannes lærerne til å holde tritt med denne utviklingen i et multietnisk samfunn? Basert på våre funn i prosjektet er det behov for at lærerutdanningen styrkes på dette området.

Ungdommene som vi har snakket med i dette prosjektet sier i stor grad det samme om sine erfaringer som ungdommene vi har møtt i vårt arbeid over de siste 15 årene. Følelsen av å bli sett på som «de andre» er gjennomgående, og dette gjelder også skolen. Det vil derfor være hensiktsmessig å se på i hvilken grad lærere utdannes til å håndtere minoritets elevers opplevelse av utenforskap, i hvilken grad de gjøres bevisst på egne ideer om forskjell og forventinger i skolen, i hvilken grad de gjøres bevisst på egen posisjon i samfunnet, og i hvilken grad de får adekvat kunnskap om diskriminering og hvordan denne kan håndteres i praksis. På sin side snakket mange av lærerne om at flere og flere oppgaver legges inn under skolens ansvar, men de erfarer at disse påleggene ikke følges opp med ressurser.

12.3.4. Sektoransvar

St. meld. 49 (2003–2004), Mangfold gjennom inkludering og deltakelse lanserer etnisk mangfold som en dimensjon som skal integreres på alle nivåer av offentlig sektors tjenesteytelser. Denne stortingsmeldingen presenterer flere tiltak for alle trinn av utdanningsløpet som skal ivareta et mangfoldsperspektiv i skolens aktiviteter og tjenester.

Fra våre funn ser vi at det er et forbedringspotensiale ved de skolene vi har besøkt når det gjelder å nå de målsetningene som legges frem i stortingsmeldingen. Ingen av de vi snakket med i skolen hadde kjennskap til St. meld. 49, og de var dermed ikke klar over de ressursene den representerer. For lærernes del har denne meldingen druknet i strømmen av dokumenter fra oven.

Vi fant også at det som finnes av mangfoldstiltak ved

skolene vi har besøkt ikke er del av en helhetlig strategi, men heller skjer på ad hoc-basis, drevet av enkeltstående ildsjeler. I stor grad ser vi at de gode praksisene på dette feltet er personavhengige, og at de forblir på lokalnivå. Med andre ord ser vi ut ifra våre funn at det ikke er en tilstrekkelig overordnet strategi i mangfoldsarbeidet i skolen, til tross for styringsdokumenter som St. meld. 49.

I hvilken grad sørger ansvarlige skolemyndigheter for å sikre implementeringen og evalueringen av styringsdokumenter, retningslinjer, handlingsplaner osv. i forholdt til mangfold? Hva vet man i utdanningsfeltet om effektiviteten av tiltakene som har vært foreslått og implementert så langt? I hvilken grad er denne kunnskapen tilgjengelig for utdanningsfeltet og andre interesserte aktører?

12.3.5. Kunnskapsaggregering og -utvikling

Skolens vektlegging av språkutvikling gjenspeiles også i mangfoldsforskningen. Det foreligger noe annen forskning med annet fokus, men vi ser at det er behov for mer kunnskap om andre aspekter av den multietniske skolehverdagen enn språkopplæringen.

Eksempelvis trengs det for eksempel mer kunnskap om hvordan det er å være synlig minoritet i skolen, også der hvor synlige minoriteter er i flertall, fordi de møter majoritetsstrukturen. Det trengs også mer kunnskap om forholdet mellom lærer og elev, derunder hvordan lærerne opplever og forstår sine ulike elever. Det kan nevnes at Politihøgskolen gjennomfører en longitudinell studie av polititjenestepersoners holdninger til publikum ved start av studiet, 2 år inn i praksis og etter 5 års arbeid i tjeneste. En slik studie kan blant annet ta tak i hvilke strømninger som ligger i institusjonen og gi grunnlag for målrettede tiltak der man ser at det er behov for dette.

Samtidig er det ikke nødvendig å finne opp hjulet på nytt. Det foreligger svært mye kunnskap om mangfold, integrering og endringsprosesser i multietniske samfunn i andre land. Særlig kan vi se til England og USA, der man spesielt har lagt vekt på hvordan forskning på minoritets- og majoritetsrelasjoner mest konstruktivt kan gjennomføres. For eksempel, i *Race-ing Research, Researching Race: Methodological Dilemmas in Critical Race Studies* påpekes kanskje det viktigste aspektet av kunnskapsutvikling på dette feltet:

*Analytically there are two quite distinct issues of race. One is a methodological matter: Who has access to what scene, and with what outcome? But in addition to the question of access there is the less frequently examined question of the very building blocks of knowledge construction, namely, whose questions get raised for investigation?*⁵

Med andre ord, *hvordan* kunnskapsutviklingen utføres er like viktig som *hva* det forskes på. I dette arbeidet er det viktig å øke bevisstheten om hvilke dynamikker som er operative i relasjonene mellom minoritet og majoritet når det gjelder skolens tjenesteytelser. Dette gjelder i skolen som i forskningen og samfunnet generelt. Videre er det avgjørende å sikre at mangfoldsforskningen inkorporerer begge perspektiver – både *hvordan* kunnskap utformes og *hva* som undersøkes.

I det videre arbeidet med å sikre at skolen yter likeverdige tjenester til alle elever og foreldre er det derfor viktig at kunnskapsutviklingen skjer «bottom-up» med representasjon fra alle relevante aktører, og at implementeringen av foreslåtte tiltak skjer «top-down» med gode måleredskaper som evalueres («bottom-up») underveis i prosessen.

NOTEHENVISNINGER

- 1) *Journalisten*, 16.4.2005.
- 2) S. iv–v, Sammendrag.
- 3) S. 13, pkt. 2.5. Majoriteten vi refererer til her innebærer 45 virksomheter som oppgir at de ikke har kompetanse- og bevisstgjøringstiltak, og 66 virksomheter som ikke besvarte spørsmålet, dvs. 111 virksomheter av 169 deltakende (LDO henvendte seg til 247 statlige virksomheter og av disse leverte 78 ikke noen redegjørelse).
- 4) I original: «A system of advantage based on race». Se David Wellman, *Portraits of White Racism*, (Cambridge: Cambridge University Press, 1977), kap. 1.
- 5) *Race-ing Research, Researching Race: Methodological Dilemmas in Critical Race Studies*, ed. France Winddance Twine and Jonathan W. Warren. (New York University Press, 2000), s. xii.

**Hvem sine SPØRSMÅL
blir stilt og tatt opp
for vurdering?**

**Hvem sine LØSNINGER
blir implementert?**

**Hvem sin KUNNSKAP
legges til grunn
for policy- og
praksisutforming?**

VEDLEGG: INTERVJUGUIDE

Noen spørsmål nedenfor er markert med målgruppe – de andre ble stilt til alle.

- Personinformasjon: Kjønn, alder, fødested, statsborgerskap, evt. hvor lenge i Norge, utdanning/kvalifikasjoner.
- Hvis jeg sier identitet, hva tenker du da? Hva legger du i ordet «norsk»?
- (Elever/foreldre) Har du/ditt barn opplevd å bli behandlet annerledes enn du tror du/han/hun ville blitt hvis du/han/hun var hvit/norsk?
- (Lærere) Hvor lenge har du jobbet? Har du sett endringer i elevgruppen i denne tiden?
- (Elever/lærere) Kan du beskrive «den gode elev»/den gode lærer?
- (Lærere/foreldre) Hvordan opplever du hjem-skole-samarbeid/kommunikasjon?
- Internasjonal forskning viser at lærere ofte har lavere forventninger til ulike elevgrupper og at dette spesielt gjelder minoritets elever. Kjenner du til denne forskningen? Tror du dette gjelder din skole?
- (Lærere) Hvordan jobber skolen med tilpasset opplæring/like muligheter?
- (Lærere/elever) Snakker dere om samfunnsdebatten om innvandring og/eller fremstilling av minoriteter i media?
- (Lærere/elever) Hva synes du om læremidlene ift. å speile mangfoldet på skolen?
- (Lærere/elever) På hvilke måter sørger skolen for at alle trives og blir behandlet likeverdig uavhengig av bakgrunn og religion? Finnes det konkrete tiltak?
- (Lærere) Har skolen en tallmessig oversikt over elevenes bakgrunn?
- Hva gjøres ved skolen ift. mobbing? Hvilke tiltak finnes? Fungerer de?
- Har skolen strategier/tiltak for å legge til rette for eller fremme mangfold?
- (Lærere/elever) Finnes det klage- eller rapporteringsordninger på skolen for forskjellsbehandling og diskriminering?
- (Lærere/elever) Hvis en elev opplever problemer, hvem kan han eller hun gå til?
- (Lærere) Mange lærere vi har hatt kontakt med opplever at de mangler de rette verktøyene for å håndtere forskjellige situasjoner ift. mangfold i klasserommet. Er dette en opplevelse du deler? Eksempler på gode praksiser/utfordringer?
- (Elever/foreldre) Hvis du kunne bestemme, hvordan ville skolen vært? Råd til skolen?

